

De strijdmiddelen van de sociale revolutie

Door Henriette Roland Holst-Van der Schalk

Inhoud

Voorwoord bij de uitgave van 2023.....	1
1. Doel en middelen van de revolutie.....	3
2. De massale betoging.....	6
3. Het gewapende geweld als revolutionaire factor.....	11
4. Geestelijk geweld en daadwerkelijk geweld.....	14
5. De cultus van het geweld in het imperialisme.....	19
6. Proletarische revolutie en geweld.....	25
7. De massale staking; het grote strijd- en gewelddmiddel van de proletarische revolutie.....	29
8. De kansen van de revolutionaire staking gedurende en na de wereldoorlog.....	33
9. De militaire staking (massale dienstweigering).....	39
10. Twee methoden (de evolutie van de revolutie).....	47

Voorwoord bij de uitgave van 2023

Het algemeen erkende meesterwerk van Henriette Roland Holst, "[Revolutionaire massa-actie](#)" verscheen na jarenlang werk eindelijk in 1918 als een 430 pagina's tellend ingebonden boek. Voor de meeste revolutionaire arbeiders was dit boek onbetaalbaar. In hetzelfde jaar verscheen wel als goedkope brochure "De strijdmiddelen der sociale revolutie", Amsterdam (Uitgeverij Bos). Langs digitale weg komt deze nauwelijks nog verkrijgbare brochure nu beschikbaar.¹

Dit boekje is vooral van betekenis voor het begrijpen van de tactieken van de massademonstratie en de massastaking voor de proletarische bevrijdingsstrijd tegen de imperialistische oorlog en voor de wereldrevolutie. Daarbij ligt de nadruk op morele factoren in de klassenstrijd. H. Roland Holst baseert zich daarbij met name op de hoofdstukken van "Revolutionaire massa-actie" over het chartisme en de revoluties van 1905 en 1917 in Rusland.

Het woordgebruik van H. Roland Holst - waarvan Lenin destijds het 'offer' hekelde - demonstreert haar zware beïnvloeding door het christendom. Lichamelijk geweld roept bij haar zulke hevige emoties op, dat de politieke analyse daaronder lijdt. Dit is verder voer voor psychologen. Waar het ons hier om gaat zijn enkele tegenstrijdigheden in haar betoog en daaraan gekoppelde pogingen tot verzoening. Haar is terecht verweten dat zij in de politiek een 'centrische' houding aannam, zowel in de strijd die leidde tot het afsplitsen van de SDP van de SDAP, als rond de conferenties van Zimmerwald en Kienthal. Dezelfde houding bracht haar — ondanks dat zij in dit boekje al de ontarding van de bolsjewistische partij voorspelde — tot

¹ Een PDF van het origineel is op Google Books te vinden. Voor de hier volgende heruitgave is de taal omgezet naar modern Nederlands. Daarbij is het dichtelijke, religieuze, idealistische, moralistische en gynaecologische woordgebruik en de geëxalteerde stijl van de auteur zoveel mogelijk behouden. Naast de noten van de auteur, zijn enkele noten en uitleg tussen vierkante haken toegevoegd.

steun aan deze partij en de CPH totdat Stalin aan de macht kwam. In hfdst. 6 en 8 wrijft H. Roland Holst niet nader genoemde revolutionairen (in feite bolsjewiki zoals Trotski en Lenin) nogal karikaturale opvattingen aan over het gebruik van geweld in de revolutie, die zij "punt voor punt" weerlegt. In het volgende hoofdstuk, over de massastaking, kan zij vervolgens een 'middenweg' betreden tussen het sociaal-pacifisme van de SDAP en de bolsjewistische opvattingen. Daarbij staat dan de massastaking van Russische Revolutie van 1905 model, terwijl ze voorbijgaat aan de vrijwel zonder slachtoffers verlopen gewapende opstand van Oktober 1917, waarin de door haar bekritiseerde opvattingen van Lenin en Trotski zijn bevestigd. In de slothoofdstukken verschijnt dan in de verdediging van de Sovjetrepubliek opnieuw fysiek geweld gelijk aan dat van het imperialisme als 'historisch onvermijdelijk'.

Het ontsporen van het bolsjewisme was niet zozeer het resultaat van hun opvattingen van proletarisch geweld rond 1918, maar van het totaal verkeerde idee dat de proletarische revolutie in Rusland in haar isolement alleen verder kon als burgerlijke revolutie — inclusief de Terreur en de "militaire export van de revolutie" — onder leiding van hun eigen tot regeringspartij geworden minderheidsorganisatie. Of, zoals iemand ooit gezegd heeft: de bolsjewiki besloten om hun *Thermidor* (contrarevolutie in de Franse burgerlijke revolutie) zelf te maken. H. Roland Holst steunde in dit boekje, en haar leven lang, de idee van burgerlijke revolutie. Daarbij toont ze geen begrip voor het lijden van de Russische arbeiders onder het voorbestaan van de kapitalistische productieverhoudingen, en zelfs de verscherpte uitbuiting en onderdrukking onder de bolsjewistische terreur. Ze noemt de arbeiders die niet de idealistische leuzen van bolsjewisten volgen, de "fanatieke scharen van het hongerige gepeupel". De massa, zo stemt ze in met de bolsjewiki, was slachtoffer van "haar eigen tekortkomingen, haar zelfzucht en haar bandeloosheid". Geheel idealistisch en voluntaristisch rechtvaardigt ze de partijdictatuur: "Wil en inzicht moeten nu op de omstandigheden vooruitlopen, zij moeten het wonder helpen volbrengen om de kapitalistische maatschappij te herscheppen in de socialistische." Maar het 'wonder' dat zich voltrok, was dat van een interne contrarevolutie.

H. Roland Holst steunde ook de aan de burgerlijke revolutie aanverwante opvatting van "nationale ('bevrijdings'-) oorlogen", ondanks dat ze aangaf dat deze onvermijdelijk dezelfde geweldsmiddelen als de imperialistische oorlog moeten gebruiken. Haar veelvuldig gebruik van het woord 'volk' omvat in die 'nationale oorlogen' ook de bourgeoisie van deze naties. Het was haar vroegere medestrijder van de 'Hollandse Marxistische school' in de SDAP, Anton Pannekoek, die in zijn [Klassenstrijd en natie](#) (1912) een kritiek ontwikkelde op deze 'nationale' oorlogen, net als trouwens haar grote vriendin Rosa Luxemburg.

H. Roland Holst was zeker geen radencommunist. Herhaaldelijk meldt ze — ten onrechte — dat de Russische massastrijd ongeorganiseerd was. De arbeidersraden noemt ze nauwelijks in dit boekje (wel in haar "Revolutionaire massa-aktie"). Volgens haar was het aan de staat om de economie te organiseren, een idee dat Pannekoek al voor 1914 afwees. Wat betreft haar tegenoverstelling van massastrijd en gewapende opstand, al toen zij dit boekje schreef had de proletarische Oktoberrevolutie in Rusland bewezen dat de massastrijd niet tegenover de gewapende opstand staat, maar dat deze uitloopt in de opstand georganiseerd door de arbeiders- en soldatenraden.

Deze en andere zwakke punten doen niets af aan de betekenis van dit historische document voor ieder die zich wil verdiepen in de morele en tactische problemen die de strijd tegen de imperialistische oorlog en de revolutie in Rusland hebben opgeroepen.

Fredo Corvo, augustus 2023

1. Doel en middelen van de revolutie

De maatschappij is zwanger van een nieuwe baring. Het socialisme moet geboren worden, de nieuwe organisatievorm van de productie, waarin niet langer de winst van enkelen, maar de vervulling van de behoeften van allen het doel van de arbeid zal zijn.

Door de invoering van de socialistische productiewijze — waarvan de grondslag het gemeenschappelijke bezit van alle belangrijke arbeidsmiddelen zal zijn — wordt, volgens het strijdvaardige woord van Marx, de voorgeschiedenis van de mensheid afgesloten. Dit wil zeggen: van dat ogenblik af aan zullen de mensen niet langer beheerst worden door de krachten en verhoudingen die zij geschapen hebben, maar deze beheersen. Zij zullen hun maatschappelijk bestaan inrichten, geleid door redelijke, morele wil, dat is *in vrijheid*.

Omdat de socialistische productiewijze het tijdperk van menselijke vrijheid, van menselijke mondigheid zal inluiden, betekent het tot stand komen daarvan een enorme stap vooruit in de evolutie van de mensheid; een stap die heerlijke mogelijkheden opent zowel tot verrijking en verheffing van iedere menselijke persoonlijkheid, als tot samensmelting van al deze persoonlijkheden in een hogere eenheid.

Hoe, op welke wijze, door welke middelen, zal de nieuwe gemeenschap geboren worden?

De historische ervaring maakt het mogelijk, om een antwoord te geven op deze vraag.

De geschiedenis leert ons, dat elke nieuwe fase in de maatschappelijke evolutie, elke hogere vorm van menselijke samenleving² tot stand kwam door strijd, strijd van de onderdrukte uitgebuite massa's tegen de uitbuitende klassen, van de onderdrukte meerderheid tegen de heersende minderheden. Wanneer de staatkundige vormen en instellingen van de heersende klasse zich hadden overleefd, de langere voortduur van hun macht ontarding en verderf betekende voor de algemeenheid, dan verhieven de onderdrukte massa's — waarin nieuwe productiekrachten, nieuwe ideeën en nieuwe sociale idealen tot wasdom waren gekomen zich tot de strijd voor de bevrijding van de mensheid. In hijgende inspanning, ten koste van talloze offers zonder tal, wierpen zij de oude heersers ter neer, vernietigden de vermolmde sociale instellingen en legden de grondslagen van nieuwe. Zo zal het ook ditmaal gaan: de nieuwe ordening van eigendom en productie heeft tot voorwaarde de val van het grote kapitaal, dat de wereld regeert. Willen de volksmassa's hun historische taak vervullen, dan moeten zij de grootkapitalisten en van hun helpers — dat zijn allen die

² Wij noemen een hogere vorm van samenleving een die meer dan de voorafgaande berust op de beheersing van de natuurkrachten door de mens en daardoor de mogelijkheid van de *vrijheid* en de *eenheid* van de hele mensheid nader brengt. Met de vooruitgang in wetenschappelijk-technisch opzicht kan zeer goed achteruitgang in andere opzichten (kunst, moraal, wijsbegeerte) samengaan.

hetzij uit eigenbelang, hetzij uit domheid, sleur of slaafsheid, zich scharen rondom de plutocratie, rondom de grote bankiers en fabrikanten, de grote scheeps- en mijnmagnaten, de grote kooplieden en plantagebezitters — bestrijden tot aan de volledige overwinning toe.³ Zij moeten de imperialistische staat vernietigen, zoals destijds de opkomende bourgeoisie de feodaal-absolutistische staat vernietigd heeft.⁴

Een lange, bittere strijd begint, in voortdurende eb- en vloedbewegingen — een strijd zoals er op aarde al vele zijn gevoerd maar géén meer gevoerd zal moeten worden wanneer déze beslist is — een strijd van de kleinen tegen de groten, van de verdrukten tegen de verdrukkens, van de uitgebuiten tegen de uitbuiters. Enkel en alleen die strijd kan aan de mensheid het welzijn brengen, de vrede, de vrijheid en de welvaart waarnaar zij hunkert. Enkel en alleen die strijd kan aan de ontzettende lichamelijke en morele kwellingen die het imperialisme over de volkeren uitstort een einde maken, de vreselijke verzuivering en ontarding waarmee het ze bedreigt afwenden, de boeien van de nieuwe slavernij waarin het ze slaat breken; enkel hij kan de mensheid verlossen van de duivelse dwang- en uitbuitingsmethoden, door de imperialistische klassen ingevoerd.

Het revolutionaire socialisme roept ten strijde voor de verlossing van de mensheid! De taak is zwaar maar het doel is heerlijk en groot.

Met welke middelen zullen de massa's het imperialisme omver kunnen werpen?

Zullen zij, net als de voormannen van de kleinburgerlijk-nationale sociaal-democraten voortgaan te verkondigen, dat ze hun doel kunnen bereiken door het gebruik van de vreedzame methoden van het vóór-imperialistische tijdperk? Zullen de massa's door het stembiljet het kapitalistische stelsel kunnen vernietigen? Zullen de vakbonden door stelselmatige verbetering van de arbeidsvoorwaarden en deelneming aan de winst langzamerhand een einde kunnen maken aan de kapitalistische uitbuiting? Zal deze verdwijnen langs de "geleidelijke weg"? Zullen de afgevaardigden van de massa's in parlement en gemeenteraad, door middel van kleine hervormingen, ingevoerd met goedvinden en steun van de bourgeoisie, de bevrijding van de massa's doorzetten en zullen de vakbonds-ambtenaren deze verkrijgen door een politiek van compromis en verdrag, een stelsel van verzoeningsinstellingen en collectieve contracten? Zal de indirecte actie, verlopend langs de banen door de burgerlijke wet getrokken en elke botsing met de burgerlijke orde vermijgend, de actie niet door de massa's zelf, maar in hoofdzaak door hun voormannen gevoerd, het imperialisme omver kunnen werpen?

Alle feiten, alle ervaringen — niet enkel van deze vier oorlogsjaren, deze jaren, dat het imperialisme zijn innerlijk wezen geheel openbaarde, maar ook al van de jaren daarvóór, het tijdperk van groei en bundeling van zijn krachten — bewijzen van niet.

³ H. Roland Holst' tegenoverstelling tussen het grote kapitaal aan de ene kant en anderzijds het 'volk' van kleine kapitalisten, kleinburgers in bredere zin en arbeiders loopt vooruit op allerlei soorten frontvorming van de arbeidersklasse met delen van de bourgeoisie die de Comintern voorstelde in het belang van de Russische buitenlandse politiek.

⁴ Zoals Marx en Engels na de Commune van 1871 stelden: de burgerlijke revolutie heeft de feodale staat overgenomen en naar haar burgerlijke klassebelangen omgevormd. Daarentegen vernietigt de proletarische revolutie de burgerlijke staat en vervangt deze door de dictatuur van de proletarische massa's. In de proletarische revolutie in Rusland, vernietigden de arbeiders- en soldatenraden in Oktober 1917 de burgerlijke staat. Maar de macht van de raden werd al snel uitgehold ten gunste van de 'raden'-regering die steeds meer macht aan zich trok en die tot instrument werd van de ongewijzigde kapitalistische productieverhoudingen. De dictatuur van het proletariaat veranderde daarmee in een burgerlijke dictatuur over het proletariaat. (F.C.)

Door de indirecte activiteit van de massa's, door de wettige vreedzame methoden van stembiljet⁵ en gedeeltelijke staking, door de politiek van overeenkomst en compromis kan het imperialisme nooit ten val gebracht worden. De kleinburgerlijk nationalistische sociaal-democraten en de moderne vakbondsmannen gaan — voor zover zij nog strijd voeren! — voort te strijden op een wijze en met middelen, die een kwarteeuw geleden het kapitaal en de burgerlijke staat tot concessies konden dwingen, maar die nu zelfs niet de toenemende verarming en verslaving van de massa's kunnen tegenhouden, laat staan deze massa's te leiden tot de overwinning. De indirecte methoden zijn krachteloos tegenover het imperialisme. De revolutionaire socialistische partijen van alle schakeringen: revolutionaire Marxisten, syndicalisten, christensocialisten, communistische anarchisten — zij allen roepen de massa's toe: "*jullie zelf moet je in de strijd werpen*, jullie moeten jullie eigen welzijn bewerkstelligen, jullie eigen verlossing doorzetten"!

Evengoed als de kleinburgerlijk-nationalistische sociaaldemocraten en de modernen, wekken wij, revolutionaire socialistische partijen, de massa's tot organisatie op. Zij is onmisbaar, om het geweldig sterk georganiseerde kapitaal te verslaan. Maar in tegenstelling tot alle niet-revolutionairen zeggen wij tot de massa's: organisatie op zichzelf is nog geen sleutel tot de macht, geen weg tot de vrijheid. Zij leidt nergens anders heen als tot de slavernij en opent niet anders als het verderf, wanneer zij niet gebruikt wordt als een werktuig in de klassenstrijd. De proletarische organisaties omvatten in 1914 vele miljoenen arbeiders. Maar toen de grootste politieke crisis van de moderne eeuwen als een wervelstorm over de landen voer, stelden de sociaal-patriotten in heel Westen Centraal Europa deze miljoenen-organisatie aan de imperialistische klassen ter beschikking. Niet in de laatste plaats door middel van de proletarische organisaties en van de proletarische pers is het aan het imperialisme gelukt om alle economische en geestelijke krachten van de volken in de dienst van de oorlog te stellen, dat wil zeggen de volken te militariseren, te knevelen, uit te hongeren en elkaar te doen slachten. Duizendmaal beter geen proletarische organisatie dan een die voor dergelijke doeleinden wordt misbruikt!

Ligt dus in de organisatie *op zichzelf* nog niet het welzijn — ook het sociaal-democratische dogma, dat de ongeorganiseerde massa tot niets goeds in staat is, bestrijden wij. Ook massa's, die door historische omstandigheden in organisatorisch opzicht achterbleven, kunnen een grote kracht in de strijd voor de vrijheid laten zien wanneer zij door revolutionair enthousiasme bezielde, door één wil en één geest worden samengesmeed. Tegenover het afschrikwekkende voorbeeld van de Duitse arbeidersklasse in 1914, die heel haar bewonderenswaardig organisatorisch apparaat in dienst van het Duitse imperialisme stelde en tegenover de niet minder verwerpelijke daad van de Amerikaanse arbeidersaristocratie, die in 1917 op dezelfde wijze aan het Anglo-Amerikaanse kapitalisme haar sterke vakcentrale aanbod — stellen wij de heldhaftige massa's van het Russische proletariaat, die, ongeorganiseerd als zij waren, in twee revoluties het tsarisme ten val gebracht hebben en de bourgeoisie onttroond.

Proletarische organisatie betekent helaas niet in alle gevallen strijd voor het socialisme. Maar strijd voor het socialisme betekent wél in alle gevallen organisatorische werkzaamheid. De nieuwe organisatie, die het proletariaat tot verbrijzeling van het imperialisme behoeft, kan alleen in deze strijd van de massa's geboren worden.

⁵ Dat wel grote propagandistische waarde heeft.

Maar hoe zullen de massa's strijden? Welke machtsmiddelen bezitten zij die het tegen de machtsmiddelen van de imperialistische staat kunnen opnemen? Welke krachten wonen in hen, waarvoor de geweldige macht van hun overheersers zal moeten bukken? Bezitten zij zulk een kracht?

"Ja", antwoorden de revolutionairen, de massa's bezitten zo'n kracht". In de grote eindstrijd voor de vrijheid staan hen drie hoofdmiddelen ter beschikking, te weten: de betoging, de staking en de gewapende opstand, het daadwerkelijke geweld. Door het gebruik van deze middelen zal de proletarisch sociale revolutie overwinnen.

Wij willen nu deze verschillende strijdmiddelen waarover de massa beschikt nader beschouwen, ze in hun wezen analyseren en nagaan hoe zij zich verhouden tot de doeleinden van de revolutie.

2. De massale betoging

De massale betoging heeft tot voorwaarde de opeenhoping van aanzienlijke volksmassa's in de steden, de industriegebieden, de mijndistricten en havenplaatsen van een land. Hoe groter die opeenhoping, hoe sterker de druk is, die de volksmassa's door betogingen op regering en heersende klassen kunnen uitoefenen.

Zo was de massabetoging al een belangrijke factor in de Engelse revolutie van 1643, ten gevolge van het feit, dat Londen omstreeks deze tijd al een half miljoen inwoners telde. Van oneindig groter gewicht nog werd zij in de Franse omwenteling van 1789-1793. De demonstraties van de reusachtige volksmenigten, die in de jaren van de ontwikkeling van de revolutie, in de ogenblikken, dat politieke spanning en sociale gisting een hoogtepunt bereikten, uit de buitenwijken van Parijs naar de binnenstad stroomden, vormden in de regel de inleiding tot de beslissende botsingen tussen de revolutionaire massa's en de verdedigers van het oude regiem, botsingen waarbij dit laatste telkens opnieuw achteruit werd gedrongen. Zowel in de Engelse als in de Franse revolutie was de betogende massa uit verschillende sociale elementen — kleinburgers, handwerkers, intellectuelen en industrie-proletariërs — samengesteld, waarvan de vereniging het "revolutionaire volk" vormde.

Een geheel ander, n.l. een scherp klassekarakter droegen de massabetogingen van het chartisme (1835-'43). Zij waren de voornaamste vorm van de opstandige beweging van het jonge Engelse fabrieksproletariaat, dat door de technische uitvindingen van het derde kwart van de 18e eeuw in het leven geroepen, sindsdien ontzettend snel was aangegroeid.

Toen het tijdperk van de oorlogen tegen Napoleon ten einde liep, waren al honderdduizenden textielarbeiders in de fabrieksdistricten opeengehoopt; éénzelfde stroom van voelen en denken droeg door al deze ellendige, rechteloze en vertrapte menselijke wezens heen éénzelfde aandrang van brandende haat tegen hun uitbuiters en pijnigers, van wilde drang naar verlossing.

Wanneer deze massa's onder schallend strijdgezag of in somber-dreigend zwijgen hun stoeten voortbewogen door de grauwe rokerige straten van de fabriekssteden, of wanneer hun groepen als ontelbare stralen vanuit een omtrek van vele mijlen bijeenkwamen in een of ander centraal punt, en een onoverzienbare vlakte vormden, dan besepte de Engelse bourgeoisie dat een nieuwe sociale macht zich vijandig tegenover haar macht verhief en zij sidderde.

Met bewonderenswaardige hardnekkigheid zette het chartisme jaren achtereen die betogingen voort, waaraan miljoenen arbeiders deelnamen en die zijn sterkste strijdmiddel waren. Zij vervulden de burgerlijke klassen met angst, vestigden onophoudelijk de aandacht op het ondragelijke lot van de massa's; zij drongen zich op aan het bewustzijn van de sociale hervormers en aan de verbeelding van de kunstenaars. Maar al waren zij een van de voornaamste onder de krachten die de heersende klassen gewichtige concessies, in de eerste plaats de 10-urenwet, afdwongen, hun eigenlijke doel: een verandering van de grondwet die van de massa's de politieke macht in handen gaf, bereikten zij niet. Daartoe waren nog krachtiger strijdmiddelen nodig geweest dan de demonstratie, maar die krachtiger strijdmiddelen, het Engelse proletariaat bezat ze niet.

Van 1848 af, drong de machinale industrie langzamerhand alle Europese landen binnen, weldra begon ook haar triomftocht in het onmetelijke gebied van de Verenigde Staten van Noord-Amerika. Overal, hier sneller, daar langzamer, voltrok zich de industriële revolutie, overal ontstond *de vierde stand*, het bezitloze proletariaat, rechteloos en uitgebuit, de massa waarvan de arbeid de maatschappij in stand hield en verrijkte, maar die zelf eeuwige ellende, eeuwige levensonzekerheid leed. En waar zij ontwaakte tot verzet, en in woede en verontwaardiging opstond tegen haar pijnigers en onderdrukkers, daar werd overal de betoging het eerste strijdmiddel van de ongeoefende, ongeorganiseerde massa's, zowel tegen de politieke onderdrukking als tegen de economische uitbuiting. Door middel van de betoging voornamelijk streed de voorhoede van het Belgische en Nederlandse proletariaat in de jaren '80 en '90 onder leiding van de sociaal-democratie dapper voor het algemeen kiesrecht en ook door middel van de betoging eiste het Franse en Engelse proletariaat, door werkeloosheid geteisterd, destijds van de heersende klasse werk en brood. In de betoging stroomde de nieuw ontwakende kracht van de massa's vrijelijk uit, het besef van hun onverzoenlijke tegenstelling tot de kapitalistische maatschappij, het besef van hun eenheid van wil, belangen en idealen.

Maar nog vóór het einde van de eeuw begon het karakter van de betogingen, die door de sociaal-democratie en de moderne vakbeweging werden geleid, te veranderen. Deze verandering stond in verband met het opkomen van een nieuwe tactiek, de reformistisch-opportunistische, die op haar beurt weer een product van de maatschappelijke ontwikkeling was. Ongemerkt was sinds het begin van de jaren '90 het kapitalisme een nieuwe fase ingetreden, en wel die, waarvan de strekkingen wij gewend zijn in het een woord: imperialisme, samen te vatten. De noodlottige werkingen van het imperialisme voor de arbeidersklasse werden niet alle onmiddellijk duidelijk, integendeel scheen het, of, zo door de veerkracht die het verjongde kapitalisme bleek te bezitten, alle kans op zijn spoedige ineenstorting verdwenen was, dit verjongde kapitalisme ten minste tot iets dragelijker levensomstandigheden voor het proletariaat zou voeren.

Op de vreselijke werkeloosheid en de algemeen ellende van de jaren '70 en '80 was een tijdperk van economische bloei gevolgd; er was volop werk en de lonen stegen, terwijl de prijzen van de voornaamste levensmiddelen op één hoogte bleven of zelfs daalden. De socialistische omwenteling met haar grote hoge doeleinden verdween in een ver verschiep, de wil van de massa werd gericht op kleine, onmiddellijk te verwezenlijken voordelen; de leiders moedigden haar in deze wil aan en joegen haar de kant op van uitsluitend praktische werkzaamheid, meest op kleine doelen gericht. De arbeidersbeweging nam snel in omvang toe, maar haar strijdlust en

strijdvaardigheid namen af. De dwaling werd verbreid, dat een bescheiden en ordelijk optreden van de massa's, in combinatie met matiging van hun eisen de beste kansen bood voor de verwezenlijking van het socialisme. Want door zulk een optreden zou de bourgeoisie, over het vreedzame karakter van de proletarische beweging gerustgesteld, meewerken aan de totstandkoming van het socialistische minimumprogram en ten slotte, door het stembiljet verslagen, afstand doen van de macht in staat en maatschappij.

Zo werd langzamerhand de klassenstrijd, "getemperd" door schikking, compromis en verdrag; en bij tijden zelfs door de "samenwerking van de klassen" vervangen.

Het kon niet anders, of in zulk een tijdperk moest de ongetemde kracht, waarvan de vroegere spontane massabetogingen getuigd hadden, verminderen en verdwijnen. Meer en meer in rustige, vreedzame wettige banen geleid, werden de betogingen van de arbeidersklasse voor algemeen kiesrecht enz. tot schone schouwspelen, imponerend door hun omvang en door de verwonderlijke zelfdiscipline van de massa's, maar waarin de bourgeoisie niet langer de woeste, ongebreidelde energie voelde trillen, waarvan de eerste manifestaties haar zozeer hadden verschrikt. En naarmate het bureaucratische, opportunistische karakter van de leiding toenam, ontaardde het karakter van de proletarische betogingen steeds meer tot dat van slechts vertoningen, in de eerste plaats op touw gezet om de massa's zelf te doen geloven dat zij een strijd voerden, die de leiders feitelijk niet meer wilden. Rustig in de maat sjokten de arbeidersverenigingen op tevoren vastgestelde dagen en uren, langs een tevoren vastgestelde route, met hun insignes en vaandels door de straten van de steden; de burgerlijke overheid, tevreden en gerustgesteld, verzette zich niet langer tegen deze "betogingen", maar stelde hen integendeel goedgunstig haar eigen politiemacht ter beschikking, en de burgerlijke pers stuurde warme loftuitingen over de onberispelijke orde en de schone discipline van de betogende massa's de wereld in.

Maar niet de gehele proletarische massa volgde blindelings de leiding van de moderne arbeidersbeweging, en ook het deel van haar dat dit doorgaans wèl deed, sprong somtijds uit de band. Sommige groepen en lagen van het proletariaat: de syndicalisten, de ongeorganiseerde arbeiders, de massa van de vrouwen, werden niet in de reformistische stroming opgenomen; hun werd niet geleerd, om stelselmatig alle spontane uitingen van ongeduld en verontwaardiging, van verlangen en hartstocht te onderdrukken. Ook waren er ogenblikken, dat bepaalde gebeurtenissen, politieke of economische, in de gehele massa, hetzij georganiseerd of ongeorganiseerd, een machtig gevoel van solidariteit opwekten, van hun algemene tegenstelling tot de heersende klasse, boven alle conflicten in de eigen gelederen uit. Op zulke ogenblikken kwam het soms tot spontane betogingen, waarin de sterke, onstuimige hartenklop van het hele proletariaat hoorbaar was als voorheen en die al de berekeningen van de sluwe politici en van de bezadigde vakbondsbeambten omverwierpen.

Zo was, ook in de jaren van socialistisch verval vóór het begin van de wereldoorlog, de gereguleerde betoging, gehouden onder sanctie van de burgerlijke overheid (als type waarvan de Mei-viering kan gelden) nooit de enige vorm van proletarische demonstratie, evenmin als de gedeeltelijke, puur economische staking ooit de enige vorm van staking is geweest.

Toen kwam de wereldoorlog: hij wierp met één slag al de verouderde denkbeelden omver van de mogelijkheid van een vreedzame evolutie naar het socialisme —

denkbeelden, in de hoofden van verreweg de meeste leiders van de tweede Internationale en van vele van hun volgelingen tot dogma's verward. En hij drong aan de massa's — als zelfverweer tegen de uiterste nood, in de strijd voor het naakte leven — de directe strijdmethoden weer op, die de leiders in hun ingebeelde wijsheid voor verouderd hadden verklaard.

Ook nu, aan het einde van het vierde oorlogsjaar, is de gereguleerde betoging onder sanctie van de burgerlijke overheid nog niet verdwenen, maar zij is geworden tot het huichelachtige gebaar waarachter de sociaal-patriotten van alle landen hun verraad aan de arbeidersklasse en de mensheid trachten te verbergen. Waar nu demonstraties plaats vinden, door de heersende klasse niet enkel geduld maar zelfs beschermd, daar kan men er zeker van zijn, dat deze demonstraties de belangen van het kapitaal dienen en dat hun verborgen doel is, de massa af te houden van werkelijke strijd. Want waar tegenwoordig hetzij de massa, hetzij de moedige revolutionaire voorhoede die in de meeste landen door zelfopofferend voorgaan de massa in beweging probeert te brengen, haar afschuw van de oorlog, haar wilde haat tegen de beulen en woekeraars, haar brandende begeerte naar brood, vrijheid en vrede in het openbaar wil demonstreren, daar drijft het geweld van de heersers haar onmiddellijk uiteen. De sabel houwt en het geweer schiet, evenals in het halfvergeten begintijdperk van de sociaal-democratische beweging. Omdat de betoging opnieuw van aard is veranderd; zij is opnieuw en nu in veel hogere mate dan vroeger een acuut gevaar geworden voor de bezittende klasse. In haar breekt de psychische massa-kracht zich weer baan, het éne felle verlangen, de grote wil van de massa, de wil die, door de prikkel van anonieme ellende aangedreven, door verontwaardiging en woede gevoed, door de hoge wind van sociaal-idealisme bevestigd, zich opmaakt tot een strijd op leven en dood tegen het imperialisme. De massale betogingen, in deze jaren door de revolutionaire voorhoede van alle landen doorgezet, vormen het voorspel van de geweldige stormloop van de onterfde massa's tegen de imperialistische staat; zij gaan als eerste dreigende rukwinden de sociale orkaan vooraf, die weldra over Europa en Amerika zal losbarsten. De heersers weten dit: vandaar de onmenselijke ruwheid en wreedheid, waarmee nu ook schijnbaar zwakke, nietige betogingen worden onderdrukt.

De bijzondere betekenis van de betoging als proletarisch strijdmiddel ligt voornamelijk in het feit, dat zij met één slag de nu in allerlei groepen en afdelingen gesplitste arbeidersklasse in een moment tot één geheel verenigt, haar samenhang zichtbaar maakt en daardoor zowel aan de arbeidersklasse zelf als aan haar tegenstanders de diepste grondslagen van de macht van het proletariaat: zijn aantal en zijn eenheid, duidelijk voor ogen stelt. Mannen en vrouwen, geschoolden en ongeschoolden, werkenden en werkelozen, georganiseerden en ongeorganiseerden kunnen aan haar deelnemen, voorbereiding kan zij missen; wie zich voelden als machteloze verspreide eenlingen of als op zichzelf staande groepen met bijzondere belangen, voelen zich door haar plotseling opgenomen in de gloeiende smeltkroes van het algemeen klassegevoel en worden daarin samengesmolten tot een nieuw machtig lichaam, waar nieuwe, bruisende kracht uit stijgt. De betoging herschept de dode wateren van de futloze eenlingen in de klotsende, woelige zee van de actief-opdringende menigte, die verbaasd en verrukt haar eigen onbepaalde verlangens, haar onbepaalde kracht en durf ervaart. Vandaar het grenzeloze zelfvertrouwen, de uitdagende durf, de opgetogen dronkenschap waarmee spontane massale betogingen hun deelnemers meestal vervullen. Het lijkt dan de eenling alsof of de kracht van allen in zijn eigen hoofd en lijf gevaren is.

Wèl hebben de heersers in onze dagen alle reden om de betogingen van de massa te vrezen! Niet de suffe, uitgekookte reclame-optochten, op touw gezet door de regeringssocialisten, waar hun leiders alle pit en durf, alle spontane verzet en hartstocht uit hebben weggedisciplineerd, maar de betogingen van de ongeschoolde arbeiders, van de "zwarte massa's", zoals ze in Rusland heten, waarvan de sterke onvervalste klasse-instincten nu door nood en druk opgezweept zijn tot bittere opwinding. De betogingen van de vrouwen, in wie de natuurdrift van moederliefde het nu wint van schuchterheid en verlegenheid, van haar conservatisme en ingeworteld kleinburgerlijk fatsoen en hen in massa's de straat op drijft, om brood te eisen voor hun kleinen. De betogingen van de jongens en meisjes, in wie de stem en het voorbeeld van de helden van het revolutionaire proletariaat in onze dagen de drang hebben gewekt, hun trouw aan de internationale solidariteit daadwerkelijk te bewijzen. Die betogingen vrezen de heersende klassen, en zij vrezen ze met reden, want het zijn alles voortekenen en voorboden van de komende storm.

En zoals de heersende klasse reden heeft deze betogingen te vrezen, zo hebben de revolutionairen reden, ze te willen doorzetten, haast tot elke prijs. Tot het uiterste moet nu het recht op demonstratie worden verdedigd! Met dit recht staat of valt de vrijheid van beweging van het proletariaat. Wanneer de massa niet in de ogenblikken dat zij dit als noodzakelijk beseft, haar eenheid zichtbaar kan maken en de kracht daarvan dreigend aan de bourgeoisie te demonstreren, dan ontbreekt haar de vrijheid van beweging, die een onmisbare voorwaarde is tot iedere rechtstreekse, massale actie.

En wanneer de massa in zulke ogenblikken voor het demonstratieverbod van de landelijke of stedelijke overheid zwicht, wanneer zij zich zonder verdere strijd opnieuw in atomen laat versnipperen en terugdringen in de verborgenheid van haar armzalige woningen, dan bewijst zij hiermee een tekort aan moed, aan inzicht en aan opofferingsgezindheid, die van de zwakheid van de beweging, dat is van haar politieke en morele onrijpheid, getuigen.

Natuurlijk: de betogingen tegen het verbod van de overheid in door te zetten, zal in het huidige stadium van de beweging vaak niet mogelijk zijn. Daartoe zijn de geweldmiddelen nog te machtig waarover de heersende klasse nu beschikt; dat wil zeggen de discipline in het leger is nog te sterk, de soldaten zijn nog te angstig en te onwetend. Maar als de arbeiders, *uit vrees voor die machtsmiddelen*, onmiddellijk toegeven, van verdere betogingen afzien, dan zijn zij weer een stap achteruitgedrongen en een bepaalde episode in de ontzaggelijke strijd is in hun nadeel beslist; hun zelfvertrouwen is verminderd, de beweging is in een golfdal geraakt, en het duurt altijd enige tijd voordat het inzakken wordt overwonnen.

Geven de arbeiders daarentegen niet toe, proberen zij tegen de wil van de overheid de manifestaties door te zetten, dan worden deze de inleiding tot verdere strijd in nieuwe, fellere vormen. *Inleiding tot nog scherper vormen van strijd te zijn, was in revolutionaire tijdperken feitelijk altijd het wezen van de betoging*. Maar zelden, onder bijzonder gunstige omstandigheden, openbaart zich in haar de macht van de massa op zo krachtige wijze, dat zij de machthebbers tot grote concessies noodzaakt. Nog zeldzamer is zij in staat tot belangrijke verschuivingen in de machtsposities van de strijdende klassen te voeren; nooit, of zo goed als nooit, valt een regiem of een regering door betogingen alléén, nooit zijn de beslissende botsingen in de klassenstrijd door betogingen uitgevochten. Deze versterken de geest van verzet waarvan zij een uiting zijn, vermeerderen de politieke spanning die

ze doet opkomen, wekken de tragen, de onverschilligen en achterlijken uit hun slaap, doen hen zich aansluiten bij de bezielde, actieve revolutionaire kern. Door betogingen verzamelt de hele proletarische massa ook tegenwoordig haar krachten en oefent zij zich in hun gebruik.

Wanneer de betogingen door hun intensiteit en uitbreiding een punt bereiken, waarop zij gevaarlijk worden voor de heersende klasse, dan volgt hun verbod. En nu gebeurt van twee dingen een: òf de massa's gehoorzamen, de beweging verflauwt en komt tot staan, of zij zetten door. Besloten zij vroeger tot dit laatste, dan stond aan de massa's geen andere weg open, dan de geweldmiddelen van de heersende klasse te trotseren. Dan kwam het tot botsingen met politie en leger: ongewapende of half-gewapende mannen, vrouwen en kinderen (in de regel degenen die met de strijd niets uitstaande hadden) werden gewond of gedood, wat de massa nog meer prikkelde en tot zelfverdediging dreef; de straten werden opgebroken, stenen en al wat men bij de hand had of aan kon slepen werd gebruikt om barricaden te bouwen. Zo leidden de pogingen, om de demonstraties van de menigte te verhinderen, in vroegere revolutionaire tijdperken telkens tot straat- en barricadegevechten, tot de gewapende opstand. Terwijl het op zijn best haastig en ontoereikend gewapende volk zich zo goed mogelijk achter zijn geïmproviseerde barricaden tegen de kogels van de soldaten probeerde te beschermen, probeerde het hen ook door kreten, aanmaningen, smeekbeden, bedreigingen, over te halen de kant van de opstand te kiezen. De uitkomst van deze pogingen besliste over het verdere lot.

Zo ging het ontelbare malen in de burgerlijke revolutie. In de proletarische klassenstrijd echter heeft de betoging al vele malen de inleiding gevormd tot een ander strijdmiddel dan het gewapende geweld, n.l. tot de politiek-revolutionaire massale staking. Wanneer uit de massabetoging de massastaking voortkomt, of wel wanneer het proletariaat een verbod van betoging door de massastaking beantwoordt, dan betekent dit, dat een strijdmiddel, dat uit zijn aard kortstondig en van beperkte kracht is, wordt vervangen door een ander waarvan de kracht haast oneindig is, waarvan de duur bijna onbegrensd kan zijn. Het betekent dus, evengoed als het uitgroeien van de betoging tot de gewapende opstand, een climax in de strijd.

Wij willen nu deze beide strijdmiddelen, deze nieuwe strijdfasen, waartoe de betoging kan uitgroeien, nader beschouwen. Wij beginnen met het middel dat in alle vroegere revolutionaire strijden een uiterst belangrijke rol heeft vervuld en die rol heden opnieuw vervulde in de Russische revolutie: het daadwerkelijke geweld, de gewapende opstand.

3. Het gewapende geweld als revolutionaire factor

De strijd voor een nieuwe rechtsorde, nieuwe politieke vormen, nieuwe productie- en eigendomsverhoudingen werd altijd uitgevochten als een strijd om de macht. En in deze strijd was het gewapende geweld altijd een factor. Door wapengeweld probeerden de heersende klassen hun macht te handhaven, door wapengeweld trachtten de opkomende klassen de oude heersers uit hun machtsposities te verdrijven.

Nooit deed in het verloop van de geschiedenis een heersende klasse vrijwillig afstand van de macht, altijd klampte zij zich daaraan vast tot het uiterste. Evenmin bezweek zij ooit onder de last van de haat, de verontwaardiging en de verachting, die haar dwingelandij, haar wreedheid, haar roofzucht, haar morele ontaarding en

haar cynisme tegen haar hadden in het leven geroepen. Zedelijke krachten zowel van heilige toorn en verontwaardiging als van heilige liefde en zelfvertrouwen, gelijk zij de strijders voor een nieuwe maatschappij-orde plegen te bezielen, dergelijke morele krachten op zichzelf en hun geestelijke manifestaties waren nooit in staat de oude heersers ten val te brengen, al bereidden zij hun val voor. Altijd was daartoe nodig, dat zij zich in daadwerkelijk geweld materialiseerden.

Geweld was de proef, die in de strijd tussen de vervallende en de opkomende klassen uitwees aan welke zijde de overmacht zich bevond, natuurlijk niet door één enkele botsing, maar in een langdurige, door tussenpozen van voorbereiding onderbroken, telkens opnieuw inzettende strijd. Vele malen moesten de stormtroepen van de revolutie tegen de dwangburchten van het oude gezag aan beuken voordat het lukte deze omver te werpen; vele malen werd het "voorbarig" verzet van een dappere voorhoede gebroken voordat zij tot een leger van onweerstaanbare kracht was aangegroeid. En wanneer het eindelijk was gelukt, de vroegere heersers ten val te brengen, was daarmee de strijd nog niet ten einde: in stilte reorganiseerden deze hun krachten en begonnen weldra de tegenaanval.

In het tijdperk van de burgerlijke revolutie nam het geweld van de revolutionaire klasse in de regel de vorm aan van de gewapende opstand van volk tegen leger. Wanneer de uiterste spanning van de politieke en sociale tegenstellingen tot botsingen leidde, vond het opstandige volk de gewapende verdedigers van het oude regiem tegenover zich. Deze vormden echter in de meeste gevallen geen gelijksoortige massa. In de grote Franse omwenteling b.v. bestonden zij uit zeer verschillende categorieën: de vreemde huurlingen (Zwitsers, die de lijfgarde van de koning vormden), edellieden in krijgsdienst (het officierskorps en de zogenaamde aristocratische regimenten) en de gewone infanterie-troepen. Het spreekt vanzelf dat deze onderscheiden elementen zeer verschillend stonden tegenover de revolutionaire beweging. Terwijl de Zwitsers en de aristocraten uit traditie, klassebelang en klasse-moraal met hart en ziel verknocht waren aan het vorstenhuis en het revolutionaire volk beschouwden als een bende misdadigers, die zij zonder aarzeling neerschoten, was de diepe ontevredenheid die in het volk leefde ook tot de massa van de gewone soldaten doorgedrongen. In de plebejische infanterieregimenten was een oproerige stemming ontstaan. Wel was de samenstelling van de legers van het oude regiem een andere dan die van de huidige legers van de algemene dienstplicht, wel maakte de lange duur van de dienstdaag dat zij veel meer een buiten de maatschappij staande kaste, een lichaam op zichzelf vormden maar machtiger dan alle slagbomen, die de massa van het leger van de volksmassa scheidde, bleek de gelijkheid van afkomst, van sociale belangen en aspiraties. Boven de ingeprente gehoorzaamheid, boven de dressuur van de militaire discipline zette het klassegevoel zich triomfantelijk door, dreef het steeds grotere delen van het leger tot afval van het oude gezag en tot steun aan de revolutionaire beweging.

Al bij de beroemde storm op de Bastille, die algemeen als het uitgangspunt van de grote Franse omwenteling geldt, hielpen soldaten van het regiment van de "Gardes Françaises" de volksmassa, die tot het slotplein doorgedrongen was, om kanonnen tegen het kasteel in stelling te brengen. En terwijl een deel van de bezetting, uit Zwitserse huurlingen bestaande, vanuit hun veilige schuilplaatsen in het slot de aanvallers meedogenloos neerschoot, weigerden de Franse invaliden die eveneens tot haar behoorden, al spoedig om met dit moordenaarswerk voort te gaan: zij dwongen de gouverneur van de vesting om te capituleren.

Dit geheel verschillend optreden van bepaalde delen van het leger herhaalde zich telkens opnieuw, en omdat de plebejische en Franse elementen in het leger natuurlijk de overgrote meerderheid vormden, was het militaire overwicht van de revolutie in de binnenlandse strijd op de duur verzekerd.

Een verdere gewichtige factor in de gewapende strijd van het burgerlijke omwentelingstijdperk vormden de burgerwachten (nationale garde), door de Franse bourgeoisie onmiddellijk bij het begin van de strijd opgericht als een machtswerktuig, zowel tegen het oude bewind en zijn aanhang als tegen de volksklasse gericht. Deze burgerwachten, die in dit gehele tijdperk als min of meer blijvende instellingen fungeerden en natuurlijk veel onmiddellijker met de burgerlijke maatschappij samenhangen dan het leger, kaatsten ook veel meer direct de stemmingen daarvan terug. Vooral de gezindheid en de stemming van de middenstand kwam in de burgerwacht tot uiting; immers voornamelijk daaruit werd zij gerekruteerd. Wanneer de middenstand ontevreden was met het bewind en geneigd om mee te helpen dit omver te werpen, dan waren de dagen van zo'n regiem geteld. Want zodra het dan tot een oproerige uitbarsting van het volk kwam, liep de burgerwacht in haar geheel naar de opstandelingen over, en haar voorbeeld sleepte ook grote delen van het leger mee. Zo verloor, in de Franse Februarirevolutie van 1848, de "burgerkoning" Lodewijk Philip zijn troon door het ontrouw worden van de nationale garde. De woede van de kleine burgerij tegen de verdorven oligarchie die Frankrijk stelselmatig leegplunderde, had haar er toe gebracht zich aan de zijde te stellen van de opstandige volksmassa's. Toen echter, in de maanden na de Februarirevolutie, de stemming van de Parijse kleine burgerij ten gevolge van een aantal omstandigheden weer omsloeg, toen bezorgdheid voor hun eigendom, haat tegen de "revolutionaire slampampers, die Parijs beheersten", haar dreef tot verzoening met de grote bourgeoisie, waarvan het voornaamste programmpunt de "bescherming van de burgerlijke orde tegen de communisten" was, toen doordrong een geest van reactie zowel de nationale garde als het leger. Weldra werden beide opnieuw tot een werktuig in de handen van de grootkapitalistische klik en van de hoge militairen. Het proletariaat, door allen verlaten, van alle kanten in het nauw gedreven als een opgejaagd dier, werd in de Juni-opstand — de wanhoopsdaad van een radeloze menigte — door een duizendvoudige overmacht overweldigd.

In zijn inleiding tot de herdruk van Marx' "Klassenstrijd in Frankrijk",⁶ heeft Engels op meesterlijke wijze aangetoond, hoe de gewapende opstand en de barricadenstrijd in de verschillende fasen van de burgerlijke revolutie nooit overwonnen door zuiver-militaire overmacht en ten gevolge van een uitsluitend-militaire overwinning. Het doel van de opstandelingen was niet zozeer, de troepen die tegenover hen stonden militair te vernietigen, als deze "murw te maken door morele invloeden, die bij de strijd tussen twee legermachten niet, of althans in veel mindere mate in het spel komen". Anders gezegd: dit doel was, de soldaten onwillig te maken, zich als machtswerktuigen van de heersende klassen te laten gebruiken, in hen de stemming op te wekken, die hen er toe dreef de wapens neer te gooien of zelfs naar het opstandige volk over te lopen. Hiertoe was nodig de soldaten hun eigene *werkelijke* gezindheid die nog latent, dat is voor hen zelf verborgen was, te doen beseffen, hun classesolidariteit en hun menselijk gevoel zozeer te stimuleren, dat deze gevoelens de dikke korst van de militaire discipline doorbraken.

Engels toont dan verder aan, hoe het voornaamste materiële geweldmiddel, met

⁶ Zie [De vervalste inleiding van Engels tot de heruitgave van 1895 van Marx' "Klassenstrijd in Frankrijk 1848-1850"](#). (F.C.)

behulp waarvan deze morele omkeer werd bereikt, de barricade was. Haar doel was de troepen, die de opgewonden samengestroomde menigte moesten uiteenjagen, op te houden, in hun taak te belemmeren, het verband tussen de verschillende legerafdelingen op te heffen en de discipline te vernietigen. De barricade gaf aan de revolutionaire strijders de gelegenheid, om door woord en daad de soldaten te beïnvloeden en nieuwe snaren in hun gemoed aan het trillen te brengen. Door de belemmering die hun opmars ondervond kregen de soldaten tijd om tot bezinning te komen en zichzelf af te vragen voor wie en voor wat zij eigenlijk streden; zij kregen tijd te begrijpen wat het betekende, wanneer zij hun geweren afvuurden op die moedige mannen, deze vrouwen en jongeren, die op weinige meters afstand, in de regel ontoereikend gewapend, de dood trotseerden, door zuivere idealen van vrijheid en broederschap bezielde. Zo werkten de barricaden, om met Engels te spreken, "ook in de klassieke tijd van de straatgevechten meer moreel dan materieel". Die gevechten waren de toetssteen, waaraan de verborgen oproerige gezindheid van de troepen zichzelf ontdekte. Zij waren het middel, om die gezindheid uit de donkere diepte van het gemoed omhoog te voeren naar de heldere onherroepelijke sfeer van de daad.

Op geen enkele wijze is dus in de burgerlijke revolutie het wapengeweld op zichzelf, de uitsluitend-stoffelijke overmacht van het aantal of van de techniek van de vernietigings- en moordwerktuigen, ooit de kracht geweest die de doorslag gaf tot de overwinning. Integendeel: in de regel was deze overmacht, tenminste in de beginfasen van elke nieuwe strijd, aan de kant van de oude heersers. De opkomende klassen wonnen ondanks hun zwakheid in dit opzicht, ondanks de minderwaardigheid van hun geweldmiddelen, dankzij hun meerderheid aan morele kracht; de revolutie overwon door de onverschrokkenheid, de offervaardigheid, de geestdrift en de doodsverachting van haar aanhangers.

Al deze morele krachten behoeften echter noodzakelijk het geweld om te kunnen blijken, zoals bijvoorbeeld de geest van de muziek het stoffelijke werktuig voor zijn manifestaties behoeft.

Het morele geweld kon de overwinning niet behalen zonder de hulp van het daadwerkelijke geweld; onherroepelijk sloeg het eerste in een zeker stadium van de strijd in het tweede om.

Dit nauwe verband tussen moreel of geestelijk en daadwerkelijk geweld en de verhouding, waarin zij tot elkaar staan, willen wij in het volgende hoofdstukje nader onderzoeken.

4. Geestelijk geweld en daadwerkelijk geweld

Onder geestelijk geweld verstaan wij hier iedere poging van strijdende massa's om hun overtuiging of ideaal te verwezenlijken door morele en verstandelijke (inbegrepen organisatorische) middelen.

Onder daadwerkelijk geweld verstaan wij het willen vervangen of versterken van deze middelen door de overmacht van de wapens. In de oorlog tussen verschillende volken kan de superioriteit van de wapens (dat is de technisch-mechanisch-organisatorische meerwaardigheid) tot een beslissend element worden, waarbij de geestelijke factoren in het niet zinken. Men denke b.v. aan de koloniale expedities

van de blanke rassen tegen economisch-achterlijke volken⁷: ondanks hun doodsverachting, hun heldhaftigheid en hun fanatisme, worden deze laatsten ten slotte altijd overweldigd. In de klassenstrijd en ook in de revolutionairen oorlog (zoals de bevrijdingsoorlogen van onderdrukte nationaliteiten b.v. dat waren) leggen daarentegen de geestelijke factoren veel meer gewicht in de schaal.

Het gebruik van geestelijk geweld versterkt altijd de morele krachten van wie het toepassen, het loutert en adelt hun krachten. Het gebruik van daadwerkelijk geweld in al zijn vormen is voor hen die het toepassen in moreel opzicht zeer gevaarlijk en werkt onvermijdelijk verruwend, om het even voor welke doeleinden gebruikt; het voert noodlottig tot onverschilligheid voor het lijden van anderen, tot wreedheid en bloeddorstigheid, het wekt de antisociale driften en de bloedige instincten in het mensdier op.

Een min of meer helder besef hiervan heeft gemaakt dat wanneer de tegenstellingen tussen de klassen het punt bereikten waarop zij zich in grote uitbarstingen ontladden, de revolutionairen — althans een deel van hen — eerst vaak aarzelden om geweld te gebruiken, terwijl bij de verdedigers van de oude orde van zulk een aarzeling nooit sprake was. De eersten waren vervuld van sociaal idealisme, zij voelden intuïtief de tegenstelling tussen de hoogste aspiraties van hun verstand en gevoel, en het gebruik van moordwerktuigen, terwijl de oude heersers, het heersen, dat is het dwingen en overweldigen sinds lang gewend, gehard waren in het toebrengen van leed aan hun medemensen. Er zijn geen voorbeelden, menen wij, dat de dienaren van de reactie principiële bezwaren — wèl natuurlijk soms opportunistische — tegen het gebruik van gewelddadige middelen hebben gehad. Onder de revolutionaire strijders daarentegen zijn er altijd geweest, voor wie het aanwenden van daadwerkelijk geweld tegen hun medemensen zozeer tegen de borst stuitte, dat zij het als in strijd met de hoogste innerlijke wet verwierpen. Anderen aanvaardden het, hetzij uit principiële of uit nuttigheidsoverwegingen; meningsverschillen in dit opzicht zijn een vaste trek in elke revolutionaire beweging. Wij vinden ze bij de wederdopers (de vertegenwoordigers van de revolutionair-proletarische stromingen in de Hervorming), bij de Engelse chartisten, die in hun pers en op hun congressen eindeloos over de verkieslijkheid van "moral force" of "physical force" debatteerden, wij vinden ze in de Belgische kiesrechtbeweging van de jaren 1885-1892, bij de Russische strijders van 1905 en onder de revolutionairen van onze eigen dagen.

Natuurlijk moeten de verschillen in dit opzicht, zoals in andere vragen van tactiek, voor een deel verklaard worden uit sociale oorzaken. Zo waren èn bij de chartisten èn in de Belgische kiesrechtbeweging, in het bijzonder de ontzettend uitgebuite en verwaarloosde proletariërs van de industrie en van de mijnen aanhangers van het daadwerkelijke geweld. Maar ook de invloed van de persoonlijke aanleg moet, vooral waar het de leiders aangaat, niet over het hoofd worden gezien. En die aanleg werkt dan weer door onder de massa door de *opvoeding* welke zij van haar leiders krijgt. Wat in de discussies van de revolutionaire groepen over het fysieke en morele geweld vooral treft, is de neiging, ze tegenover elkaar te stellen als onverzoenlijke contrasten, die elkaar uitsluiten en waartussen men onherroepelijk heeft te kiezen. De voorstanders van een van beide vormen van geweld willen of kunnen niet inzien, dat deze onafscheidelijk samenhangen, uit elkaar voortkomen en in elkaar overgaan. Wanneer het morele geweld, dat is wanneer de haat en de liefde, de woedende

⁷ H. Roland Holst verwoordt hier een racistisch-nationalistisch standpunt in plaats van het klassenstandpunt dat kolonialisme en imperialisme het werk zijn van de kapitalistische klassen. (F.C.)

verontwaardiging over de wandaden van de heersers en het edele verlangen de maatschappij naar een nieuw, beter beginsel te ordenen hun hoogste intensiteit hebben bereikt, dan maakt de tegenstand die dit geweld vindt, dat het zich op een gegeven moment in daadwerkelijk geweld moet ontladen, zoals de donkere gezwollen onweerswolk zich ontladend in stromende regen. De ontzaglijke psychische spanning van de massa is een natuurkracht en *werkt* als een natuurkracht: geen redeneringen, geen vermaningen tot kalmte en voorzichtigheid, geen angst ook voor de dreigend opgestapelde gewelddadigheden van de heersers, houden haar uitbarsting terug. Deze wordt echter niet enkel door talloze uitingen van morele kracht voorbereid: zij wordt ook door de manifestaties van deze kracht begeleid en gedragen. Als het daadwerkelijke geweld in de revolutionaire strijd optreedt, verdwijnt het geestelijke daarom niet van het toneel: integendeel blijft dit altijd de slagader, de bezielende adem van elke grote actie van de massa's; deze is slechts mogelijk, geïnspireerd door morele motieven en door morele kracht gedragen.⁸

Een van de meest treffende voorbeelden van de innige verstrengeling van moreel en fysiek geweld in de revolutie vormt de beroemde tocht van de Parijse vrouwen naar Versailles (5-6 Oktober 1789). Zijn algemeen achtergrond is de politiek-sociale onrust, gewekt door de samentrekking van verscheiden aristocratische regimenten te Versailles, door het provocerende optreden van hun officieren en door de weigering van de koning om de "Verklaring van de Mensenrechten" te ondertekenen.

Het uitblijven van de voedselvoorraden in de hoofdstad, de sterke stijging van de broodprijzen door de schandelijke praktijken van woekeraars en opkopers, dit zijn de onmiddellijke prikkels die het volk in beweging brengen. Als revolutionaire agitators in de massa het denkbeeld werpen om zelf naar Versailles op te trekken, ten einde de koning met zijn gezin naar Parijs terug te halen en zó aan de invloed van reactionaire adviseurs te onttrekken, slaat dit idee aan, vooral onder de vrouwen, toen — net al in onze eigen dagen — door de voedselschaarste het zwaarst in hun gezinsliefde en hun gezinsplichten getroffen. In de middag van de 5de Oktober zetten duizenden van hen zich in beweging: moe, hongerig, doorweekt van de regen komen zij na een lange tocht 's nachts te Versailles aan. Zij overreden de soldaten hen tot het koninklijk paleis en het gebouw van de volksvertegenwoordiging toe te laten; uitgeput vallen zij daar op de banken neer, vragend om brood. Als bij een schermutseling met een kleine afdeling militairen enkele vrouwen gewond worden, maakt dit op de soldaten grote indruk; steeds meer worden de banden van de discipline verbroken, steeds inniger verbreedt zich troepen en volk. Intussen komen telkens nieuwe optochten, nu ook mannen, vanuit Parijs te Versailles aan; hen volgt weldra de nationale garde, aangevoerd door de populaire generaal Lafayette. Nu waagt de koning het niet langer aan de volkswil het hoofd te bieden: hij ondertekent de "Verklaring van de Mensenrechten" en laat zich met de zijnen terugvoeren naar Parijs.

Alleen door morele kracht, schijnt het, hadden de vrouwen overwonnen. De geweren, door sommigen van hen uit Parijs meegenomen, hadden zij, lang vóór Versailles bereikt was, uit vermoeidheid weer weggeworpen. De offervaardigheid, waarvan hun urenlange tocht in de stromende najaarsregen getuigde, de doodsverachting, waarmee zij de bajonetten van de soldaten trotseerden: dat waren de wapens waardoor zij overwonnen. Hun arme, vermoeide gezichten, van honger en overspanning grauw, hun stemmen, die nu smekend om brood riepen, dan weer

⁸ Maar vergelijk dit met wat op de eerste pagina van dit hoofdstuk staat en hou dat in het oog. [Waarschijnlijk is bedoeld de derde alinea. F.C.]

de troepen bezwoeren hen door te laten, spraken een taal die de zonen van het volk niet konden weerstaan. Hun voorbeeld, het geestdriftig inzetten van hun gehele persoonlijkheid, deed in de soldaten het menselijke en het sociale gevoel veel sneller en sterker ontwaken, dan het optreden van gewapende menigten dit had kunnen doen.

Toch moet men niet over het hoofd zien, dat achter dit morele geweld de daadwerkelijke machtsmiddelen van de revolutie gereed stonden. De oproerige stemming, door het optreden van de vrouwen onder de troepen gewekt, maakte het waarschijnlijk dat deze zouden weigeren tegen de nationale garde te vechten. Angst voor de gevolgen van een dergelijke weigering dwong de oude machthebbers tot concessies; het absolutisme gaf toe, niet omdat het door de toewijding van de vrouwen getroffen was, maar enkel, omdat het voelde, hoe zijn eigen machtsmiddelen snel wegzakten en die van zijn tegenstanders groeiden.

Men ziet uit dit voorbeeld, hoe moreel en fysiek geweld zo nauw kunnen samenhangen, dat vaak ternauwernood te onderscheiden valt, waar het een eindigt en het andere begint. Men ziet echter ook, welk een enorme opwekkende en wervende kracht in bepaalde omstandigheden van zuiver moreel geweld kan uitgaan.

De standvastige moed, die geen offer schuwt en door geen gevaar verschrikt wordt, die niet anderen naar het leven staat maar die voortkomt uit sociaal idealisme, uit liefde tot de kameraden het eigen leven inzet, die moed is een historische beweegkracht van de eersten orde. Meer dan welke andere kracht ook, is hij in het begin van een revolutionair tijdperk in staat hen, die uit domheid, lafheid of sleur zich nog laten vinden om een regiem te verdedigen, terwijl ze geen enkel belang hebben bij het voortbestaan daarvan, zich van dat regiem los te scheuren. Daarom zijn de offers, gebracht door individuen of groepen, die over geen andere geweldsmiddelen dan morele beschikken, voor de revolutionaire zaak, dat is de zaak van de evolutie van de mensheid, altijd uiterst vruchtbaar geweest. Hun lijden bracht een rijke oogst van nieuwe daden voort, uit hun ondergang werden scharen nieuwe strijders geboren.

Geen treffender voorbeeld van het gekruisigde morele geweld in de geschiedenis van de proletarische klassenstrijd dan de offerdood hun duizenden ongewapende arbeiders en arbeidsters, op de 22ste januari 1905 te Petrograd door de troepen neergeschoten, bij hun poging door te dringen tot het winterpaleis van de tsaar, om "vadertje" hun smeekschrift aan te bieden. Geen heerlijker opstanding van deze gekruisigden dan de grootse stakingsbeweging, die onmiddellijk na de barbaarse daad van de autocratie door heel Rusland uitbrak.

Het spreekt vanzelf, dat het daadwerkelijke geweld in de revolutionaire strijd vaak door dezelfde geest van offervaardige moed wordt gedragen als het morele. Het heeft dan ook dezelfde opwekkende en wervende uitwerkingen onder de onverschilligen en tragen, de achterlijken en slaafsen. Hoe groter daarbij het verschil in machtsmiddelen blijkt tussen de heersende klasse en de revolutionaire Gideonsbende, hoe zuiverder en aangrijpender het martelaarschap van deze laatsten verschijnt. En juist dit martelaarschap is het, niet de materiële uitkomst van het gebruikte geweld, dat op dezelfde wijze het zaad uitzaait voor latere overwinningen, als het martelaarschap van strijders dit vaak doet, dat over geen

middelen van daadwerkelijk geweld beschikt.⁹ Daarom, zolang de strijders voor een nieuwe maatschappij een minderheid zijn, is het daadwerkelijke geweld in hun handen evenals het morele een *wek- en propagandamiddel*. Is eenmaal hun kracht zozeer toegenomen, dat de strijd in een beslissend stadium treedt, dat de strijd om de macht begint, dan kan het geweld tot een *proefsteen* worden. Het doet de in de massa's opgewekte morele energie blijken, het wijst uit welke kant de grootste hoeveelheid geëxalteerde zielenkracht te vinden is. Uiterst zeldzaam waren de gevallen, waarin revolutionairen hun tegenstanders in militair-technisch opzicht overtroffen of zelfs evenaarden; het militaire apparaat van de eersten was in de regel minderwaardig en bijna altijd geïmproviseerd. Als de beslissing in de revolutionaire strijd in hoofdzaak afhankelijk was van de kwaliteit en kwantiteit van de militaire bewapening en organisatie, dan zou zo'n strijd bijna altijd hebben gefaald. Maar gelukkig was de beslissing integendeel voornamelijk afhankelijk van geestelijk-morele factoren; ook in die gevallen waarin het wapengeweld de doorslag scheen te geven, was het gehele complex van morele krachten waaruit het zich verhief van veel groter belang.

De toepassing van de historische ervaring op de proletarische revolutie voert ons daarom tot de volgende conclusies: in de algemeen geestelijke opvoeding van het proletariaat, in de versterking van zijn geestelijke gewelddmiddelen, dat is van zijn inzicht, zijn ideële samenhang, zijn moed, zijn overtuiging, zijn offervaardigheid, in die opvoeding ligt de meest doeltreffende voorbereiding van de overwinning.

Verwaarlozing van de materieel-technische hulpmiddelen is veel minder ernstig dan verwaarlozing van de geestelijke krachten en wel juist omdat de eerste enkel hulpmiddelen zijn van de tweede. Wanneer het daadwerkelijk geweld zich in de revolutionaire strijd opdringt, vindt dit altijd wel wegen en middelen om zich door te zetten, al kan zijn zwakheid eerst een bron van tegenslagen zijn. Maar beschikken de revolutionairen niet over een groot geestelijk moreel overwicht, dan is hun strijd gedoemd te falen.

Revolutionairen, die in onze tijd hun pogingen in de eerste plaats zouden richten op de bewapening en de militaire oefening van de massa's voor de burgeroorlog, zouden vervallen in een gelijksoortige dwaling als de reformisten van het vorige tijdperk, die meenden dat de uitbreiding en de technische volmaaktheid van hun organisaties het proletariaat beslist tot de overwinning zouden voeren.

De *onderschatting* in de arbeidersbeweging van de idee, het inzicht, de moed, de zelfstandigheid, de offervaardigheid, kortom van de geestelijk morele factoren, en de *overschatting* van de technisch-mechanische krachten en middelen hebben zich bitter gewroken.

Ook nu weer bevorderen de omstandigheden de overschatting van de mechanische hulpmiddelen in de strijd van het proletariaat, Maar in het huidige stadium van deze strijd zijn het niet langer de *bureaucratische*, maar de *gewelddadige* hulpmiddelen waarvan gevaar bestaat dat zij te hoog aangeslagen worden. Het georganiseerde geweld, door het imperialisme tot haast oneindige kracht en volmaking opgevoerd, regeert de wereld, en de schijn ontstaat of elk verzet daartegen zich noodzakelijk

⁹ Dit is even waar voor de revolutionaire oorlog als voor de klassenstrijd. De heldhaftige zelfopoffering b.v. van de kleine heldenschaar die in Juni 1849 de Romeinse republiek tegen de overmacht van de Franse, Napelse, Oostenrijkse en Spaanse legers verdedigde en de beroemde terugtocht van Garibaldi en de zijnen na de val van de stad, strooide de idee van de nationale vrijheid en eenheid van Italië uit in tienduizenden harten en bereidde zo de overwinning van de opstand van 1860 voor.

van gelijke wapens bedienen moet, wil het niet verpletterd worden. Het is nodig, dat de massa's de valsheid van deze schijn leren doorzien, willen zij niet opnieuw naar doodlopende paden gelokt worden.

5. De cultus van het geweld in het imperialisme

Naakt, bruut geweld regeert tegenwoordig de wereld, en zij die het hanteren, gaan er prat op.

Er is een tijdperk geweest in de geschiedenis van de burgerlijke klasse, dat het anders was; zij ontkende dat haar macht berustte op geweld, zij beroemde zich erop, die in verdragen te hebben gegrondvest. De "burgerlijke rechtstaat" — een fictie, zoals elke waarachtige gerechtigheid dat moet zijn in een maatschappij waarvan de grondslag economische ongelijkheid, economische uitbuiting is — was de huichelachtige vorm door middel waarvan de burgerlijke klassenstaat zijn wezen van dwang en onderdrukking trachtte onherkenbaar te maken; die fictie paste in de denkwijze van het liberalisme, in het hele systeem van de jonge bourgeoisie.

In het tijdperk dat de bourgeoisie het vaandel omhoog hief, waarop in schitterende letters "Vrede, Vrijheid, Vrije Handel" geschreven stond, beweerden burgerlijke denkers steeds opnieuw, en ongetwijfeld geloofden velen van hen het ook, dat het geweld had uitgediend en de dwang tot het verleden behoorden. Door de verspreiding van kennis en de uitbreiding van de democratie zouden de ongelijkheden tussen de verschillende klassen langzamerhand verminderen, de verhoudingen tussen de staten geregeld worden door redelijke rechtvaardigheid en recht: zo zou een nieuwe, betere orde geboren worden.

Spoedig begonnen deze burgerlijke illusies ook de sociaal-democratie te beïnvloeden, vooral nadat het proletariaat politieke rechten veroverd had. Zij verbeeldde zich door geleidelijke hervorming de klassenstaat socialistisch te kunnen maken, de voortdurende uitbreiding van de democratische instellingen en haar eigen ononderbroken groei zouden haar in staat stellen, om zonder felle schokken de staatsmacht in handen te nemen, ten einde die voor haar doeleinden te gebruiken.

Dit was het tijdperk, waarin de arbeidersbeweging zich vreedzaam ontplooidde, en in die vreedzame ontwikkeling haar roem vond en haar belang; het tijdperk waarin door heel West-Europa arbeidersscharen vol overtuiging de versregels herhaalden: "niet met de wapens van de barbaren, het geesteszwaard slechts voeren wij".¹⁰

¹⁰ H. Roland Holst haalt waarschijnlijk de [Socialistenmars](#) aan, een van de meest populaire socialistische strijdlieden in de eerste helft van de twintigste eeuw. Het lied werd in 1898 geschreven en vaak ten gehore gebracht op de VARA-radio en op bijeenkomsten van de SDAP. Uit de context van het aangehaalde, blijkt de sociaal-pacifistische tendens van het lied:

"Niet met de wap'nen der barbaren,
Met kruit noch degen kampen wij.
Het geesteszwaard der vrijheidsscharen,
Brenge slechts de zegen aan hun zij
Niet met de wap'nen der barbaren,
Met kruit noch degen kampen wij.
Het geesteszwaard der vrijheidsscharen,
Brenge slechts de zege aan hun zij"

Ter vergelijking zie [Roland Holst's tekst van het strijdlied De Internationale](#). (F.C.)

Maar het was ook het tijdperk waarin het besef van de noodzakelijkheid van grenzeloze offervaardigheid in dienst van de beweging verflauwde, waarin het scheen of rustige volharding en stipte nauwgezetheid in de organisatorische arbeid, oneindige vlijt en geduld in het "kleine werk" de krachten waren, die de mensenwereld omhoog konden tillen naar vrijheid en eenheid. De organisatie in partij en vakbond, de contributie en het stembiljet, alles uiterlijke, mechanische hulpmiddelen in de strijd voor een nieuwe maatschappij — werden meer en meer opgevat als de essentiële krachten, die deze strijd tot een goed einde zouden brengen. Ook werd zijn zwaartepunt steeds meer verplaatst van de massa's naar de leiders, waarvan de kunde, verstand, geslepenheid en welbespraaktheid de wonderkrachten schenen, die de massa's uit nood en druk zouden verlossen.

De orkaan van de wereldoorlog heeft al die hersenschimmen en illusies weggeblazen: zowel de burgerlijke van de nieuwe "rechtstaat" en het "volkenrecht", als de sociaal-democratische van een "geleidelijke evolutie naar het socialisme", en een overwinning, uitsluitend met politiek-geestelijke wapens bevochten.

Nu is volkomen duidelijk geworden hoe de heersende klassen van alle landen in hun strijd tegen elkaar en tegen de volksmassa's alleen maar steunen op geweld. In de plaats van de vroegere — vaak voorgewende en op zijn best zwakke en halfslachtige pogingen — om de verhoudingen tussen klassen en volken te regelen door rechtsnormen, in de plaats van de verheerlijking van "mensenrechten" en volkerenrechten", is de openlijke verheerlijking van het recht van de sterkste getreden. De imperialistische kolossen, die hun krachten in de ontzaglijke strijd om de wereldmacht tot het uiterste spannen, proberen hun doel te bereiken door opeenhoping en toepassing van de vreselijkste en ook de meest verfijnde geweldmiddelen, die wetenschap en techniek voortbrengen door de volledige reorganisatie van de economie in dienst van de oorlog. Wel pogen natuurlijk de heersers tevens de massa's die deze geweldmiddelen moeten voortbrengen en gebruiken, door het gif van de nationalistisch-imperialistische leugenpropaganda met haat voor de vijand en met patriottische dronkenschap te vervullen — zonder de menselijke wil en de menselijke geest, zijn al de wonderen van de anti productie dood en machteloos — maar het bereiken van technische, mechanisch organisatorische overwicht, wordt toch zonder twijfel als het allerbelangrijkste beschouwd. Want de meesters zijn in staat hun slaven, desnoods ook zonder dat deze enthousiast zijn voor de "overwinning", te gebruiken; zij vertrouwen op de lange opvoeding in gehoorzaamheid en onderwerping, op de laffe vrees, de verbrokkeldheid, het gemis aan eenheid van de massa's.

De strijd van de heersende klassen tegen de binnenlandse vijand — of die nu door revolutionair-nationalistische of revolutionair-socialistische idealen wordt bezielde, of dat alleen de honger hem tot opstand drijft — wordt in dezelfde geest en met dezelfde middelen gevoerd als de strijd om de wereldmacht, net zo zonder aarzeling, even hard en wreed. Want de imperialistische klassen kunnen de vruchten van de wereldmacht alleen genieten, zolang de massa's van het eigen volk in stomme onderwerping zwoegen en dit lijdzaam ondergaan. Daarom hebben de heersende klassen overal hun sterkste mannen aan het roer gebracht, en al de lage en wrede onderdrukkingsmethoden van de oude voorburgerlijke politiestaat: spionage, provocatie, omkoperij, censuur, preventieve gevangenis, vervolging van woord en pers, tuchthuis, strop en kogel, zij zijn uit de dood opgestaan en in volle kracht herleefd. De stand van de volksvrijheden en rechten is in woeste vaart teruggebracht tot diep onder het peil van voor 1848.

De orgieën van bloeddorstig geweld die sinds vier jaar de mensheid angst aanjaagt, oefenen een afschuwelijke suggestie uit. De absolute verachting voor lijf en ziel van de medemens, voor zijn rechten en de vruchten van zijn arbeid, die grove, brute verachting, dagelijks in talloze daden, op talloze wijzen bewezen, dringt als een pestilentie overal door. De gewelddadige gezindheid verspreidt zich van boven naar beneden door alle lagen van de maatschappij, juist zoals de onbeteugelde winstzucht, de mateloze begeerte naar geld, gewonnen zonder arbeid, in alle maatschappelijke lagen doordringt en in enkele jaren de oud-burgerlijke morele normen van fatsoen, eerlijkheid, rechtschapenheid en goede trouw verwoest heeft.

Gevoed met alle sappen van het maatschappelijke lichaam, toegerust met alle krachten waarover het menselijke vernuft beschikt, treedt het geweld heden ten dage op, zo meedogenloos bruto en tegelijk zo ontzagwekkend als nooit tevoren verschijnt het als de alleen-beslissende factor, die lot en leven van honderden miljoenen bepaalt. Hoe kan het anders, of het moet zich aan die miljoenen opdringen als de enige werkelijke kracht van herschepping van de maatschappij? Hoe kan het anders, of zij moeten in hun dromen van sociale omkeer het geweld zien verschijnen als de ijzeren hand, waarvan de greep alléén de wrede macht van hun meesters zal kunnen breken?

Geen wonder daarom, dat de verheerlijking van het geweld — een verheerlijking door de heersende klassen gepropageerd ter bevordering van hun heerszuchtige doeleinden, en voor het verwezenlijken van die doeleinden inderdaad onmisbaar — zich ook verspreidt onder hen die compleet andere doeleinden te verwerkelijken hebben: onder de massa's van de ontrechten en onterfden. In de stemming waarin die massa's nu verkeren, tot wanhoop gebracht door ellende en onderdrukking, door de ontzettende bloedoffers, nu vier jaar lang van hen gevergd, *moet* de cultus van het geweld onweerstaanbare aantrekkingskracht op hen uitoefenen. Zij allen, die hun pijnigers wel naar de strot zouden willen vliegen, vinden in die cultus bij voorbaat de rechtvaardiging van alle wrede bloedige daden, in hun eigen strijd te begaan.

Zo dreigt het gewapende geweld, de methode waarmee de imperialistische kolossen hun strijd om de wereldmacht uitvechten, ook door de revolutionaire voorhoede van het proletariaat als het strijdmiddel bij uitnemendheid tegen het imperialisme te worden aanvaard. Onder die voorhoede worden de stemmen veelvuldiger en luider, die het gewapende geweld beschouwen als een middel, dat in de proletarische revolutie van op zijn minst gelijke waarde en betekenis zal blijken als de massale staking, bestemd om te voleindigen wat deze begint.¹¹

Het toenemende gewicht, dat van revolutionairen kant aan het wapengeweld als middel in de klassenstrijd wordt toegeschreven, maakt ook dat de eis "volkswapening" nu met veel groter nadruk en feller overtuiging dan vroeger wordt gesteld. De algemeen onderdrukking, achteruitzetting en kneveling van het proletariaat gedurende de oorlogsjaren geven aan deze eis bijna de betekenis van

¹¹ Al tijdens de Eerste Wereldoorlog verschilden revolutionaire van mening over de kwestie van de gewapende strijd en de dienstplicht. Zie Lenin, [Het militaire programma van de proletarische revolutie](#) (1916) voor een repliek van Lenin op het antimilitarisme van o.a. H. Roland Holst. De in dit hoofdstuk verder behandelde kwestie van de militaire verdediging van de Sovjetrepubliek tegen de aanvallen van het imperialisme, vraagt om een analyse van de ontarding van de revolutie in Rusland, waarvan in de inleiding enkele hoofdlijnen zijn geschetst. H. Roland Holst geeft wel geldige argumenten tegen een militaire export van de revolutie zoals later in de Poolse veldtocht, die jammerlijk mislukte door de aanwezigheid van landbezittende boeren voorbij de door H. Gorter genoemde "lijn Danzig-Triëst". (F.C.)

een revolutionaire strijdkreet. "Bewapening" is het woord, dat spontaan naar de lippen rijst, waar machteloze verontwaardiging moet aanzien en machteloze woede moet dulden, hoe vrouwen en kinderen worden neergesabeld en neergeschoten, omdat zij vragen om brood, mannen in de gevangenis geworpen, omdat zij vrede en vrijheid eisen.

Hoe meer het proletariaat zich verheft tot de waarlijk internationale gezindheid, waarin de strijd tegen het binnenlandse en het buitenlandse imperialisme als één en dezelfde strijd verschijnt — de gezindheid waarin het geen andere vijand meer kent dan het grote kapitaal, de pijniger en verdrukker van de mensheid — hoe sterker het overtuigd wordt, dat de algemeen bewapening en oefening in de wapens van zijn aanhang onmisbaar is voor zijn verlossing en dat het deze bewapening zelf heeft door te zetten, waar de bourgeoisie haar nog niet volledig heeft ingevoerd. De bolsjewiki, de helden van het internationalistische socialisme, de strijdende voorhoede van het wereldproletariaat, zij organiseren, zover hun macht reikt, het "rode leger" van de Sovjetrepubliek als strijdmiddel tegen de imperialistische klassen van alle landen. En in alle landen maken de revolutionairen zich gereed om dat voorbeeld te volgen, wekken zij de massa's van de soldaten op, om de wapens tegen hun verdrukkers te keren en agiteren zij ook voor de bewapening van het gehele proletariaat.

Zo volkomen uitgesloten schijnt iedere mogelijkheid, het imperialisme anders dan door geweld van wapens te verslaan, dat ieder die weigert het wapengeweld te aanvaarden als het voornaamste middel of een van de voornaamste middelen van de proletarische revolutie, tegenwoordig door de revolutionairen van schuldige zwakheid en halfslachtigheid wordt beticht.

Maar rekent de arbeidersmassa in de eerste plaats op de kracht van de wapens om het imperialisme te overwinnen, dan zal zij dit moeten navolgen in zijn methoden en zijn praktijken overnemen. Het imperialisme heeft het militarisme zowel intensief in de hoogste mate versterkt als extensief in de hoogste mate uitgebreid. Aanvaardt het revolutionaire socialisme de imperialistische geweldmiddelen, dan kan het natuurlijk in hun toepassing niet terugvallen achter de graad van ontwikkeling, door het imperialisme bereikt. Wil om een voorbeeld te geven de Russische Sovjetrepubliek zich door de kracht van de wapens bevrijden van de ijzere greep van het Duitse imperialisme en dit door wapengeweld dwingen om zijn klauw van de Russische grensstaten weg te nemen, dan moet zij zich toeleggen op het scheppen van een militaire organisatie, superieur aan die van het Duitse rijk, en zich van nu af aan met alle kracht wijden aan de voorbereiding tot een strijd op leven en dood. Dan moet zij opnieuw de miljoenen gedemobiliseerde boeren en arbeiders van de akkers, uit de fabrieken en werkplaatsen weghalen om hen in de legerkampen te drillen voor de mensenmoord. Dan moet zij opnieuw miljoenen vrouwen en oudere arbeiders onttrekken aan productieve arbeid om hen in de staal- en munitiefabrieken te zetten aan het vervaardigen van kanonnen en geweren, van brisantgranaten en handbommen, van giftige gassen en prikkeldraad. Dan moet zij onmiddellijk op alle werven oorlogsschepen op stapel zetten; dag en nacht moeten de werkplaatsen weerklinken van het gehamer en geklop van de werktuigen, het gedreun van de machtige machines; onafgebroken moet de arbeid worden voortgezet, moeten de ploegen elkaar afwisselen. Want zó gebeurt het in alle imperialistische staten. En de Sovjetregering kan niet willen, dat de revolutionaire Russische arbeiders en boeren de reactionaire legers van het imperialisme tegemoet treden met minderwaardige wapens en onvoldoende geoefend. Het tsarisme heeft miljoenen en miljoenen

mensenlevens verspild; het kon dat, omdat het niets dan verachting overhad voor lijf en leven van de verdrukte, uitgezogen "grauwe massa's". Maar nu die massa's zichzelf van hun verdrukkers en uitzuigers hebben bevrijd, nu is het eenvoudig onmogelijk dat de uitvoerders van de volkswil hen als schietschijf opstellen voor de Duitse of de Anglo-Amerikaanse kanonnen. Wil men voorkomen, dat dit gebeurt en toch het imperialisme met zijn eigen wapens bestrijden, dan is er slechts één weg: de militaire macht van Rusland zo hoog mogelijk opvoeren.

Maar in dat geval zal het Russische volk de ontzettende economische en persoonlijke lasten van het huidige militarisme moeten aanvaarden. Het zal zijn pasverworven politieke vrijheid moeten offeren aan de eisen van de militaire discipline, zijn gehavende productie moeten reorganiseren ten behoeve van de oorlog, dat is van de anti-productie, de vernietiging en vernieling.

Niet anders als met de voorbereiding tot oorlog staat het met de oorlog zelf. Een oorlogvoerende staat bepaalt uit vrije wil zomin de wijze van oorlogvoering als de uitbreiding van het oorlogsgebied; beide worden hem opgelegd door militaire noodzakelijkheid.

In onze dagen zijn de volken opgegaan in de legers: uit hun ontzagelijke omvang volgt een evenredige uitbreiding van de verwoestingen en van het lijden door de oorlog teweeggebracht. De ontzagelijke hoeveelheid en de bijna grenzeloze kracht van de moordwerktuigen werken in gelijke richting, de bloem van de jeugd gaat het graf in, de volkskracht wordt voor lange tijd geschokt. De helse wedloop in het bedenken van sterkere vernietigingsmiddelen gaat zonder pauze voort, en elke verbetering betekent meer gewonden en doden, meer verminkte lichamen en ontredderde geesten. Geen oorlogvoerende partij kan zich op de duur onthouden van het gebruik van bepaalde vernietigingsmiddelen, en het in praktijk brengen van bepaalde methoden van oorlogvoering, door de tegenpartij gebruikt, zonder haar militaire kracht te verzwakken. Het is onlogisch te geloven, dat zij dit uit humanitaire overwegingen zal doen. Wil een socialistische regering oorlog voeren, dan zal zij evengoed als een imperialistische regering moeten proberen om door brandbommen en gasbommen, door gifgassen en vlammenwerpers, door aanvallen van vliegtuigen op steden achter het front, door uithongering van de vijandelijke bevolking, haar tegenstanders te onderwerpen. Zij zal ter verdediging van haar socialistische instellingen dezelfde middelen moeten aanwenden, die het imperialisme gebruikt om zijn macht over de massa's van het eigen volk of van andere volken te bevestigen en te handhaven. Aan de mogelijkheid, de oorlog te "humaniseren" geloven heden ten dage zelfs de burgerlijke pacifisten niet meer. Zullen wij, die onszelf "realisten" noemen, er dan aan geloven? Het doel van de oorlogvoering — de militaire specialisten van de oorlogvoerende mogendheden herhalen het al vier jaar uit de treure — is de "vernietiging van de vijandelijke strijdkrachten". En omdat de volken in de legers zijn opgegaan, dat wil zeggen heel de volkskracht in dienst van de politiek-militaire doeleinden gesteld, is dat doel nu nog grootser, nog wijder geworden dan voorheen: niet alleen de vernietiging van de vijandelijke *strijdkrachten*, nee die van de vijandelijke *volkeren* wordt nagestreefd. Niet hun *lichamelijke* vernietiging wel is waar — dit zou een onmogelijkheid zijn — maar hun economische, commerciële vernietiging, hun volslagen uitputting en daarmee hun vernietiging als concurrenten en mededingers naar de wereldmacht.

Een socialistische gemeenschap, die zich met de wapens tegen het buitenlandse imperialisme te weer stelt, wordt gedwongen dit doel in al zijn afgrijpselijke

consequenties te aanvaarden.

We hebben hier het voorbeeld van het socialistische wapengeweld tegen het imperialisme van een andere staat gekozen, ten eerste omdat het zich in de huidige internationale, politieke verhoudingen vanzelf opdringt, ten tweede omdat het in zo sterke duidelijke kleuren spreekt. Echter een *wezenlijk* verschil tussen de consequenties van het wapengeweld in dit geval en het andere, dat het stelselmatig tegen de heersende klassen van het eigen land wordt gebruikt, bestaat niet. Ook dan zal de revolutionaire organisatie die de strijd met militaire middelen wil voeren, deze zo krachtig en doeltreffend mogelijk moeten maken, en ook dan zou het eventuele verwerpen van de meest weerzinwekkende onmenselijke wapens of methoden tot noodlottig gevolg hebben, dat de revolutionaire scharen tegenover de militaire macht van de reactie in het nadeel kwamen. Ook als het revolutionaire socialisme de eigene bourgeoisie, het binnenlandse imperialisme door kracht van wapens wil overweldigen, moet het bereid zijn om de techniek en de methoden van de imperialistische oorlog in de burgeroorlog na te volgen. Ook in dat geval staat het voor consequenties tegenover mensen en dingen, waaraan het niet ontkomen kan.

Elke politiek, die door geweld haar doeleinden wil bereiken, is onverenigbaar met democratie en vrijheid, zij kan de rechten van het individu in geen enkel opzicht ontzien. Wil het proletariaat met de wapens overwinnen en zich met de wapens handhaven in de letterlijke zin van het woord om het even tegen het binnenlandse of tegen een buitenlands imperialisme dan moet het de vrijheid van meningsuiting, van woord en pers opheffen, het moet hen streng straffen, die de militaire dienst of de arbeid ten dienste van de oorlogvoering weigeren, juist zoals de kapitalistische regeringen dit doen. Het moet regeren met behulp van de staat van beleg — “waarmee iedere ezel regeren kan” — en de doodstraf weer instellen. Het moet in één woord de volksvrijheid weer neerslaan, die het zojuist instelde en bevestigde, want of het wapengeweld moet de vrijheid, òf de vrijheid het wapengeweld doden, samen kunnen zij niet bestaan. Zeker is ook de regeling van productie, verkeer, enz. onmogelijk zonder discipline, maar deze discipline kan een zuiver democratisch karakter dragen, zoals zij in de oude marken en de middeleeuwse gilden deed. Die discipline is zeer goed verenigbaar met vrije discussie, overleg tussen leiders en uitvoerders, het nemen van bindende besluiten alleen door de meerderheid of zelfs door de hele gemeenschap van de betrokkenen. Maar in een militaire organisatie (ook, als deze de naam van "volksleger" of "volkswapening" draagt) is dit alles onmogelijk; daarin is onmiddellijke, onvoorwaardelijke gehoorzaamheid nodig; iedere tegenspraak en meer nog, ieder verzet, moet onverbiddelijk worden onderdrukt. Niet broederschap, maar hiërarchie, rangschikking, is het levensbeginsel van de militaire organisatie. Op de duur ontkomt geen enkele er aan een instrument in handen van de aanvoerder, een voetstuk voor de dictator te worden.

Terwijl aldus de vrijheid in een militaire organisatie niet kan bestaan, wordt zo'n organisatie ook naar buiten onherroepelijk tot een instrument dat de vrijheid van de massa bedreigt of aantast.

Alles redenen, naar wij menen, voor het revolutionaire socialisme, om niet alleen het militarisme in de huidige vorm krachtdadig te bestrijden, maar om elke militaire organisatie te verwerpen. Maar in dat geval moet het zich geheel en al losmaken van het geloof in het wapengeweld als een van de middelen die de volksmassa's tot de overwinning zullen moeten voeren, het moet volkomen breken met de cultus van het geweld!

6. Proletarische revolutie en geweld

Op enkele uitzonderingen na¹² houden de revolutionaire socialisten de verwachting, zonder kracht van wapens te overwinnen, voor utopisch, zoal niet voor onzinnig. Zij zijn overtuigd, zowel dat het proletariaat in de strijd om de macht het wapengeweld zal moeten gebruiken, als dat het na de aanvankelijke overwinning, gedurende het tijdperk van de zogenaamde proletarische dictatuur, terreur zal moeten toepassen. En zij twijfelen er niet aan of het strijdende en overwinnende proletariaat zal de imperialistische bourgeoisie evengoed in militair opzicht overtreffen, als in de organisatie van de productie en van de distributie. Zij ontkennen niet, dat het gebruik van geweld in politiek en moreel opzicht schaduwzijden heeft, maar zij menen dat zo ooit dan in dit geval het doel de middelen heiligt en dat het wapengeweld met al zijn consequenties aanvaard moet worden, omdat het eenvoudig *onmisbaar* is voor de overwinning. Wij zullen deze beweringen punt voor punt nagaan en weerleggen.

Het strijdende socialisme zou de imperialistische bourgeoisie in geweldmiddelen kunnen evenaren en zelfs overtreffen. Wij houden dit voor uitgesloten om de volgende redenen. Zolang de bourgeoisie aan het bewind is, heeft het proletariaat natuurlijk geen gelegenheid voor algemeen bewapening en oefening van zijn aanhang, dat wil zeggen voor de schepping van een krachtige militaire organisatie. De voornaamste geweldmiddelen bevinden zich altijd in handen van de heersers en het hoogste waartoe een onderliggende klasse het kan brengen, is de oprichting van kleinere of grotere vrijwilligerskorpsen, zoals b.v. in Ierland is geschied. Deze korpsen zullen in technisch militaire kracht natuurlijk altijd zeer achterstaan bij de geregelde legers. Zolang deze een werktuig blijven in de hand van de bezitters, kan dan ook van een overwinning geen sprake zijn. Anders, wanneer een groot deel van het leger voor de revolutionaire idee gewonnen is. Dan zal het optreden van zulke korpsen onder bepaalde omstandigheden de psychische schok kunnen veroorzaken, die de soldaten er toe brengt, in massa de dienst te weigeren en naar de revolutionairen over te lopen, juist zoals dit, zagen wij,¹³ telkens in de burgerlijke omwenteling gebeurde. In dat geval is het wapengeweld te vergelijken bij een windstoot die een gebouw omverwerpt, dat uiterlijk nog gaaf, maar inwendig al vermolmd en vergaan is. Voor de kans op het toebrengen van zo'n stoot is niet de kracht van de revolutionair-militaire organisatie, maar de gehele situatie en vooral de stemming van de volksmassa's beslissend. Ook zonder of bijna zonder wapens zal een massa de stoot kunnen toebrengen als de ontbinding van het oude regiem maar ver genoeg is gevorderd en de geest van verzet in het leger algemeen genoeg verbreid. Zo gaf de opstand van de ongewapende arbeidersmassa's te Petrograd in Februari 1917 aan het autocratische regiem de genadeslag, omdat een deel van het leger onmiddellijk bij de aanvang van de onlusten weigerde op het volk te schieten en daarvóór partij trok tegen de tsaristische politie. Spoedig wekte zijn voorbeeld meerdere regimenten op om naar de voorlopige regering over te lopen; na een strijd van enkele dagen met de weinige legerafdelingen, die de oude machthebbers trouw bleven, was geheel Petrograd in handen van de revolutionairen.

Op gelijke wijze zal, menen wij, in de proletarische revolutie het geweld nog herhaaldelijk de toetssteen zijn, waaraan de verrotting van de instellingen en van het hele machtsapparaat van de oude heersende klasse openbaar wordt. Maar het is

¹² Men vindt ze voornamelijk bij de christensocialisten. Maar ook onder hen zijn overtuigde voorstanders van geweld.

¹³ Zie hierover de beschouwingen in hoofdstuk III en IV.

dan nooit meer dan een korte episode in de algemene stroom van de revolutionaire gebeurtenissen, onvermijdelijk gemaakt door de militaire organisatie van de oude heersers, niet planmatig voorbereid door de organen van de revolutionaire klasse. En dit maakt een ontzaglijk onderscheid. Het is geheel iets anders, te erkennen dat geweld in bepaalde situaties, wanneer een revolutionaire climax bereikt is, de vonk zal kunnen worden, die morele krachten als bundels stro doet ontvlammen — of het te beschouwen als de voornaamste factor tot de overwinning en er zich stelselmatig op voor te bereiden.

Ook in de overgangperiode, doorgaans aangeduid met de naam van proletarische dictatuur, na de aanvankelijke¹⁴ overwinning van de proletarische massa's, zal de organisatie en het gebruik van wapengeweld volgens ons niet de sterke maar de zwakke zijde van de nieuwe klasse-regering zijn. Wij willen dit weer illustreren aan de hand van de strijd tegen een *buitenlands* imperialisme, dat wil zeggen een oorlog in de gewone betekenis van het woord, omdat dit voorbeeld het meest sprekend is. Bij de strijd tegen het *binnenlandse* imperialisme, de burgeroorlog, is de situatie in wezen dezelfde, alleen zijn de technisch-organisatorische factoren van nog minder, de psychische van nog meerder gewicht.

De offers, die de voorbereiding tot oorlog en de oorlog zelf in onze dagen van de volken vergen, zijn zo mateloos groot en zo ondragelijk zwaar, dat zij aan het leven een groot deel van zijn waarde ontnemen. Een volk, dat zich met al zijn kracht tot de oorlog voorbereidt of oorlog voert, kan geen welvarend volk zijn. Het is genoodzaakt zijn stoffelijke en geestelijke behoeften tot het uiterste in te krimpen, alle instellingen voor beschaving en hygiëne, kortom alle werken van het leven te verwaarlozen, om zijn materiële hulpbronnen en zijn geestelijke krachten te verspillen aan de organisatie van de werken des doods.

Een vrij volk kan dit alles niet willen; het *kàn* niet, om de vrijheid te verdedigen of haar aan anderen te brengen, alles opgeven wat het zich voorstelde door de verovering van de vrijheid te bereiken. De massa's strijden voor het socialisme offeren zich in deze strijd, door de hoop bezielde, om, als zij de heersende klasse hebben verslagen, in een socialistische maatschappij *gelukkig te zullen leven*, vrij van zorgen en kwellingen, vrij van nood, druk en buitensporige arbeid. Met de vruchten van hun arbeid het onverzadelijke monster militarisme mesten, — zichzelf het knellende juk opleggen van de militairen dienst, — afstand doen van hun politieke rechten, van de eindelijk verwezenlijkte democratie, het gezag dat zij zelf uitoefenen overdragen aan enkelen, opdat die als vanouds naar willekeur over leven en lot van de velen zullen beslissen — de massa's zullen voor dit alles niet te vinden zijn. *De huidige militaire machinerie kan enkel gebouwd worden en functioneren op de grondslag van de macht van de imperialistische klasse; met deze stort zij ineen, en alle pogingen van revolutionair proletarische zijde gedaan om haar weer in de oude kracht op te richten, zullen uitlopen op betrekkelijke mislukking.*¹⁵

¹⁴ Wij zeggen de aanvankelijke, omdat het volgens ons waarschijnlijk is, dat op de eerste periode van de proletarische dictatuur nog weer een tijdperk van reactie zal volgen (of zelfs enkele van zulke tijdperken dit zullen doen), gelijk 1815 op 1789 en 1851 op 1848 volgde.

¹⁵ Terwijl de Sovjetregering in de politieke en economische wederopbouw van Rusland, ondanks overweldigende moeilijkheden bewonderenswaardige resultaten heeft bereikt, is het haar tot nu toe niet gelukt een "rood leger" van werkelijke betekenis (dat wil zeggen: in verhouding tot de uitgestrektheid en de hulpbronnen van de republiek) op de been te brengen. De vijanden van de Sovjetregering beschuldigen haar van eigenmachtigheid; dat mag waar zijn in tal van ondergeschikte zaken, in de grote levensbelangen van het volk voert zij getrouw de volkswil uit en dit is de reden dat het volk haar trouw blijft. Zo volhardt zij, ondanks de

Meer nog dan in de *voorbereiding tot*, zal een socialistisch bewind op de imperialistische tegenstander achterblijven in de *toepassing van wapengeweld*. Dit aantonend zullen wij ook het argument bestrijden dat het doel de middelen heiligt.

De revolutionaire socialisten willen de organisatie van de arbeid voor de gemeenschap door vrije en gelijke mensen maken tot de grondslag van de samenleving. Zij willen de samenwerking van alle volken en van alle rassen in één wereldverbond, dat groeien zal naar mate de sociale revolutie zich uitbreidt en de volksmassa's in meerdere landen de overwinning behalen.

De geest, die deze poging bezielt, druist rechtstreeks in tegen de geest van het imperialistische militarisme. Dit laatste vernietigt blindelings productieve krachten en producten van menselijke arbeid, zodra deze vernietiging voor machtsdoelen nodig is. Waarom zou het daarmee stoppen? Zijn doel is immers niet aan alle mensen de stoffelijke en geestelijke goederen van het levens te verzekeren, maar een zo groot mogelijk deel van die goederen uit de arbeid van de onderdrukte massa's te persen en voor de heersende klassen te monopoliseren. Hoe veel mensen ook ten onder gaan, er blijven er altijd nog genoeg over om te werken;¹⁶ en hoeveel landen en steden verwoest, hoeveel producten van menselijke arbeid vernietigd worden, als men maar de arbeidsschroeven sterk genoeg aandraait, zullen de bezitters van kapitaal zich nooit iets behoeven te ontzeggen.

Dit is de geest van het imperialistische militarisme. Stellen wij daar nu die van het revolutionaire socialisme tegenover.

Het beschouwt alle productieve krachten en alle voortbrengselen van menselijke arbeid over de hele aarde als de erfenis van de mensheid. Voor hem zijn ze heilig, omdat ze de mensheid ten goede zullen komen; vernietiging van levens, verwoesting van landen, vernieling van goederen, zij stuiten het revolutionaire socialisme om economisch-sociale redenen uiterst tegen de borst.

Het imperialisme beschouwt de mens als de mest, die de velden van zijn macht moet bevruchten, als de kalk en de stenen, waarmee het gebouw van zijn macht wordt gefundeerd. Het aanvaardt zonder gewetensbezwaren het doen lijden, het te gronde richten van miljoenen, het kent geen aarzeling uit menselijkheid, uit gevoel van een zijn met anderen, wanneer bloedvergieten en wreedheid nodig zijn om zijn macht te bevestigen of in stand te houden. De oorlog drijft deze verachting voor het menselijke leven op de spits: hij mag dan in het verleden een krachtig middel geweest zijn tot versterking van sociale driften, van solidariteit, trouw, offervaardigheid, heden versterkt hij in veel hogere mate de antisociale instincten zoals wreedheid, plunderlust, moordlust, bloeddorst, sadistische wellust in het kwellen en pijnigen van de medemens enz.

Juist omgekeerd als het imperialisme, beseft en eert het revolutionaire socialisme in elk mens een deel van de mensheid, de grote algemeen moeder; het voelt of voorvoelt haar komende werkelijke eenheid; het strijdt, lijdt, werkt, brengt offers om die te verwezenlijken. Daarom voelt het revolutionaire socialisme het beledigen, pijnigen en doden van mensen aan als iets weerzinwekkends. Ook morele motieven maken dus dat het in de toepassing van het geweld altijd zwakker zal zijn dan de

ergste provocaties van de Duitse rovers, in haar houding van: geen oorlog met Duitsland, terwijl *alle* burgerlijke en kleinburgerlijke partijen op hervatting van de oorlog aandringen. De massa wil de vrede *behouden* tot elke prijs.

¹⁶ Wanneer de blanken opgebruikt zijn, begint men aan de gekleurde rassen bij duizenden worden nu al de kleurlingen b.v. naar Frankrijk ingevoerd om op het land en in de fabrieken te werken.

dienaars van het imperialisme. Verstand en gemoed houden het af van tal van maatregelen, van spionage en omkoperij, van wraak en terrorisme die de heersende klasse zonder aarzelen regelmatig toepast.¹⁷ Het strijdende en overwinnende proletariaat kan ze niet toepassen zonder zelfvernederend en zelfverwijt, zonder in conflict te komen met zijn eigen beginselen, zijn eigen hoogste wil. Het communistische besef, de wil om de economische en geestelijke eenheid van de mensheid tot stand te brengen, het bewustzijn dat dit de historische taak is van het proletariaat: dit besef en deze wil bereiden een hogere fase van de menselijke evolutie voor. En juist daarom zijn zij onvereenigbaar met consequente en krachtige toepassing van strijdmethoden en strijdmiddelen, stammend uit een veel lagere economische en morele ontwikkelingsgraad van de mensheid. Het socialistische proletariaat is in de hoogste mogelijkheden van zijn voelen, denken en willen al ontgroeid aan de blinde *woede* van het wapengeweld, aan het opzettelijk toebrengen van lichamelijk en geestelijk leed uit lust om te doen lijden. Zonder deze *woede* en deze lust is het echter niet mogelijk, met de imperialistische oorlogsvoering te wedijveren.

Dat het doel de middelen heiligt, was volkomen waar voor de jezuïeten, net zoals het tegenwoordig volkomen waar is voor de imperialistische klassen. Om de slechte doeleinden van onderdrukking en uitbuiting te bereiken en te bevestigen, zijn alle middelen goed; alle middelen zijn goed voor wie de mens veracht en hem wil gebruiken als lastdier en slaaf; voor hen is inderdaad tegenover de vijand alles geoorloofd, maar voor het revolutionaire proletariaat staat de zaak anders, zijn doel is: de mensheid één te maken, haar omhoog te voeren tot broederschap en vrijheid. En het kan zijn grootste kracht pas dan uitoefenen, wanneer het *naar dit doel streeft met de middelen die er mee in overeenstemming zijn*. Geweld en wreedheid behoren tot deze middelen niet, evenmin als schandelijke list (spionage, omkoperij, enz.).

Dat stelselmatig wapengeweld niet past bij het wezen van het revolutionaire socialisme, blijkt ook uit het feit dat het dit geweld niet kan toepassen zonder hen te verwonden, te verminken of te doden, die zijn natuurlijke bondgenoten zijn, dat is zonder zichzelf te verzwakken. Het is algemeen bekend, hoe, wanneer de huidige machthebbers bij onlusten de orde willen herstellen, meestal de "verkeerden" worden getroffen. In de burgeroorlog zullen ook de revolutionairen op tragische wijze de verkeerden treffen; zij zullen hun wapens richten niet tegen de financiële en industriële oligarchie, maar tegen de zonen van het werkende volk, tegen de leden van de onderdrukte klassen, tegen arbeiders, boerenzoons, kleine beambten, bezitloze intellectuelen, die allen feitelijk, naar hun sociale belangen gerekend, behoren aan de kant van het socialisme, maar die door domheid, lafheid, verdwazing, slaafsheid en sleur tot verdedigers van een maatschappij worden, die hen niets biedt als een grauw, eentonig zwoegerbestaan, onzekerheid en ellende. Het revolutionaire proletariaat heeft betere argumenten om hen allen te overtuigen van hun dwaling, dan bajonetten en kogels.

¹⁷ Zo gaf het socialistische bewind, dat korte tijd over Finland regeerde, gedurende de burgeroorlog bevel om het leven van gevangengenomen manschappen van de Witte Garde *in elk geval* te sparen, dus ook wanneer de tegenpartij voortging met gevangen leden van de Rode Garde neer te schieten. Deze socialistische regering bewees daarmee de *enige* in Europa te zijn, die het beginsel van weerwraak, van oog om oog en tand om tand, in de oorlog niet toepaste. Natuurlijk was dit geen reden voor de Witten om toen zij met behulp van Pruisische bajonetten de overwinning hadden behaald, de leden van de Rode Garde niet bij honderden en honderden "terecht te stellen". Zo zal een socialistisch bewind altijd in wrede onmenselijkheid achterstaan bij een kapitalistisch — gelukkig!

Wanneer het proletariaat gewapenderhand een buitenlands imperialisme wil bestrijden, is het genoodzaakt onmiddellijk en op de meest drastische wijze de internationale proletarische solidariteit in het hart te treffen, die het voorgeeft als heilig beginsel te dienen. Het is genoodzaakt de onderdrukte proletariërs van een ander land of een andere nationaliteit zijn nog geketende broeders als wilde dieren te vervolgen en te vernietigen: naast de druk van hun eigen bourgeoisie, krijgen deze nog de gepantserde vuist te voelen van de buitenlandse kameraden, die voorgeven hen te willen bevrijden. Zal het bewustzijn, tegen proletariërs te strijden, aanvurend werken op de geestdrift van het revolutionaire leger? En zal de arbeidersklasse uit die landen, waar deze nog geen moed of geen helderheid genoeg bezat om tegen het kapitaal in opstand te komen, hen die haar met vuur en ijzer komen bestoken, beschouwen als bevrijders? Het een noch het ander lijkt waarschijnlijk.

Van welke zijde wij de zaak ook bezien, altijd komen wij tot de conclusie, *dat het revolutionaire proletariaat onvermijdelijk in de voorbereiding, de organisatie en de toepassing van wapengeweld* (en in het algemeen van alle dwang- en schrikmaatregelen) *de mindere zal wezen van de imperialistische bourgeoisie*. Economische, politieke en morele motieven veroorzaken deze minderheid: zij vloeit voort uit de superioriteit van het proletariaat, uit de hogere doeleinden die het zich stelt, uit het feit dat zijn strijd een samenleving wil grondvesten, waarin het ruwe geweld niet meer zal bestaan. Pas wanneer het proletariaat hierover zelf geheel tot helderheid is gekomen, pas wanneer het zelf alleen nog in de middelen gelooft die bij zijn roeping passen, zal het zijn volle kracht kunnen ontwikkelen. En dan zal het ook zelf over die kracht verbaasd staan.

“Maar”, antwoorden zij die nog vasthouden aan de oude voorstellingen van burgeroorlog enz., “zonder strijd met de wapens kan de volksmassa de imperialistische bourgeoisie niet uit haar machtspositie verjagen, kan zij niet de tegenaanvallen van de reactie afslaan. Het gewapende geweld van de heersende klasse kan alléén door gewapend geweld van onze kant gebroken worden. Heeft de klassenstrijd de graad van intensiteit en uitbreiding bereikt, die wij sociale revolutie noemden, dan hebben de massa's geen andere keus dan zich laten slachten door de handlangers en betaalde werktuigen van de heersers, of de gewapende strijd. Zij zijn gedwongen hiertoe over te gaan: nood breekt wet”. Hierop antwoorden wij dit alles was waar voor de vroegere, de burgerlijke omwenteling. Onze huidige maatschappij echter geeft, door haar karakter en haar samenstelling, aan de arbeidersmassa's een nieuw strijdmiddel in handen, dat de oude dwang- en geweldmiddelen voor een goed deel vervangt en bijna oneindige mogelijkheden opent. Dat middel is de massale stakingsbeweging.

7. De massale staking; het grote strijd- en geweldmiddel van de proletarische revolutie

Uit de weergaloze groei van de productiemiddelen, uit de omwenteling van techniek en verkeer, uit de enorme samengesteldheid en uiterste gevoeligheid van het maatschappelijk organisme, uit de opeenhoping van ontzaglijke mensenmassa's in de grote steden en industriedistricten, uit het wezen kortom van het zeer ontwikkelde kapitalisme, ontstaan de *sociaal-economische*, dat is de *passieve* voorwaarden van de politiek-revolutionaire massastaking. Haar *actieve*, *sociaal-psychische* voorwaarden zijn:

- Het collectieve zelfbewustzijn van de arbeiders en hun gevoel van solidariteit, door de samenwerking van honderdduizenden zowel in de centra van industrie, mijnbouw en scheepvaart als in de over een geheel land samenhangende bedrijven (spoorwegwezen, post en telegraaf) gekweekt;
- Het in deze massa's ontwaakte besef van hun sociale onmisbaarheid;
- De eenheid van wil, hun èn door het productieproces èn door propaganda en organisatie ingeprent en ten slotte de geest van verzet tegen economische uitbuiting en politieke verdrukking, de wil te strijden voor de verwezenlijking van de socialistische idealen, door een halve eeuw van socialistische agitatie gewekt.

De massale staking is in handen van het proletariaat een middel om dwang te oefenen op zijn sociale tegenstanders, zo machtig, als nooit tevoren aan een onderdrukte klasse in de strijd voor haar bevrijding ten dienste heeft gestaan. Want nooit nog was een onderdrukte klasse zoveel talrijker dan haar onderdrukkers en had zij ook door de aard van de productie een zo hechte en innige samenhang verworven. Nooit nog heeft een productiestelsel bestaan, waarin de stagnatie van de arbeid in de belangrijkste bedrijven de macht van de economische organen van de heersende klassen (te weten: beurs en bank) zo volkomen ontwrichtte, haar voornaamste middelen van gezag (te weten: politie, justitie en leger) in zo hoge mate verlamde.

De revolutionaire massastaking is ongetwijfeld een geweld- of dwangmiddel. Elke staking, voor zover zij niet alleen protest of demonstratie van macht is (en ook in dat geval is het beginsel van dwang *latent* aanwezig) wil als een dwangmiddel werken. De beperkte, uitsluitend-economische beroepsstaking voor verbetering van arbeidsvoorwaarden wil dit evengoed als de tumultueuze miljoenenstaking voor revolutionaire doeleinden. Maar terwijl de eerste zijn dwingende kracht enkel richt tegen een bepaalde ondernemer of een ondernemersorganisatie, valt de tweede de kapitalistische maatschappij zelf aan. Zowel haar *doel* en haar *uitbreiding* als haar *methoden* (stopzetten van verkeer en vervoer, van post en telegraaf, van mijnen en fabrieken, van licht- en watervoorziening) geven haar het karakter van een aanslag op de staat, dat is van daadwerkelijk geweld. Wil zij haar volle werkingen op het maatschappelijk leven uitoefenen, dan moet zij niet aarzelen de perken van de wet te overschrijden en de strijd tegen de staatsmacht op te nemen. Alleen al het feit, dat staking in de bedrijven waarvan de voortgang onmisbaar is voor het regelmatig functioneren van het maatschappelijk organisme en het politieke machtsapparaat van de heersende klassen door deze laatsten onmiddellijk wordt beantwoord met dwangmaatregelen als zoals mobilisatie [arbeidsdwang; F.C.] van de stakers, arrestatie van de leiders, overname van de arbeid door militairen enz., alleen al dit feit heeft tot gevolg, dat elke revolutionaire massastaking die deze naam verdient, leidt tot wetoverschrijding, tot scherpe conflicten met de staatsmacht, en vaak ook tot daden van geweld. In revolutionaire tijdperken zullen haar leiders niet mogen terugdeinzen voor het plegen van sabotage (beschadiging of vernietiging van goederen) evenmin als voor het individueel angst aanjagen van hen die zich verzetten tegen haar uitbreiding. Haar doeleinden: de ondermijning van de kapitalistische productiewijze en de ontwrichting van de kapitalistische staat, zijn onverenigbaar met gehoorzaamheid aan de wet en met absolute eerbiediging van de eigendom en de persoonlijke vrijheid.

Het is echter duidelijk dat dergelijke daden van geweld bij de staking niet hoofdzaak maar bijzaak zijn, — hulpmiddelen waartoe de arbeiders des te minder hun toevlucht

behoeven te nemen, hoe vollediger hun eendracht, hoe sterker, hoe algemener hun revolutionair élan is. De ontzaglijkste revolutionaire stakingsbeweging tot nu toe uit de proletarische klassenstrijd voortgekomen: de Russische Oktoberstaking van 1905, was, hoe revolutionair ook in haar doeleinden — immers zij streefde er naar het autocratische regeringssysteem te vernietigen — in haar vormen betrekkelijk vreedzaam. Het daadwerkelijke geweld was in haar een ondergeschikte factor vergeleken bij het sociaal-morele, bij de onweerstaanbare drang die meer dan een miljoen mensen bezielde en tot eenzelfde daad dreef.¹⁸

Dat het wezen van de massastaking niet geweld is in de vroegere zin (zoals b.v. het wezen van de gewapende opstand) ligt voor de hand. Stakende massa's staan hun sociale tegenstanders niet naar het leven. Zij willen deze niet verwonden noch verminken; ook willen zij niet, hetzij dan als uitzondering, de eigendommen van deze tegenstanders beschadigen of vernielen. Niet tegen de lichamen van de leden van de bezittende klasse richten zij hun aanvallen, maar uitsluitend tegen haar sociale instellingen, haar sociale macht. Hun vertrouwen op de overwinning wortelt niet in de hoop de kapitalisten door honger tot onderwerping te kunnen brengen — immers lang voordat dit resultaat bereikt was, zou het proletariaat zelf verhongerd zijn — maar hen in hun economische en politieke machtsinstellingen dodelijk te treffen: de beurs, de bank, de staat zelf.

De proletarische massa's hebben al lange tijd intuïtief beseft, dat — als maar hun samenhang sterk genoeg is, hun solidariteit levend genoeg, hun geestelijk-politieke zelfstandigheid groot genoeg — zij dit resultaat kunnen bereiken zonder bloedvergieten, zonder wreedheid en bijna zonder uiterlijk geweld. Hoe standvastiger de eenheid van de strijders, hoe meer de staking haar onweerstaanbare kracht zal kunnen ontplooiën in een atmosfeer van serene kalmte, die zo sterk mogelijk contrasteert met het veelbewogen wezen van de vroegere burgerlijke revolutie. Het bezonnen, beheerste wezen van het specifiek proletarische dwangmiddel zal glanzend afsteken bij de wrede, met bloed besmeurde machtsmiddelen van het imperialisme. En dit contrast zal er niet weinig toe bijdragen, de leden van de tussenklassen (kleine boeren, kleine burgers, intellectuelen) die geen belang hebben bij het voortbestaan van het kapitalistische systeem, maar desondanks niet tot revolutionair initiatief ertegen in staat zijn, aan de zijde te brengen van het proletariaat en het grote kapitaal met zijn aanhang te isoleren. Van zo'n algemeen revolutionaire en toch vreedzame staking droomden al de chartisten, toen zij in het tijdperk van de eerste grote zelfstandige strijd van het proletariaat de idee van de "Heilige Maand" verspreidden in de wereld van ruw geweld, harde onderdrukking en bittere strijd waarin zij leefden. De tijd voor de verwezenlijking van die idee was toen niet gekomen: de rijpheid en eenheid van het proletariaat waren bij lange na niet groot genoeg. En die tijd is dat ook nu niet. Ja, het lijkt zelfs dat wij van die eenheid verder dan ooit verwijderd zijn. Maar een aantal massale stakingen die sinds het begin van de nieuwe eeuw in Rusland, in Italië, in Frankrijk, in Engeland, in Zweden, in de Verenigde Staten plaatsvonden, zijn al belichamingen — zij het dan gedeeltelijke en gebrekkige incarnaties — van de chartistische idee geweest. Het proletariaat groeit naar de internationaal-algemene, alomvattende revolutionaire staking toe.

Natuurlijk is de absoluut-vreedzame, geheel en al zonder geweld verlopende revolutionaire staking een ideaal. Maar naarmate het proletariaat toeneemt in

¹⁸ Voor verdere bijzonderheden over de Russische Oktoberstaking, zie mijn werk over de Revolutionaire Massa-actie, [hoofdstuk V](#).

klassebewustzijn, in uithoudingsvermogen, in offervaardigheid, in zelfbeheersing en reflectie, naarmate zijn eenheid groeit, komt dit ideaal zijn verwezenlijking naderbij. Hoe verder de arbeidersklasse is voortgeschreden in socialistisch inzicht en socialistische gezindheid, hoe krachtiger zij het wapen van de massale revolutionaire staking hanteren kan. En hoe krachtadiger zij het hanteert, hoe meer het daadwerkelijke geweld in de staking vermindert tot een onbelangrijk bijverschijnsel, een overblijfsel van oude strijdvormen in vroegere tijdperken. Haar overwinning is afhankelijk niet van ruw, lichamelijk, maar van sociaal en moreel geweld, dat wil zeggen: zij wint door een volledige samenhang, grotere morele moed, sterker élan, meer onwrikbare volharding, diepere offervaardigheid bij haar deelnemers, dan die waarover de tegenstander beschikt. In de staking brengt de historische evolutie een strijdmiddel in de klassenstrijd voort, waarin het daadwerkelijke fysieke geweld bijna volledig is vervangen door het sociale en morele. En hoe zou de socialistische samenleving de uitkomst kunnen zijn, anders dan van een strijd, waarin het proletariaat met hogere middelen, op meer menselijke wijze dan zijn tegenstanders streed? Waarin het niet de strijd zoveel mogelijk doordrenkte met het nieuwe beginsel van de menselijke eenheid?

Alle vroegere sociaal-revolutionaire bewegingen hebben noodgedwongen daadwerkelijk geweld gebruikt. Zonder dit geweld kon geen volksbeweging haar doeleinden bereiken. En dit houdt tevens in dat zij het niet kon zonder tegelijk met de mooiste sociale driften en deugden, de meest heroïsche gevoelens, ook de duistere, bloedige instincten te wekken, die altijd in de verborgene diepten van het mensdier wachten op een gelegenheid om los te breken.

Zeker, de wreedheden en uitpattingen, door revolutionaire menigten in de hitte van de strijd begaan, uitpattingen door burgerlijke geschiedschrijvers en moralisten doorgaans mateloos overdreven, zij vallen in het niet bij de eindeloze reeks van beestachtigheden, waaraan heersende klassen zich bij de verdediging van hun privileges hebben schuldig gemaakt. In de regel staken de menselijkheid en grootmoedigheid van de revolutionaire strijders, die door sociaal-idealisme en kameraadschap bezielde waren, mooi af bij de onmenselijke onderdrukingsmethoden van de heersers. En het proletariaat kan er zich op beroemen in hogere mate dan welke vroegere strijdende klasse dan ook, van menselijkheid en grootmoedigheid blijk te hebben gegeven. Het dankt dit niet het minst aan zijn socialistische gezindheid, die het leert ook in de tegenstander de mens te beseffen.

Hoe vollediger het proletariaat afstand doet van de oude geweldmiddelen, die de dierlijke lusten en bloeddorstige neigingen in de mens opwekken — hoe meer het de gedachte aan wraak en vergelding laat varen, die met het gebruik van deze middelen ten nauwste samenhangen, — en hoe krachtiger het tegelijkertijd alle maatregelen van geweld en repressie van de heersers beantwoordt met het passieve verzet, dat door geen geweld kan worden gebroken, door geen repressie neergeslagen kan worden, — hoe meer het leert volkomen te vertrouwen in de economisch-sociale toverkracht, die het in dit passieve verzet bezit en waarmee het de kapitalistische macht kan stuk slaan, zodra het dit eensgezind wil, hoe schitterender zijn taak als verlosser en vernieuwer van de samenleving algemeen duidelijk verschijnen. De evolutie van de revolutie zal het voorspel zijn tot de revolutie van de maatschappij.

8. De kansen van de revolutionaire staking gedurende en na de wereldoorlog

De kracht van de massastaking is geen vraag meer: al vele malen is zij gebleken.

Massale stakingen hebben de burcht van de Russische autocratie gesloopt en de almachtige geldkoningen van de Verenigde Staten van Amerika doen sidderen. Door massale stakingen hebben de Engelse transportwerkers het internationaal georganiseerde scheepvaart-kapitaal tot concessies gedwongen. Door massale stakingen hebben de arme Italiaanse landarbeiders zich opgeheven uit hun ontzettende degradatie. In bijna alle kapitalistische landen heeft de massastaking hervormingen afgedwongen, regeringen ten val gebracht, de harde koppen van multimiljonairs doen buigen, het onmogelijke mogelijk gemaakt. De massale staking heeft zich doorgezet zelfs daar, waar van haar voorbereiding en organisatie geen sprake kon zijn, waar vrijheid van woord en pers, van vereniging en vergadering ontbrak. Geen oorlogstoestand, geen staat van beleg kan haar verhinderen, geen machtsontploffingen, geen geweld van tirannieke regeringen kunnen het proletariaat beletten het wapen te hanteren, dat uit zijn positie in het productieproces ontstaat en in kracht groeit naarmate het proletariaat zelf groeit in betekenis.

En toch wordt nu onder de invloed van de oorlog opnieuw twijfel uitgesproken aan de kracht en geschiktheid van de massale staking in de omstandigheden door de oorlog geschapen. Die twijfel wordt van twee zeer verschillende zijden geopperd. Ten eerste, natuurlijk, door de reformisten van alle schakeringen, de sociaal-patriottische verraders van de proletarische revolutie, de bondgenoten van de bourgeoisie. In hun adviezen aan de arbeiders beginnen zij door een beleefde buiging te maken voor de *idee* van de massale revolutionaire staking, maar alleen om haar praktisch met des te meer klem te verwerpen. In een onbestemde toekomst, in geheel veranderde omstandigheden, ja dan zal de massastaking misschien nuttig en nodig kunnen zijn. Maar nu, in deze tijd van wereld-voedselnood, van verminderde productie en gebrek aan goederen, zou zij onzinnig en misdadig zijn. Zo redeneren Vliegen en Polak en Troelstra, zo redeneren alle reformisten, alle openlijke of verkapte helpers van de bourgeoisie. Zo redeneren de sociaal-patriotten in de neutrale en in de oorlogvoerende landen.

Omvangrijke stakingen, zeggen de sociaal-patriotten in de neutrale landen, zullen nu enkel de uitwerking hebben het lijden van de massa's nog te verergeren door de problemen in de voedselvoorziening te vergroten. Waarschijnlijk zouden zij in die bedrijven waarin de productie met allerlei problemen te worstelen heeft, voor vele ondernemers een welkome aanleiding zijn om hun fabrieken voor onbepaalde tijd te sluiten. Ook stringen in verkeer en vervoer zullen, nu het economische leven overal toch al in hoge mate ontwricht en ontredderd is, nood en ellende nog doen toenemen. Door nu stakingen op touw te zetten, schaadt het proletariaat dus in de eerste plaats zichzelf en de kleine burgerij, waarvan de levensomstandigheden bijna nog moeilijker zijn dan de zijne.¹⁹

Hadden de revolutionaire klassen vroeger naar dergelijke adviezen geluisterd, dan zou het in de wereldgeschiedenis nooit tot een opstandige beweging gekomen zijn. Had het Russische proletariaat op dergelijke gronden zich van revolutionair-politieke stakingen onthouden, dan zuchtte het nog vandaag onder het regiem van de knoet!

¹⁹ Bepaalde, zuiver-economische stakingen in bepaalde beroepen blijven natuurlijk hier buiten beschouwing.

Revolutionaire bewegingen (en een stakingsbeweging, zoals wij ze hier bedoelen, is niets anders dan de *vorm van de proletarische revolutie*), revolutionaire bewegingen plegen doorgaans niet uit te breken in tijden van overvloed van werk en voedsel. Juist de verzwarende van de nood, de verscherping van de klassentegenstellingen veroorzaken onder de arbeidende massa's de gisting, die zich ten slotte in oproerige bewegingen ontaardt. Zeker kan de maatschappelijke ontwrichting die de politieke en sociale revolutie begeleidt, het lijden van de massa's tijdelijk verergeren, maar even zeker voert zij op de duur tot veranderingen, die aan die nood een einde zullen maken.

De revolutionaire stakingsbeweging, waartoe de revolutionaire socialistten de massa's nu overal opwekken, is erop gericht, voor wat de onmiddellijke praktijk aangaat, een einde te maken aan de oorlog. De regeringen hiertoe te dwingen is nu het eerste doel van elke revolutionaire massa-actie. En ook het proletariaat van de neutrale landen kan hiertoe bijdragen. Als het zijn eisen van levensmiddelenvoorziening, herstel van de burgerlijke vrijheden en demobilisatie op revolutionaire wijze weet door te zetten, betekent dit een nederlaag voor de imperialistische klassen in het algemeen, en leidt tot een versterking van de revolutionaire stromingen in de oorlogvoerende staten. En gelukt het deze de bovenhand te krijgen, wordt de vrede door de massa's langs wegen van strijd afgedwongen, dan is het imperialisme in zijn grondvesten geschokt en de weg naar verdere revolutionaire ontwikkeling staat open.

Elke beweging, elke strijd, elke staking moet nu zowel op onmiddellijke praktisch-bereikbare doelen (sluiting van de grenzen, inbeslagneming van de levensmiddelenvoorraden, demobilisatie, enz.) als op algemeen revolutionaire doeleinden gericht zijn. En wanneer, ter wille van deze laatste, het proletariaat nieuwe lasten op zich moet nemen, nieuw leed verdragen, dan moet het hiertoe bereid zijn, want zonder lasten en leed van alle soort op zich te nemen, zonder talloze offers te brengen, zal het socialisme nooit verworven worden.

Zich in deze tijden tegen een stakingsbeweging te verzetten omdat die nog enkele bittere druppels zou toevoegen aan de zee van ellende, die de massa's nu doormaken — het is een uiting van de gebruikelijke kortzichtige reformistische politiek, die enkel op het onmiddellijke en kleine belang let, nooit op de grote historische taak van de arbeidersklasse.

Een politieke staking, zeggen de reformisten verder, zou een slag in de lucht zijn, nu in zovele bedrijven grote werkeloosheid heerst. Zij zou enkel de werkgevers ten goede komen. Wanneer dit zo was, dan zou men zich over de ontwrichting van het economische leven als het noodlottig gevolg van de staking niet zo bezorgd behoeven te maken! Maar de reformisten weten zeer goed dat het niet zo is; zij weten dat er bepaalde bedrijven zijn — men kan ze vergelijken met het aderenet en het zenuwstelsel van het menselijke organisme — bedrijven zoals het transportwezen te land en te water, de post, telegraaf, telefoon, de gemeentelijke diensten in de grote steden, waarin de werkeloosheid zich weinig of niet doet gevoelen. Uitgebreide stakingen in die bedrijven zullen altijd het economische leven in hoge mate verstoren en het functioneren van het regeringsapparaat verlammen.

Wat Nederland aangaat: het is uitgesloten dat een revolutionaire staking die deze bedrijven niet omvat een enigszins sterken druk op de regering, de beurs en de publieke opinie zou kunnen uitoefenen. Maar zou ze deze wél omvatten, dan zou het feit, dat in een aantal bedrijfstaken een hoog percentage van werkelozen voorkwam,

haar kracht slechts weinig verzwakken. Natuurlijk is het wenselijk, dat de arbeiders van *alle* bedrijven aan een revolutionair-politieke staking deelnemen: ook het *aantal* stakers is een factor van de indruk die deze maakt, van de dwang, die zij kan uitoefenen. Maar de *hoofdfactor* ligt niet in het aantal: het meedoen van de arbeiders van de bouwvakken, de metaalindustrie enz. zou hier voornamelijk *demonstratieve* betekenis hebben. De dwingende kracht van een staking hangt voor ons land ook in normale tijden, maar nu meer dan ooit in de eerste plaats af van de stopzetting van verkeer en vervoer. Daarom moet de revolutionaire propaganda vooral trachten alle categorieën van werkers, bij het transport van mensen, goederen en berichten betrokken (spoor- en trambeambten, schippers, havenarbeiders, zeelieden, personeel van post, telegraaf en telefoon) te bereiken en tot besef van hun eervolle taak in de strijd tegen het imperialisme te brengen.

Zeker is die opvoeding moeilijk. Een groot deel van de arbeiders in het transportbedrijf is sterk verpolitiekt; zij verwachten alles van het stembiljet, de parlementaire strijd en de wetgeving; de banden, waarmee de onzalige dwangwetten van 1903 hen nu sinds vijftien jaar binden, hebben hen tot slaven gemaakt, die aan daadwerkelijk verzet niet durven denken. Een ander deel denkt en voelt nog geheel kleinburgerlijk, het ziet op de massa van de handarbeiders neer als op mensen van minder soort. Wel is b.v. de ontevredenheid groot onder de post- en telegraafbeambten, de nood tot aan de lippen gestegen, maar zij uit zich slechts in moties, petitieën en protesten. Samen met de massa van de arbeiders de revolutionairen strijd te beginnen, te breken met sleur en fatsoen: in staking te gaan — het komt in de hoofden nog niet op.

Maar de grote leermeesteresse: de nood, èn de propaganda, zij zullen tezamen hierin verandering brengen. De waan en de vooroordelen, bezinksels uit het verleden, zullen overwonnen worden door de krachten van de sociale ontwikkeling. Het technisch geschoolde transportpersoneel, de mannen van de haven en van het scheepvaartbedrijf zullen de kracht gaan beseffen die zij, vooral in verbond met de mijnwerkers, kunnen uitoefenen. Zij zullen gaan inzien dat hun vereende pogingen de kapitalistische staat in het hart kunnen treffen.

In de oorlogvoerende landen zijn het natuurlijk de arbeiders van de oorlogsindustrieën — in de eerste plaats van de munitiefabrieken die de spits zouden moeten afbijten in een revolutionaire strijd voor de vrede. Een staking in die bedrijven, internationaal, algemeen en krachtig volgehouden, zou met haar ontzaglijke werkingen op de miljoenen soldaten aan het front, ongetwijfeld een einde kunnen maken aan de oorlog. Zij zou het eerste bedrijf van de internationale proletarische revolutie inleiden. Wel zijn telkens en telkens weer — in Frankrijk, in Engeland, in Duitsland en Oostenrijk gedurende de laatste jaren stakingen in de munitiefabrieken uitgebroken, maar nog groeiden zij niet uit tot de één grote brand van verzet, die alleen de brand van de wereldoorlog zou kunnen verslinden.

Daartoe is de moed te klein, het élan te zwak, de geestelijke zelfstandigheid van de miljoenen arbeiders en arbeidsters in de munitiebedrijven te gering, daartoe zijn de lafheid, sleurigheid, de slaafsheid en het egoïsme te groot, daartoe is de nationalistische waan te sterk die hen houdt bevangen. Enkel psychische factoren — gebrek aan inzicht, aan karakter, aan vertrouwen — houden het opkomen tegen van de reinigende orkaan, die de imperialistische pestilentie zou kunnen wegvagen. Geen wapens zijn voor de staking nodig; voorbereiding en organisatie Rusland heeft

het bewezen kunnen desnoods worden gemist, als maar de geest van verzet krachtig genoeg opsteekt in de massa's, als maar de vonk van de revolutionaire hartstocht in ze slaat.

Dat weten de reformisten, de gehoorzame knechten van het kapitaal; daarom vrezen zij die geest boven alles, daarom trappen zij die vonk waar ze maar kunnen uit.

Niet enkel van reformistische zijde wordt de stakings-idee nu voortdurend aangevallen, haar nut bestreden, haar kracht zolang de oorlog woedt, of zelfs zolang zijn werkingen zich doen gevoelen, ontkend. Ook in het revolutionaire kamp zijn er socialisten die twijfelen, of in het overgangstijdperk na de oorlog, de staking een krachtig wapen in handen van de massa's zal kunnen zijn. De gewapende opstand, menen zij, zal van veel meer gewicht zijn. Met andere woorden: door wapengeweld in de eerste plaats zal het proletariaat de vrijheid van de mensheid moeten bevechten. Het economische wapen zal vrijwel krachteloos zijn, want de grondstoffen zullen schaars wezen, er zal gebrek zijn aan werk, honderdduizenden zullen werkloos zijn. Wat kan de staking dan voor kracht uitoefenen?

Wij delen deze twijfel aan de kracht van de staking na de oorlog niet. Zeker zal er gebrek zijn aan grondstoffen, maar juist daarom zullen alle pogingen van het kapitaal erop gericht zijn, de productie daarvan te bevorderen. Enorme aantallen arbeiders zullen in de mijnen, de hoogovens enz. aan het werk worden gesteld. Dag en nacht zal er gewerkt worden, de uitbuiting van de arbeid zal alle mate te boven gaan; de arbeiders zullen *moeten* staken, al uit zelfverdediging. In al deze bedrijven — dat wil zeggen in de productie van productiemiddelen, die de grondslag van alle verdere productie is, — zal de staking niets van haar kracht hebben ingeboet. Evenmin zal zij dat in het transportwezen. Uit de landen van overzee, de tropische en subtropische gewesten, zullen enorme hoeveelheden grondstoffen en voedingsmiddelen (katoen, rijst, cacao, koffie, thee, petroleum enz.) naar het uitgemergelde Europa worden verscheept. Willen de havenwerkers en zeelieden hun macht gebruiken, niet in imperialistische maar in socialistische geest, niet om bepaalde volken van de wereldmacht af te houden en hun economisch bestaan te ondermijnen, maar om het kapitaal te verzwakken, dan zullen zij daarvoor alle gelegenheid hebben. Ook de transportmiddelen in de verschillende landen zelf zullen tot het uiterste belast worden, de geproduceerde goederen zowel als de ingevoerde grondstoffen zullen zo spoedig mogelijk verder moeten worden vervoerd en verdeeld.²⁰ Het kapitaal zal reden hebben angstig te zijn voor stakingen van de spoorwegen en waterwegen! En naarmate met de kwantiteit van de geproduceerde grondstoffen en productiemiddelen ook de productie van consumptiemiddelen toeneemt, worden voor de arbeiders de kansen gunstiger, om door staking het kapitaal te verzwakken. Op voorwaarde dat zij niet het oor lenen aan de raadgevingen van de reformisten, die hen natuurlijk zullen proberen wijs te maken, dat de ononderbroken voortgang van de productie, de vorming van nieuwe voorraden, in die omstandigheden evengoed in proletarisch als kapitalistisch belang is, en stakingen op dat ogenblik ook weer onzinnig en misdadig zouden zijn.

Helaas echter moeten wij vrezen, dat vele arbeiders dit eerder zullen geloven. De voornaamste factor, die het gebruik van de staking als strijdmiddel tegen het

²⁰ Men denke bv. aan de doorvoerhandel van Nederland naar Duitsland en omgekeerd, waarvoor het kapitaal zich nu al voorbereidt.

buitenlandse²¹ zowel als tegen het binnenlandse imperialisme na de oorlog zal belemmeren — zoals zij dat ook nu gedurende de oorlog doet — is niet te zoeken in de macht van de omstandigheden, maar in de gezindheid van de mensen. Het gebrek aan eenheid van de massa's, de laffe slaafse geest onder de vakbonden van de geschoolden, het ingekankerde collectieve egoïsme, dat hun leden de algemeen belangen van de klasse regelmatig doet achterstellen bij die van hun eigen groep, het prestige van de leiders, dit alles zal het vrije uitstromen van de kracht tegenhouden, die het proletariaat in de staking bezit. De heldhaftige pogingen van de minderheden, om door haar voorbeeld de massa's mee te krijgen, zullen nog vaak falen. Dit alles zal weer aanleiding geven tot bittere twisten in het proletariaat, en tot felle strijd van de stakende minderheid tegen de werkwilligen van alle soort. Geweld van de arbeiders tegen elkaar zal bloeien, evenals geweld van het kapitaal tegen de revolutionairen.

Maar tenslotte zal de "nieuwe tactiek"²² van de onophoudelijke, directe massale actie overwinnen. De oude onwillige leiders zullen hun macht verliezen. De oude methoden van schikking en vergelijk, van collectieve contracten en scheidsgerechten zullen ongebruikelijk worden. De strijdvormen zullen zich doorzetten, die de maatschappelijke krachten in het imperialisme voortbrengen — zij zullen zich doorzetten ondanks alle verzet van het verleden.

In de massale staking bezit het proletariaat een wapen van weergaloze kracht, al is die kracht natuurlijk niet in alle stadia van de economische kringloop precies even groot. Ongunstige of ongunstige economische omstandigheden kunnen de uitwerking van de staking verkleinen, maar niet haar opheffen. Zo min als dwangwetten, spoorwegbrigades [van militaire stakingsbrekers; F.C.] enz. haar kunnen verhinderen, al belemmeren zij haar soms.

Om de kracht van de massale staking te vernietigen, zou het kapitaal het proletariaat zelf moeten vernietigen; het zou moeten zorgen dat de arbeid ophield het fundament van de maatschappij te zijn, het zou het rad van de economisch-sociale ontwikkeling vele slagen moeten terugdraaien. Maar dit kan het kapitaal niet doen.

Evenals de massabetoging mobiliseert de massastaking de grote drommen van het proletariaat. Werkelijke revolutionaire stakingen uit elementaire, spontane bewegingen van de hele massa geboren, wissen met één streek de scheidingslijn tussen geschoolden en ongeschoolden, georganiseerden en ongeorganiseerden uit. Massastakingen van dit soort doen de hoogmoedige waan van de arbeidersaristocratie vervliegen, als zou zij alléén de strijdbare voorhoede van de hele klasse vormen. Zij wekken de diepste lagen van die klasse uit hun apathie en stompzinnige berusting, zij doen in de meest vernederde en vertrapte slaven van het kapitaal de vonken van zelfbewustzijn en zelfvertrouwen ontvlammen.

Alléén door de massastaking wordt de strijdkracht van de hele massa bij de productie betrokken, gemobiliseerd tegen het kapitaal. In dit opzicht munt zij ver uit boven de gewapende opstand, die tot dusver altijd enkel een kleine voorhoede van het proletariaat in de gevechtlijn bracht.

²¹ Zo staakt nu (einde juli) het spoorwegpersoneel in de Oekraïne, een staking gericht zowel tegen de Duitse machthebbers als tegen de Oekraïense regering die hun instrument is.

²² De "nieuwe tactiek" verwijst naar A. Pannekoek, [De ineenstorting van de Internationale](#) (1914), hfdst. IV. (F.C.)

Nog in een ander opzicht wint de staking het verreweg zowel van de betoging als van het straatgevecht. Deze *beide strijdmiddelen zijn voor geen uitbreiding in de tijd vatbaar*. De demonstratie kan slechts enkele uren, het straatgevecht op zijn best enkele dagen duren. De kracht van de betoging vervliegt, zodra zij die aan haar deelnamen, uit elkaar gaan. De volksofstand zet alles op de kaart van een plotselinge omkeer in de stemming van de soldaten; zijn uitslag hangt af van de gunst van het ogenblik. *De staking alléén heeft de tijd voor zich*.

Over weken, vaak over maanden strekken de stakingsbewegingen van de arbeiders in het imperialisme zich uit; nu staat deze dan weer een andere categorie van werkers in het middelpunt van de strijd; soms trekt zij al haar kracht samen in die enkele gewichtige bedrijven, waarvan de normaal functioneren voor staat en maatschappij een levenskwestie is, dan weer breidt zij zich uit in het onmetelijke. De meest uiteenlopende arbeiderscategorieën worden opgeslorpt in haar stroom. De staking stelt het proletariaat in staat onafgebroken strijd te voeren tegen het kapitalisme, dit onophoudelijk aan te vallen en te verzwakken, al zijn natuurlijk niet al zijn afdelingen, evenmin als dat bij een leger het geval is, voortdurend in de strijd gewikkeld. En juist het feit, dat door de staking de massa zelf rechtstreeks en onafgebroken de strijd voert tegen het kapitaal en tegen zijn politiek centraal-orgaan: de staat, maakt haar tot een sociaal en revolutionair opvoedingsmiddel, waar geen ander strijdmiddel zich mee meten kan.

De staking als revolutionaire methode, die Beurs en Bank doet sidderen en de sterkste regeringen aan het wankelen brengt, stelt ook de morele superioriteit van de proletarische strijdwijze boven die van haar tegenpartij in het helderste licht. Tegenover hun botte onderdrukking, hun ruw geweld, hun bajonetten en kogels, hun vreesaanjaging en hun schrikbewind stelt zij uitsluitend of bijna uitsluitend haar sociaal geweld, waarin het daadwerkelijke geweld zich voor een groot deel heeft opgelost in het morele geweld, stelt zij de rustige volharding, de offervaardigheid, de eensgezindheid van de massa. Als gevolg van dit verschil van methode doordringt het besef, dat de overwinning van de arbeidersklasse een hogere fase van de menselijke beschaving gaat inluiden, in de loop van de strijd steeds meer niet alleen die klasse zelf, maar dringt het ook tot tal van elementen uit de tussenklassen door. Het gebruik van de massale staking als wapen in de strijd van de massa's tegen het imperialisme is pas in zijn begin; het moet nog groeien, voordat het al zijn mogelijkheden ontplooiën kan. Het moet groeien met de nationale en internationale bewustwording van het proletariaat. In tegenstelling tot het gebruik van het stembiljet, dat het proletariaat van elke staat als politieke eenheid isoleert van dat aller andere staten, zal de revolutionaire staking in de loop van die groei de arbeiders van alle kapitalistische landen en werelddelen verenigen. Dit zal ten eerste gebeuren wanneer de arbeiders van eenzelfde bedrijfssfeer, de mijnwerkers en de zeelieden, de havenarbeiders en de spoorwegmannen, hun krachten verenigend samen optrekken tegen hun uitbuiters, of deze nu al dan niet in trusts en kartels aaneengesloten zijn. Maar ook zal het gebeuren wanneer de arbeiders van bepaalde landen opstaan om hun kameraden van over de grenzen te hulp te komen, die door het imperialisme van hun landen worden aangevallen of bedreigd. Geen proletariaat kan met de wapens aan andere proletariaten de vrijheid brengen, maar het proletariaat dat de verborgen of openlijke imperialistische lusten van zijn heersende klassen met de algemene staking beantwoordt en zo haar plannen doorkruist, werpt zijn kracht in de strijd voor de algemeen bevrijding van de arbeid en van de mensheid. Pas als internationale methode zal de massale revolutionaire staking haar

grootste kracht ontwikkelen, als internationale methode zal zij het wereldkapitaal ondermijnen en ten slotte ten val brengen. Internationaal toegepast kan de staking echter alleen worden, zo de arbeiders, behalve hun beperktheid van inzicht, hun angst en hun lijdelijkheid, ook in zichzelf elke nationale gevoeligheid en elke kleine beduchtheid voor eigen lot en leven overwinnen; zo zij zich storten in de strijd zonder te vragen "wat zullen de kameraden van over de grenzen doen" en zo hun daden worden ingegeven door subliem vertrouwen en grenzeloze offervaardigheid.

Zo blijkt de mate waarin de revolutionaire staking ook op internationale maatstaf wordt toegepast, tevens een graadmeter van de geestelijke zelfstandigheid en de morele, politieke en sociale rijpheid van de arbeidersklasse. Pas wanneer deze in haar geheel dit nieuwe wapen met volle kracht zal hanteren, zal zij gereed zijn het juk van het imperialisme af te werpen en de weg vrij te maken voor een samenleving die zowel op de hogere ontwikkeling van de technische en organisatorische krachten als op hogere morele waarden berust.

Door de staking zal het proletariaat zowel de macht van het kapitaal breken als de kiem van de nieuwe maatschappelijke organisatie in het leven roepen. Terwijl het streeft, de middelen van productie en vervoer zoveel mogelijk te desorganiseren, zal het ook proberen deze te reorganiseren voor de doeleinden van de revolutie. Niet als een louter-passief kruisen van de armen, zoals de anarchisten dit vroeger droomden, zal de revolutionaire staking overwinnen! Integendeel zal zij op iedere facet van het economische terrein, dat zij de vijand ontrukkt, de vlag planten van eigen werkzaamheid ten bate van de massa's. Hoe meer het proletariaat erin slaagt, de staatspolitieke en economische organisatie van het kapitaal te verlammen, hoe meer het haar vroegere economische en politieke functies overnemen zal.

9. De militaire staking (massale dienstweigering)

Eén muur is er, waartegen de stakingsbeweging te pletter dreigt te lopen, één hinderpaal, die haar moreel-sociaal geweld bij geen mogelijkheid schijnt te kunnen omverwerpen. Die muur is het leger, de gewapende macht van de heersende klasse. Zolang de soldaten in blinde gehoorzaamheid doen wat men hun beveelt, vormt het leger de sterke dam die verhindert dat de macht van de kapitalisten door de stormvloed van de staking wordt weggespoeld. Het daadwerkelijke geweld van de heersenden kan de staking met geen mogelijkheid beletten, maar het kan beletten dat zij haar volle kracht, haar volle werkingen ontwikkelt. Door massamobilisatie en massa-arrestatie van stakers, door het verhinderen van hun bijeenkomsten, optochten en betogingen, door provocaties tot geweld, zoals het neerschieten van weerloze stakers, die bijna onvermijdelijk de arbeiders aanzetten tot wanhopig tegengeweld, kan de kapitalistische klasse in veel gevallen de kracht van een staking breken. Met hulp van haar gedrilde militaire slaven kan zij de voortgang, al is het dan gebrekkig, van de bedrijven verzekeren, waarvan het stopzetten het ergste gevaar voor de ontwrichting van het sociale leven betekent. Zolang het leger een blind werktuig is in handen van de heersende klasse, houden haar geweld, het oude, ruwe, fysieke geweld en het nieuwe proletarische, het sociaal-morele [geweld], elkaar vrijwel in evenwicht. De weegschaal van de macht slaat nog niet over naar de kant van de arbeidende massa's. Hiervoor is nodig dat het leger ophoudt aan de bezittende klasse te gehoorzamen, dat de soldaten zich in dienst stellen van de revolutionaire strijd en hun macht met die van de volksmassa's verenigen (juist zoals keer op keer gebeurde in de burgerlijke revolutie). Hier echter

worden de voordelen die de proletarische revolutie-methode van de massale staking biedt boven de burgerlijke methode van de gewapende opstand, op bijzonder heldere wijze duidelijk.

De gewapende opstand, de barricadenstrijd, waarvan het eigenlijk doel, zo zagen wij, was het verborgen, latente klassegevoel van de troepen aan het licht te brengen en actief te maken, beschikte voor dit werk slechts over zeer korte tijd. Waren de gemoederen van de soldaten nog te bevangen in traditionele voorstellingen, dan faalde hij en dit falen had vaak de vreselijkste gevolgen voor de revolutionaire klassen: zij werden gedecimeerd en zó verzwakt, dat jaren voorbijgingen voordat zij zich konden herstellen. Ook was de strijd met de wapens altijd een gevaarlijk middel om de revolutionaire bewustwording van de soldaten met één slag te doen rijpen. Onder de invloed van de afmattende diensten die van hen gevergd werden en van de verliezen die zij leden, sloeg de stemming van de soldaten soms plotseling om: hun instinct van zelfbehoud werd opgewekt; wrevel en woede maakten dat zij de bevelen van hun officieren weer blindelings volgden en de opstandelingen vol verbittering aanvielen.

Met de revolutionaire methode van de staking is dit alles geheel anders. Wel kan zij in een bepaald geval door geweld onderdrukt worden, maar deze onderdrukking die de kracht van het proletariaat maar weinig aantast in vergelijking tot een militaire nederlaag, voorkomt niet het opnieuw uitbreken van stakingen in dezelfde of andere bedrijven, in telkens nieuwe vormen en wisselende omvang. Het proletariaat kan een revolutionaire stakingsbeweging jaren en jaren achtereen volhouden ondanks alle gewelddadige pogingen om haar te verstikken. Dit bewijst het voorbeeld van de Russische arbeidersklasse, die, met slechts één grote inzinking tussen 1907 en 1910 (veroorzaakt door het samengaan van politieke reactie met economische uitputting) feitelijk van 1902 af tot 1917 toe door onophoudelijke stakingen van alle soorten en in alle vormen: economische, politieke, demonstratieve, revolutionaire, beperkte en algemene, de kracht van de autocratie sloopte door de ondermijning van haar sterkste machtsmiddel: het leger.

De staking, die aan de soldaten enkel gelegenheid geeft overwinningen te behalen op vreedzame, ongewapende arbeiders, is tegenwoordig een middel bij uitstek tot ondermijning van het leger. De soldaten, voor het overgrote deel zelf zonen van het arbeidende volk, kunnen niet anders dan in hun hart sympathie voelen voor de eisen van de stakers, of die eisen nu van economische of politieke aard zijn, d. w. z. of de staking nu tegen de ondernemers of tegen de staat is gericht. Ook hun eigen vaders en moeders, hun zusters en broers, hun verwanten en vrienden lijden onder de algemene ellende, die de wereldoorlog en zijn gevolgen over de massa's heeft uitgestort en wanneer zij straks in de burgermaatschappij zullen terugkeren, zal die ellende ook hun deel zijn. Niets brengt de massa's van de soldaten beter tot besef van het schandelijke werk, dat zij in de "binnenlandse oorlog" doen, te weten: het met kracht van wapens verdedigen van de privileges van de machthebbers, dan weer het gebruik door de overheid van het leger om stakers te terroriseren en uit elkaar te drijven, of hun werk over te nemen, of om onderkruipers te beschermen voor uitingen van woede en verachting van de revolutionairen. Weerzin tegen de dienst, irritatie over hun superieuren, haat tegen het maatschappelijke stelsel dat dit alles mogelijk maakt, brandende schaamte over hun eigen lafheid, over de mensenangst die hen doet gehoorzamen, zij vervullen de harten van de soldaten en bereiden het uitbarsten van hun menselijke gevoelens in de daad van de dienstweigering voor.

De arbeiders hebben het in de hand, dit proces van geestelijk-maatschappelijke rijping nog te bevorderen. Hoe meer zij de provocaties van de militaire autoriteiten met strenge zelfbeheersing en zelfdiscipline beantwoorden, hoe minder zij zich laten verlokken tot gewelddadigheden (hetzij tegen politie, soldaten of onderkruipers) met één woord: in hoe glanzender licht de morele superioriteit van hun strijdmethoden tegenover die van de klassenstaat komt te staan, hoe sneller zal de ontbinding van het leger als instrument van de bevoorrechte klasse vorderen, hoe dieper en grondiger zal zijn revolutionaire wedergeboorte zijn. Belemmerd wordt zowel de een als de andere door alle ruwheid, alle gewelddadigheid van de kant van de stakers. Elke steen, uit hun rijen naar de soldaten geworpen; elke mishandeling van onderkruipers, elke poging tot plundering, elke baldadigheid en elke uitspatting, levert een excuus voor het ruwe geweld van de heersende klassen, rechtvaardigt schijnbaar hun repressie-maatregelen, en maakt dat de morele kloof tussen hun optreden en dat van de revolutionairen minder duidelijk naar voren komt. De onwrikbare standvastigheid daarentegen die de revolutionairen liever sterven doet dan voor onrechtvaardig geweld wijken, de offervaardigheid en de vrijheidsextase, die mannen en vrouwen rustig "de naakte borst en het ongepantserd hart" tegenover bajonetten en machinegeweren doet stellen, zijn talloze malen, zowel in de klassenstrijd als in de strijd van onderdrukte nationaliteiten, de wapens gebleken waartegen het brute geweld van de heersers machteloos afketste. Dit is geen Tolstoïaanse fantasie, maar historische ervaring. In Rusland, in Engeland, in de Verenigde Staten, in bijna alle kapitalistische landen hebben ongewapende volksmassa's gedurende grote stakingen telkens de bevelen van de militaire autoriteiten om uiteen te gaan getrotseerd, ondanks hun verbod optochten gehouden, demonstraties doorgezet, zonder dat de militaire bevelvoerders het waagden, hun on-gewelddadig, maar vastberaden verzet met bloedig geweld te beantwoorden. Zij waren bang dat de oude drijfveren van lijdelijke gehoorzaamheid en slaafsheid in de troepen al te zeer verslapt, de nieuwe drijfveren van klassebewustzijn en menselijk verantwoordelijkheidsgevoel te sterk waren, dat het antwoord op hun bevelen de massale dienstweigering zou zijn. En met de massale dienstweigering, met de overgang van de soldaten naar het revolutionaire kamp, ontvalt aan de macht van het kapitalisme haar laatste gewelddadige steunpunt.

Zolang het leger zijn revolutionaire gezindheid niet in de daad omzet, bezit het kapitaal ook in de politie een wapen om het regiem van onderdrukking met geweld te bestendigen.

De morele krachten, die in de revolutionaire stakingsbeweging tot uiting komen, hebben op de politie in de regel veel minder vat dan op het leger. Wel zal zich in tijden van verscherpte nood en sociale gisting ook af en toe onder het politiekorps een zekere mate van ontevredenheid openbaren, maar door kleine tegemoetkomingen zullen de autoriteiten die in de regel spoedig weer kunnen onderdrukken. Het politiekorps is veel meer een wereldje op zichzelf dan het leger, zijn leden keren niet na korte tijd weer in de burgermaatschappij terug, maar blijven in hun beroep als verdedigers van de kapitalistische orde werkzaam. Dat beroep heeft gemakkelijk op velen van hen een verruwende invloed, het maakt hen toegankelijk voor allerlei reactionaire indoctrinaties en suggesties. Hun rechtsbesef wordt verkracht, hun klassebewustzijn vertroebeld, valse sociale waarden worden aan hen opgedrongen, die maakt dat zij in stakers en betogers niets dan "een bende kwaadwilligen", in beursheren en autoriteiten daarentegen wezens van hogere orde doet zien. Ook in het nu voorbijge tijdperk van de burgerlijke vrijheid, was het

politiekorps nooit en nergens geheel vrij van de gehate trekken van de *smerissen* uit het voorburgerlijke tijdperk; nu, nu de directe strijd van de massa's meer en meer in de plaats van de indirecte strijd van de afgevaardigden treedt, zal de politie er in hoofdzaak op worden afgericht, om bij opstootjes, onlusten, revolutionaire acties van elke soort, de massa's met grof geweld te bedwingen. Het optreden van de officiële sociaal-democratische partijen die nog verreweg het grootste deel van de geschoolde arbeiders achter zich hebben, draagt ertoe bij om onder de politiemannen, die vaak met deze "socialisten" bij betogingen enz. broederlijk samenwerken, de mening aan te kweken dat de revolutionairen-van-de-straat op één lijn staan met lompenproletariërs en misdadigers, met het "lage gepeupel" waartegen iedere beestachtigheid geoorloofd is.

Dit alles maakt de hartstochtelijke haat begrijpelijk, die de revolutionairen in onze dagen weer tegen de politie vervult. Terwijl de massa in de regel begrijpt dat zij zichzelf schaadt door gewelddadig optreden tegen de soldaten en poogt deze door aanmaningen, uitroepen en smeekbeden aan haar kant te brengen, gaat zelfbeheersing tegen het provocerende optreden van de politie vaak haar krachten te boven.

En toch moeten de revolutionaire arbeiders leren beseffen dat zij door het politiegeweld van hun kant met geweld te beantwoorden, alleen zichzelf verlagen en verruwen, zonder hun rechtvaardige zaak vooruit te helpen. Zij moeten beseffen dat ook in dit geval vaste samenhang, rustig doorzetten, onwrikbare standvastigheid de methode is waardoor de kracht van hun aantal en van hun hoger beginsel zich het best manifesteert. En ook moeten zij bedenken, dat wanneer zij bij botsingen met de politie zich aanwennen stokken en stenen te stellen tegenover de sabels en revolvers van de agenten, het hun veel moeilijker zal vallen zich te onthouden van geweld tegen de troepen, dan wanneer zij als vaste regel aannemen dit helemaal te vermijden en de brede massa's hierin op te voeden.

Het gewelddadig optreden van de politie tegen de revolutionaire arbeiders komt tot een einde op de dag dat het leger in meerderheid voor de omwenteling partij kiest. En die dag wordt door niets zozeer bespoedigd, als door de zelfbeheersing van de arbeiders en de kameraadschap die zij de soldaten bewijzen. Het grootste, best gedrilde en meest verstokte politiekorps van de oude wereld: dat van het Russische rijk — alleen de Verenigde Staten kunnen zich in dit opzicht met de vernietigde half-Aziatische despotie van de Romanovs meten — bleek in de Maart-revolutie [Februarierevolutie volgens westerse kalender; F.C.] van 1917 met één slag machteloos, zodra het grootste deel van het Petersburgse garnizoen zich bij de volksbeweging aansloot. De dag daarna was de politie "van de straten verdwenen": verkleed en vermomd zochten de smerissen van de tsaar een goed heenkomen. Een van de eerste symptomen van de omverwerping van de autocratie was dat afdelingen kozakken met de wapens partij trokken voor manifestanten, die door de politie werden uiteengedreven en vervolgd.

Natuurlijk werd de overgang *in massa* van het Petrogradse garnizoen naar de revolutie door vele feiten van gelijke aard voorafgegaan. Bij de stakingen van de Russische arbeiders in de wereldoorlog kwam het al telkens voor dat soldaten stakers of betogers metterdaad hielpen tegen de politie, zoals aan de anderen kant somtijds burgers in het openbaar partij trokken voor soldaten die door hun superieuren ruw of minachtend, werden bejegend. Zo werd de algemeen bewuste verbroedering van proletariaat en leger in de arbeiders- en soldatenraden door tal

van gebeurtenissen voorafgegaan en voorbereid. Pas wanneer de geschiedenis van de Russische stakingsbeweging in het tijdvak 1903-1917 geschreven zal worden, zal blijken welk een enorme factor ter revolutionering van het leger deze beweging is geweest.

Zoals in Rusland al het geval was, zo zal overal door de revolutionaire stakingsbeweging de overgang van de massa van de soldaten naar de revolutionairen kant worden voorafgegaan en voorbereid door de weigering van kleinere of grotere groepen militairen tegen de arbeiders op te treden. Als pioniers van deze voorhoede komen op hun beurt de principiële dienstweigeraars naar voren, waarvan de bijzonder sterk ontwikkelde sociale en morele gevoelens hen de kracht geven, individueel de dienst te weigeren.

* *

*

De militaire staking is pas het begin, het eerste stadium van het revolutionaire optreden van het leger. Dit stadium voert onherroepelijk tot een volgend, n.l. tot de strijd met de wapens tussen de revolutionaire troepen en de troepen die uit welke motieven dan ook de imperialistische klassen nog trouw blijven. Hun wordt bevolen de oproerige soldaten en gewapende arbeiders te overweldigen: deze stellen zich te weer.²³ De burgeroorlog in de letterlijke betekenis van het woord, ontbrandt. Zoals de gebeurtenissen in Finland bewezen, worden daarin alle gruwelen van de gewone oorlog geëvenaard en nog overtroffen. Heviger nog dan in de gewone oorlog woeden de hartstochten, feller is de haat van de strijdenden op elkaar, doof en blind maakt die haat ze voor de geboden van de menselijkheid.

Zo wordt de arbeidersklasse als deel van de door de bourgeoisie geschapen, door het imperialisme tot zijn grootste perfectie gebrachte militaire apparaat nog weer eens gedwongen, barbaarse strijdmiddelen te gebruiken die haar als draagster van de nieuwe sociale idealen, als wegbereidster van de eenheid van de mensheid in de hoogste mate tegenstaan. Maar net zomin als de kapitalistische maatschappij plotseling in de socialistische kan omslaan, net zomin kan het bloedige wapengeweld, dat in het imperialisme zijn hoogste trap van ontwikkeling bereikt, plotseling vervangen worden door het onbloedige sociaal-morele geweld van de arbeids- en dienstweigering. Een tijd lang zullen beide naast elkander bestaan. Dat de revolutionaire strijd van nu af aan alleen nog maar in die hogere vormen zou gevoerd worden, zou alleen mogelijk zijn als de revolutionaire gezindheid onder de arbeidersmassa's al bij het begin van de omwenteling groot genoeg was, om de algemene staking mogelijk te maken. Daarnaast zou deze gezindheid in het leger zo algemeen verbreid moeten zijn, dat de weinige verdedigers van de kapitalistische macht onmiddellijk de vruchteloosheid van verzet inzagen. Maar hiervan is helaas geen sprake. Integendeel staan overal nog grote massa's arbeiders aan de kant van het kapitaal; zij zijn voor staking niet te vinden. En ook in de legers zijn talloze leden van de arbeidende massa's — arbeiders, kleine burgers, kleine boeren, proletarische intellectuelen enz. — nog bereid om met hun bloed de kapitalistische macht te verdedigen, al zullen velen van hen dit doen met de illusie, iets geheel anders te verdedigen. Daarbij komen zij, die tot de geprivilegieerde klassen behoren: technici, vliegeniers, het grootste deel van het officierenkorps: Door hun meer aan ontwikkeling, hun organisatie, hun opvoeding tot heersen en hun prestige weten zij

²³ Het beginsel van de militaire dienstweigering in alle gevallen, als *absolute* onthouding van geweld, zal waarschijnlijk ook in de toekomst slechts door een kleine minderheid in praktijk worden gebracht.

met de middelen van suggestie en het aanjagen van angst nog velen die naar hun sociale belangen aan de revolutionaire kant behoren, te binden aan het kapitaal.

Hoe achterlijker de economisch sociale verhoudingen van een land zijn, hoe zwakker en onrijper de arbeidersklasse is bij het begin van de sociale omwenteling, hoe minder de andere uitgebuite klassen haar als hun natuurlijke leider in de strijd tegen het kapitaal erkennen, hoe bloediger de strijd zal zijn tussen de strijdende klassen, hoe rijker aan gruwelen en barbaarse gebeurtenissen, hoe groter ook de betekenis van het geweld in die strijd, hoe frequenter zijn toepassing. Daarom kon in de Russische Maartrevolutie, die tot doel had de autocratie door een burgerlijk bewind te vervangen, het wapengeweld een korte episode, een laatste toetsing van de krachten zijn, waaruit het isolement en machteloosheid van de autocratie onmiddellijk bleek. Alle moderne klassen hadden zich tegen het Tsarisme verenigd; de overgrote meerderheid van de troepen nam hetzij actief deel aan de omwenteling, of wel legde zich bij haar resultaten neer. Rusland was rijp voor de burgerlijke revolutie: vandaar de eenheid waarmee zij tot stand werd gebracht. Maar toen de wereldhistorische ontwikkeling ertoe leidde dat het Russische proletariaat — zo zwak het was in aantal, achterlijk in ontwikkeling, in politieke ervaring, in democratische discipline, maar ongetwijfeld de meest voortvarende, vastberadene en dappere van alle revolutionaire klassen in Rusland — zich van de macht meester maakte, toen kon het niet anders of die eenheid moest in scherven vallen: een langdurige, bittere strijd van allen tegen allen begon. In Rusland, waar de historie het proletariaat heeft gesteld voor de heroïsch-tragische taak, om de sociale revolutie te beginnen voordat haar voorwaarden rijp zijn²⁴ en voordat de economisch en politiek meer ontwikkelde volken van Centraal en West-Europa haar steunen — in Rusland draagt de revolutie juist ten gevolge van die sociale onrijpheid onvermijdelijk een uiterst bloedig en gruwelijk karakter. De betrekkelijke zwakheid van de Sovjetregering, die niet alleen de grootgrondbezitters en het grote kapitaal, maar ook een deel van de kleinburgers, van de kleine boeren en sommige achterlijke elementen onder het proletariaat zelf, tegenover zich vindt — die zwakheid stabiliseert de burgeroorlog, maakt de positie van de proletarische voorhoede wankel en dringt haar organen de weg op van harde onderdrukingsmaatregelen en bloedige vervolgingen, de weg van de "massale terreur".²⁵

Enkel op eigen kracht aangewezen, zijn de bezittende klassen evenmin bij machte hun macht te handhaven door geweld, als zij dit op de duur al langs parlementaire weg gedaan zouden weten te krijgen. In het ene als in het andere geval berust die macht op het feit, dat een groot deel van de tussenklassen en ook nog min of meer talrijke groepen van het proletariaat zich nog in geestelijke afhankelijkheid van de bourgeoisie bevinden en haar geestelijke en politieke leiding volgen. Is de grote meerderheid van de arbeidende massa voor de revolutie en het socialisme gewonnen, dan ontvalt het leger als machtsinstrument aan het kapitaal, dan kan de

²⁴ L.L. Men heeft in [Two texts for defining the communist programme](#) (Hong Kong 1986) tegenover deze opvatting gesteld dat de Eerste Wereldoorlog de rijpheid van het wereldkapitalisme voor de proletarische wereldrevolutie aantoonde. Waar de wereldrevolutie ook zou beginnen - en zal beginnen - een in hoog- of laag industrieel ontwikkelde regio, altijd zal het plaatselijk zegevierende proletariaat moeten beginnen om de productieverhoudingen om te wentelen door de loonarbeid af te schaffen zodat de arbeiders massaal een communistisch bewustzijn kunnen ontwikkelen. (F.C.)

²⁵ Natuurlijk werken de intriges en samenzweringen van de Entente tegen het sovjetbewind en de gewelddadige onderdrukking van de volksklassen door de Duitse overwinnaars in de bezette gebieden in dezelfde richting. Het Anglo-Amerikaanse zowel als het Duits-Oostenrijkse imperialisme steunen beide alle contrarevolutionaire elementen en stoken de burgeroorlog steeds weer aan.

laatste onvermijdelijke gewapende krachtproef tussen zijn revolutionaire en zijn contrarevolutionaire delen snel verlopen en behoeft zij slechts een minimum bloed te kosten. Dan zal ook de proletarische dictatuur — de regeringsvorm van het overgangstijdperk, waarin de openbare macht, de staat, een grondige omkeer van de productie- en eigendomsverhoudingen tot stand brengt en daarmee de sociale voorwaarden schept tot zijn eigen afsterven milde en menselijke vormen kunnen aannemen.²⁶ Want dan zullen de vijanden van het proletarische regiem zo betrekkelijk gering in aantal en sociaal zo machteloos zijn, dat dit regiem zich de luxe zal kunnen veroorloven zijn ijzeren dwang in economische zaken te verbinden met een democratisch optreden dat gelijkheid van rechten, volledige vrijheid van spreken en schrijven aan allen, ook aan zijn politieke tegenstanders, waarborgt. Deze "luxe" zal het revolutionaire regiem zelf en zullen zijn aanhangers begrijpen als een onmisbaar bestanddeel van het sociale leven. De bovenbedoelde dwang zal echter alleen door de kleine minderheid van de onteigende onteigenaars²⁷ als zodanig gevoeld worden, de grote massa van de bevolking daarentegen zal hem begroeten als een element van de nieuwe vrijheid.

Maar de hoge sociale ontwikkeling, het ver boven het huidige uitgaande geestelijk-morele peil van de massa's, hun weergaloze eenheid, kortom alle eigenschappen en omstandigheden, die een dergelijk verloop van de eindstrijd tussen bourgeoisie en proletariaat mogelijk zullen maken, zij kunnen enkel het *resultaat* zijn van een lange strijd, een lange evolutie, waarin mensen en dingen in sterke mate anders worden dan zij zijn. Met andere woorden: alleen een lange reeks van strijd, waarin het bloedige geweld nog mee heeft gestreden, kan voor het onbloedige geweld, voor de algemeen arbeids- en dienstweigering aan het imperialisme, de uiteindelijke overwinning afdwingen. Hier ligt het punt, waar wij met niet eens zijn met degenen die absoluut, dogmatisch alle geweld in de proletarische revolutie verwerpen. Wij beschouwen het geweld als een historische categorie, wij weten dat het verdwijnen ervan, evenals zijn opkomst, gebonden is aan het gehele complex van de sociale oorzaken. En wij weten ook dat tegenover het half-passieve geloof van de arbeidersklasse in het vorige tijdperk, (het zogenaamde "tijdperk van de wettelijkheid"), dat haar leiders voor haar in het parlement enz. de overwinning zouden bevechten, de nieuwe overtuiging van de revolutionaire arbeiders, dat zij *met hun eigen lichaam* het socialisme moeten veroveren, een grote en vruchtbare vooruitgang is. Wij weten, dat het daadwerkelijke geweld nu nog onvermijdelijk, of zo men wil, onmisbaar is, omdat mensen en dingen nog niet geschikt zijn voor het uitsluitend sociaal-morele.

Betekent dit alles, dat wij de historische omstandigheden moeten opvatten als een noodlot? Dat de revolutionairen kunnen en moeten voortgaan met bloedige en gewelddadige middelen toe te passen, zolang tot de grote eenheid van de werkende elementen van alle volken bereikt is, die het gebruik van zuiver-moreel geweld ook tegen tegenstanders mogelijk zal maken? Een dergelijke opvatting is niet de onze, wij noemen haar met het neomarxisme in strijd. Van dat neomarxisme is, menen wij, het geloof aan de zelfstandige kracht van geest en wil een van de meest

²⁶ Wij zien hier af van het nagaan van de complicaties, die uit de agressieve politiek van het Duits-Oostenrijkse, Anglo-Amerikaanse en Japans-Chinese imperialisme voor de Russische revolutie volgen. De invloed van hun complicaties is natuurlijk enorm groot. Het spreekt vanzelf dat de sociale revolutie in alle landen doorkruist zal worden door de pogingen van de imperialistische klassen van andere staten, de binnenlandse verwarring en ontwrichting te gebruiken voor hun eigen doeleinden.

²⁷ De 'ontegenen' zijn de kapitalisten, die eigenaars van de productiemiddelen werden in een generaties lang proces van onteigening van boeren en kleinburgers, en van uitbuiting van de arbeiders. (F.C.)

kenmerkende eigenschappen. Ons morele bewustzijn en onze redelijke wil behoeven niet de achterhoede uit te maken van de voorhoede van de krachten, die nu ten strijde trekken om een nieuwe wereld te veroveren! Te lang al zijn zij in de achterhoede geweest! Nu behoren zij op te trekken voor die andere krachten uit, waar zij hun lot aan verbonden, hun de weg te wijzen en hen te voeren op de wegen, die zij als de juist hebben erkend. Het nieuwe inzicht en de nieuwe gezindheid, het beseffen van de menseneenheid, de afkeer van onmenselijke, barbaarse strijdmiddelen, van alle ruwheid en wreedheid, zij moeten en kunnen tot een kracht worden, die tussen de andere krachten van de sociale evolutie medewerkt aan de vorming van de toekomst.

Gelijktijdig met het revolutionaire is het internationale stadium van de proletarische klassenstrijd ingezet. De Russische omwenteling heeft onmiddellijk het proletariaat van de andere — in de eerste plaats van de oorlogvoerende — landen geplaatst voor de vraag, of zij haar daadkrachtig ondersteunen, dan wel schandelijk verraden wilden. Allen hebben gefaald, en weer is, evenals in 1914, de Duits-Oostenrijkse arbeidersklasse alle anderen op de weg van het verraad voorgegaan. De Duitse proletariërs in militaire dienst, die de Rode Garde in Finland hielpen overweldigen, de Oekraïne²⁸ en de Baltische provincies bezetten, hebben meegewerkt om in een gebied, de helft van het vroegere Europese Rusland omvattend, de proletarische revolutie te verstikken. Zij hebben tussen Europa en de Sovjetrepubliek de ijzeren muur van de Duitse legers opgericht, die de bevruchtende wind van de revolutie verhindert uit te stromen over die landen, waar de sociale voorwaarden van de revolutie het rijpste zijn.

Door zijn politieke onzelfstandigheid, zijn passiviteit en zijn slaafsheid trad het Duits-Oostenrijkse proletariaat op als de handlanger van het Duitse imperialisme, als de wurger van de Russische proletarische revolutie.

En nu in deze dagen de Anglo-Franse expeditie naar de Moermankust begonnen is, zonder dat — voor zover wij weten — de arbeiders van de Ententelanden daartegen protesteren, laat staan overgaan tot daadwerkelijk verzet, nu moeten wij helaas constateren, dat het Ententeproletariaat tegenover de Russische revolutie niet minder schandelijk faalt dan het Midden-Europese.

Zo worden, door het gebrek aan revolutionaire moed van de Europese arbeiders, de gewelddadigheden van de sterkste imperialistische staten in het veld gebracht tegen de Russische revolutie, die de moederhaard van de internationale revolutie had kunnen worden — die dat nog zou kunnen, als het Europese proletariaat zou beseffen, dat de zaak van de Russische Arbeiders- en Boerenrepubliek zijn eigen zaak is. Als het besepte, dat het, door de pogingen van zijn meesters om die republiek te overweldigen, met de massale staking en de massale dienstweigering te beantwoorden, de val van hun meesters en zijn eigen bevrijding zou voorbereiden.

De revolutie, uit de wereldoorlog voortgekomen, draagt noodzakelijk een internationaal karakter. Het gewapend optreden van de contrarevolutionaire klassen

²⁸ H. Roland Holst laat hier na uit te leggen dat de bolsjewiki in het kader van het door Rosa Luxemburg en door Anton Pannekoek bekritiseerde "recht van de 'volkeren' op zelfbeschikking" aan de Oekraïense bourgeoisie dit 'recht' gaf, en daarmee de Oekraïense arbeiders uitleverde aan hun 'eigen' bourgeoisie. Uit dank keerde de Oekraïense bourgeoisie samen met het Duitse imperialisme zich tegen de Russische radenrepubliek, die vervolgens in een bloedige oorlog de Oekraïne terugveroverde. H. Roland Holst was levenslang aanhanger van dergelijke 'nationale' oorlogen, en nam de imperialistische geweldsexplosies aan beide kanten die daarmee samenhangen voor lief. (F.C.)

van alle landen tegen het land of de landen, waar de revolutie het sterkst is, maakt, dat de omwenteling hetzij verstikt zal worden, hetzij zich zal uitbreiden als een laaiende brand.

Van nu af aan zullen de imperialistische klassen van de staten, waar de revolutionaire beweging nog zwak is, zich telkens, onder welk voorwendsel ook, werpen op de landen waar de revolutionaire klasse de macht heeft veroverd of op het punt staat dit te doen, om de revolutionaire vlammen met geweld uit te trappen. Zo vervalt voor het proletariaat steeds meer elk onderscheid tussen de strijd tegen het binnenlandse en het buitenlandse imperialisme; de revolutie wordt één algemene strijd, een algemene wereldbrand, en in zijn bloedige schemering gaat de oude maatschappij ten onder.

En nu pas zien we de hele omvang van het probleem van de tactiek, van de strijdwijze, voor de arbeidersklasse oprijzen. Dit probleem neemt nu plotseling internationale vormen en afmetingen aan. De vraag dringt zich op wat moet het proletariaat van de landen waar de revolutie sterk is of sterk wordt, doen om te voorkomen dat het overweldigd wordt door de arbeiders-in-krijgsmacht van de landen waar de revolutie nog zwak is? Dwingt zijn beginsel het niet om zich zo krachtig mogelijk voor te bereiden tot de verdediging? Moet daaraan niet al het andere ondergeschikt worden gemaakt? Moeten de heilige veroveringen van de revolutie niet met geweld worden beschermd tegen het contrarevolutionaire geweld, dat het proletariaat bedreigt met vernietiging van de nieuwverworven vrijheid, met bloedige vergelding? Moet de revolutie zich niet tot de tanden bewapenen, internationaal? Moet zij de landen, waar zij heeft overwonnen, niet tot één grote versterkte legerplaats maken? Moet zij op haar beurt het geweld niet proclameren tot opperste levenswet?

10. Twee methoden (de evolutie van de revolutie)

Voor de grote massa van de arbeiders uit beide kampen bestaat tegenwoordig alleen het verschil tussen de revolutionair-internationalistische en de reformistisch-nationalistische tactiek. De strijd tussen deze twee methoden beheerst het heden. Maar een nieuw verschil dat tussen de revolutionairen opkomt, is van oneindig meer belang voor de toekomst.

Het denken van het revolutionaire deel van de arbeidersklasse wordt nu door een dubbele voorstelling vervuld, zijn innerlijk wordt door een dubbele wil bewogen.

In het ene beeld stellen de arbeiders zich de sociale revolutie voor naar analogie van de burgerlijke. Daadwerkelijk geweld lijkt hen als de factor die als enige hun klasse aan de macht kan brengen, zoals dat bij vroegere klassen het geval was. En de wil, door deze voorstelling gewekt, brengt hen ertoe om het geweld van de heersende klasse en haar aanhang met gelijksoortig geweld te breken. Daarvoor eist het wapens, daarvoor bereidt het zich voor op de gewapende opstand, daarvoor roept het de soldaten op: "stelt uw geweren en kanonnen ter beschikking van de revolutionaire strijd".

In deze gedachtegang lijken massale staking en massale dienstweigering, hoe onmisbaar ook in de gang van de revolutionaire ontwikkeling, meer een *inleiding* tot de revolutie dan haar wezen zelf. De revolutionairen gaan nog niet over tot geweld, omdat en zolang zij beseffen, in de strijd met de wapens de zwaksten te zijn. Maar zij zijn overtuigd, dat geweld onmisbaar is voor de uiteindelijke overwinning van de

revolutie. En een gevolg van deze overtuiging is, dat zij hun gedachten en hun wil in hoofdzaak richten op het *bedwingen*, het *overweldigen* van hun tegenstanders, de kapitalistische klasse en haar helpers, dat zijn de nog domme en slaafse arbeiders, kleine boeren, kleine burgers, enz.

De grondslag van de andere voorstelling, die tegenwoordig het revolutionaire deel van het proletariaat vervult, is het besef van de betekenis van de arbeidersklasse voor het productieproces. Dit beeld groeit op uit het inzicht dat de arbeid van de arbeiders met het hoofd en met de handen de maatschappij in stand houden. Het steunt op de heldere ongetwijfelde zekerheid, dat de economische overmacht van de kleine kliek van geld- en industriegroten in stukken breekt zodra de arbeidersmassa's weigeren voor hen te werken, en dat hun gewapend geweld bezwijkt zodra de soldatenmassa's weigeren voor hen te vechten.

Uit deze voorstelling ontwikkelt zich de wil die, vertrouwend op het onbloedige, voornamelijk sociaal-morele geweld van de massale staking en van de massale dienstweigering, op haar voortdurende herhaling en onafgebroken veralgemening is gericht. Wie door deze wil wordt bewogen, doet niet alleen voorlopig afstand van het wapengeweld uit besef van eigen zwakheid, maar dit geweld wijkt naar de achtergrond van zijn bewustzijn omdat hij de overwinning vooral op andere krachten baseert.

De uitwerkingen van de sociale ervaring, samen met die van propaganda en voorbeeld zullen, naar hij vertrouwt, op de duur steeds grotere delen van de arbeidersmassa's brengen tot arbeids- en dienstweigering tegenover het imperialisme, zodat dit tenslotte geheel geïsoleerd zal komen te staan. De belangengemeenschap van het over-overgrote deel van de mensheid zal zich doorzetten tegenover het wilde beesten egoïsme van de machtigen der aarde. Hun macht zal ten einde komen door de solidariteit van de werkers van alle landen.

In deze voorstelling is van gewelddadig onderdrukken en onderwerpen van de achterlijke kleinburgers, boeren en arbeiders die het kapitaal nog steunen, geen sprake. Het enig noodzakelijke blijkt om de massa's te vervullen met het besef van hun sociale belangen en plichten. Het geïsoleerde kapitaal wordt vanzelf machteloos; zijn macht berust op het feit, dat grote delen van de arbeidende massa's zijn leiding volgen, zijn leugens geloven, zijn bevelen gehoorzamen. Voor de overwinning van het socialisme is uitsluitend hun bekeerling, hun revolutionaire wedergeboorte nodig. Geweld kan hier niets uithalen, want geweld kan niet een einde maken aan de verdeeldheid onder de arbeidersmassa's, die de imperialistische macht consolideert. Net zomin als revolutionairen de strijd op economisch gebied kunnen winnen door onderkruipers met vuisten te slaan, net zomin kunnen zij op politiek gebied, dat is in de strijd tegen de kapitalistische staat, overwinnen door de arbeiders, de kleine boeren en de kleine burgers, die de leiding van de grote bourgeoisie volgen, te bewerken met bajonetten en machinegeweren. Geweld van de zijde van de revolutionaire arbeiders, hoewel tegen het kapitaal gericht, treft feitelijk alleen of bijna alleen de achterlijke delen van de volksmassa's zelf. Door deze te verbitteren, bestendigt het de verdeeldheid van de massa's en daarmee de macht van het kapitaal. En gesteld dat de revolutionairen, dankzij bijzondere omstandigheden, erin konden slagen de burgerlijke klasse en haar helpers te overweldigen, dan zouden zij toch geen levenskrachtige socialistische instellingen kunnen scheppen zolang de overgrote meerderheid van het volk niet aan hun zijde staat. Want deze instellingen kunnen — en daarin openbaart zich juist

de geweldige vooruitgang van socialisme boven kapitalisme — niet aan de massa's worden opgedrongen, maar moeten door deze bewust worden gewild. Die massa's zijn pas rijp voor het socialisme, wanneer zij daadkrachtig medewerken het voor te bereiden, zowel door passief verzet tegen het kapitaal (arbeids- en dienstweigering) als door actieve overname van zijn politieke, economische en juridische functies (oprichting van arbeiders-, soldaten- en boerenraden, nieuwe regeling van productie en distributie²⁹, van de eigendom, enz.).

Maar men moet niet denken dat deze dubbele voorstelling en deze dubbele wil op zo'n manier in het revolutionaire deel van het proletariaat leeft, dat één groep daarvan uitsluitend op het gewapend geweld zou vertrouwen, een andere daarentegen enkel op het onbloedige dwangmiddel van de arbeids- en dienstweigering. De zaak staat heel anders: in bijna alle revolutionairen leven tegelijkertijd deze dubbele voorstelling en deze dubbele wil. Al naar plaats, tijd en omstandigheden, hellen zij nu over tot deze, dan tot de andere tactiek, in de regel zonder zelf te bemerken hoezeer beide in strijd met elkaar zijn. De tweeslachtigheid van de revolutionaire tactiek in het klein zowel als in het groot, in de theorie en de propaganda zowel als in de eigenlijke praktijk, moet ieder treffen die de ogen zijn opengegaan voor de nieuwe problemen en waarvan het denken niet uitsluitend beheerst wordt door de tegenstellingen sociaal-patriottisme of internationalisme, reformisme of revolutionaire strijd.

Theoretisch-propagandistisch openbaart deze tweeslachtigheid zich in tal van uitingen in de revolutionaire pers en de revolutionaire propaganda zowel als in bepaalde programmapunten van de revolutionaire partijen.

In de pers en de propaganda wordt onophoudelijk tot massale arbeids- en dienstweigering opgewekt. Onophoudelijk wordt de massa's voorgehouden hoe het kapitalisme uitsluitend bestaat dankzij de werkers, hoe de arbeid tot koning van de aarde wordt op de dag, dat ze haar macht beseft en gebruikt. Onophoudelijk wordt de algemeen solidariteit, de grote gemeenschap van belangen en aspiraties van de arbeidende massa's van alle landen in het licht gesteld, wordt opgeroepen tot de moedige daad, waarin die solidariteit vlees krijgt: de arbeidsweigering van de munitie- en transportwerkers, waarvan de werkzaamheid achter het front de oorlogsbrand voedt; de dienstweigering van de soldaten, of deze nu bevolen wordt om de hongerige massa's van hun eigen landgenoten te bedwingen, ofwel hun medeproletariërs van andere landen af te slachten ten behoeve van de winstzucht en machtszucht van de imperialistische klassen. In eindeloze variaties keert het thema terug: "werkt niet langer, want uw werk brengt dood en verderf aan uw kameraden; vecht niet langer, want jullie vermoorden hen, die met jullie onder één druk lijden en leven van één hoop. Schaar u allen aaneen arbeiders en soldaten van één land en van alle landen, verjaagt uw heersers, neem bezit van uw erfdeel, maakt de nieuwe maatschappij."

Zó wordt in de revolutionaire propaganda de overwinning onophoudelijk afhankelijk gesteld van de nationale en internationale eenheid van de arbeidende massa's — niet van het geweld van een deel van deze massa's tegen een ander deel.

En even onophoudelijk wordt in deze propaganda afkeer uitgedrukt voor de

²⁹ In de jaren 1920 en 1930 ontwikkelde de radencommunistische *Groep van Internationale Communisten* (GIC) in kritiek op de staatskapitalistische opvattingen en praktijken van de bolsjewiki in Rusland, haar hoofdwerk, [Grondbeginselen van de communistische productie en distributie](#), waarin het afschaffen van de loonarbeid centraal staat. (F.C.)

gewelddadige methoden van het imperialisme, de onmenselijkheid van de heersers, waar het de verdediging of versterking van hun macht geldt. De wreedheid wordt vervloekt, die hen mensenbloed doet verspillen als water, menselijke levens vernietigen als schadelijke insecten. De ruwheid wordt aangeklaagd, die hen de heerlijkste werken van het genie, de scheppingen waarin hele geslachten hun hoogste levenswaarden hebben belichaamd, tot afzichtelijke steenklompen in elkaar doet schieten. De ontzettende huichelarij, die het waagt de uitingen van deze ruwheid en wreedheid te verheerlijken als bewijzen van cultuur, van beschaving, wordt in bittere bewoordingen verguisd en gehegeld. En in woorden vol menselijk medegevoel wordt het vreselijke lot beklagd van de miljoenen wezens, die door de oorlog onherstelbaar verminkt, geestelijk te gronde gericht, en de onbeschrijfelijke pijn van andere miljoenen, die in hun heiligste sympathieën getroffen, eenzaam, van alles beroofd, zich voortslepen door het leven. In proza en in verzen, vaak in naïef-sentimentele vorm, uiten de revolutionaire arbeidersorganen telkens weer de sidderende afschuw van het normale menselijke gemoed voor het afgrijpselijke bloedbad, dat het imperialisme over Europa heeft aangericht. In die uitingen spreekt het natuurlijke medelijden van mensen, waarin, omdat zij niet betrokken zijn bij de imperialistische belangen, niet zijn geïnteresseerd bij de overwinning van hetzij het Midden-Europese of het Anglo-Amerikaanse imperialisme, dit gevoel zuiver is gebleven en door de vreselijke ervaringen van de oorlog nog versterkt. En ook spreekt in deze uitingen de afkeer van socialisten, dat is van mensen waarin het menselijke eenheidsbesef geboren wordt, tegen de barbaarse ontkenning van dit besef, tot het uiterste gevoerd in de imperialistische oorlog.

Maar óók wordt in diezelfde bladen de massa's telkens ingeprent, dat zij zonder wapengeweld niet kunnen overwinnen, en wordt dit geweld in handen van de revolutionairen verheerlijkt als een heerlijke, heroïsche daad. De soldaten worden opgeroepen om met geweren en kanonnen tegen het kapitalisme op te trekken en de macht te brengen in handen van het opstandige volk. En bij niemand schijnt het op te komen dat — tenzij het geweld niet anders meer behoeft te zijn dan een laatste krachtmeting, een toetssteen van de gezindheid van de overgrote meerderheid van de soldaten — de kanonnen en geweren op domme, slaafse, verblinde en misleide medewerkers uit achterlijke streken of achterlijke landen zullen worden gericht. Tegen één groot-kapitalist die valt, zullen honderd of duizend van hen getroffen worden. En niemand schijnt te bedenken dat het vér-dragende geschut in dienst van het proletariaat even gruwelijke verwoestingen aanricht als in dienst van de bourgeoisie, dat de bommen door socialistische vliegeniers in de sociale revolutie op slapende steden geworpen, even feilloos vrouwen en kinderen verminken en doden als de bommen geworpen in de wereldoorlog; dat de verstikkende gassen het tere weefsel van de longen even onherstelbaar vergiftigen, het vuur van de vlammenwerpers even wreed het vlees verschroeit, om het even of deze helse wapens worden aangewend ten behoeve van imperialisme of socialisme en dat het trommelvuur in het een als het andere geval even perfect duizenden hectaren vruchtbaar land, vruchtbaar gemaakt door de arbeid van vele geslachten, in stenige woestenijen verandert, bloeiende steden en dorpen tot gruis en stof verwoest. En aan niemand schijnt het door te dringen, dat het gebruik van het moderne wapengeweld in volle meedogenloze hardheid en strenge consequentie indruist tegen al de beginselen, de aspiraties, de opvattingen, de gevoelens en de doeleinden van het revolutionaire socialisme en dat daarom, in zover dit laatste is gebaseerd op het gebruik van hun geweldmiddelen, het noodzakelijk zal aarzelen, dat is tegenover het imperialisme in het nadeel zal zijn.

Tot zover de tegenstrijdigheid van de theorie en de propaganda, dáár, waar de revolutionairen nog een kleine minderheid zijn onder de massa's, waar van massale strijd tegen het imperialisme nog geen sprake is en nog veel minder sprake van zijn van het omverwerpen, van het veroveren van de politieke macht.

Niet minder opvallend vinden wij deze tegenstrijdigheid daar, waar door allerlei oorzaken de felle en hartstochtelijke strijd die wij sociale revolutie noemen, begonnen is en haar vulkanische krachten te midden van de imperialistische wereldvloed een nieuwe maatschappelijke formatie, een sociaal eiland hebben omhoog geheven: het socialistische Rusland.

Onder de worstelende Russische massa's, die ondanks de nationale onrijpheid van de economische en sociale voorwaarden tot het socialisme het eerst van alle volken de burgerlijke macht hebben afgeworpen — wat zowel de historische roem als het tragische noodlot van de Russische revolutie is —, onder deze massa's komt de tweeslachtigheid van de revolutionaire tactiek nu in al haar snijdende onverzoenlijkheid aan het licht. In de onstuimige stroom van schokkende gebeurtenissen waarin wij ternauwernood de afzonderlijke golven kunnen onderscheiden, zien wij toch telkens duidelijk twee machtige beginselen met elkaar in strijd. Het een is het, somtijds wetenschappelijk-bewuste, vaker naïef-intuïtief besef, dat de massale arbeids- en dienstweigering de wondermiddelen zijn, die de heersers zwak maken en de slaven kracht geven, en dat de weigering geweld te gebruiken tegen de onderdrukte klassegenoten van andere landen, het wonder zal bewerkstelligen om de blindheid van hun broeders te genezen, de ketenen van hun slaafsheid te doen springen, de dodelijke ban van hun passieve onderwerping te verbreken! Het andere is: vertrouwen in de kracht van wapengeweld, van dwang, onderdrukking en het aanjagen van angst om de binnen- en buitenlandse vijanden in toom te houden en te bedwingen, de vijanden die, van woedende haat tegen de Sovjetrepubliek vervuld, nu van alle kanten als wilde dieren op haar aanvallen. Het vertrouwen dus, dat door wapengeweld en terrorisme het socialistische Rusland de laffe, blinde, verraderlijke arbeiders van West- en Centraal-Europa kan overwinnen, die de agressief-imperialistische politiek van hun regeringen steunen, zowel als de onwetende, fanatieke massa's van de kleine burgers en boeren in Rusland zelf.

Dit is wel het meest tragische in de ontwikkelingsgang van de proletarische revolutie, als één geheel beschouwd, dat het nieuwe strijdbeginsel van niet gewelddadig geweld, van passief, massaal verzet tegen de kapitalistische macht, telkens weer achteruitgeworpen en verzwakt wordt, doordat het stuk loopt tegen de starheid en lijdelijkheid van de achterlijke massa's van het eigen land of van andere landen.

Dit is het meest aangrijpende in de lange kruisweg, die de ontferde massa's hebben te gaan om het welzijn te bereiken van de broederlijke gemeenschap, dat zij, telkens teleurgesteld in de uitkomst van de nieuwe wapens die het Leven in hen voortbracht, telkens weer in vertwijfeling grijpen naar de bloedige oude wapens. En toch kan de ontwikkeling niet anders gaan dan op deze wijze; met vallen en opstaan moet de nieuwe tactiek zich doorzetten. Naarmate in de loop van de sociale revolutie de eenheid van het proletariaat en zijn socialistische gezindheid toeneemt, zullen onbloedig geweld en dienstweigering meer en meer het wapengeweld verdringen, maar deze ontwikkeling zal, zoals elke andere, niet in een rechte lijn maar in een golvende gaan.

Wat de Russische revolutie aangaat: niet treuren moeten wij dat in haar niet plotseling de nieuwe strijdmethode de oude volkomen en algeheel overwint, maar

ons verheugen in de heerlijke schittering, waarmee zij voor de eerste maal het nieuwe beginsel in de wereldgeschiedenis stralen deed.

In de omwenteling van 1905 toonde het Russische proletariaat aan de arbeiders van de hele wereld, hoe de massale staking het nieuwe wapen is van ontzaglijke kracht, waarmee het zijn uitbuiters en onderdrukkers sociaal naar het leven staat, dat wil zeggen hun economische en sociale macht breekt, zonder zelf tot barbaarse middelen zijn toevlucht te nemen. In de revolutie van 1917 gaf het Russische proletariaat zijn kameraden van alle landen een nog heerlijker voorbeeld. Eerst leerde het hun het gebruik van de massale dienstweigering als middel om de klassen ten val te brengen, die in het eigen land drijven tot de imperialistische veroveringspolitiek. En nadat het die klassen ten val had gebracht, leerde het zijn kameraden met welke middelen een deel van het proletariaat dat zichzelf bevrijd heeft, de bevrijding van andere delen daarvan na kan streven.

De buitenlandse politiek van de sovjets in de maanden December 1917 - Februari 1918 is het eerste voorspel geweest van de nieuwe harmonieën, die in de nu komende jaren over de wereld gaan klinken. Niet op militaire reorganisatie, op het in het veld brengen van een sterk revolutionair leger was deze politiek gericht, niet dat waren de middelen waardoor zij het Duitse imperialisme hoopte te verslaan en de Duitse arbeiders te "bevrijden"; — nee: zij was er uitsluitend op gericht, in die arbeiders zelf vrijheidsdorst en revolutionair élan te wekken. Doormengd met passieve oorlogsmoeheid, werkte in die dagen onder de Russische massa's een heerlijke menselijke kracht als drijfveer van de politiek, die te Brest-Litovsk in Trotski haar schitterende vertolker vond. Liefdevol vertrouwen in de kameraden van Midden-Europa was deze kracht, edele wil, hun starheid te breken door vurige opwekking en eigen voorbeeld; hen te vervullen met levende revolutionaire daadkracht. Zó groot en krachtig was dit vertrouwen-in-kameraden, dat het het optreden van Trotski te Brest doorlichtte met een triomfantelijke fierheid, waarvan de Duitse generaals en de Oostenrijkse diplomaten zich verbaasd afvroegen, waar hij haar vandaan haalde. Kwam Trotski niet tot de onderhandelingen als de vertegenwoordiger van een militair machteloze staat, een verslagen natie? Maar hij voelde zich in het minst niet zo. Als de vertegenwoordiger van een groot volk voelde hij zich, dat het juk van de kapitalistische macht had afgeworpen en alle volkeren opriep zijn voorbeeld te volgen. Als de belichaming van een nieuwe, ontzaglijke, sociaal-morele kracht voelde hij zich, de levende kracht van de Russische massa's, die erop vertrouwden dat zij de weg vrijmaakten voor de democratische vrede van de volken tegen de regeringen. En dat hij gelijk had zich zo te voelen dat zal de toekomst bewijzen. Want de toekomst, de proletarische wel te verstaan, behoort aan een politiek, zoals de Sovjetrepubliek die in de eerste maanden na de Oktoberrevolutie voerde.

De Russische Arbeiders- en Boerenrepubliek van 1917 maakte zich niet op om net als de Franse burgerlijke republiek van 1792 gedaan had, aan andere volken met vuur en zwaard de vrijheid te brengen; zij wist, dat elk proletariaat deze door eigen strijd verwerven moet. Al haar inspanningen waren erop gericht, het vermogen tot strijd van de arbeidende massa's van alle landen op te wekken. Al gedurende de vredesonderhandelingen begon zij "de zwaarden om te smeden tot sikkels", d.w.z. de productie van oorlogstuig door die van landbouwwerktuigen te vervangen. Lang voor de officiële demobilisatie was het grootste deel van de soldaten naar hun woonplaatsen teruggekeerd. Zo wisten alle volkeren dat zij van het Russische volk geen geweld meer hadden te vrezen. Samen met dit snelle slopen van het eigen militarisme ging de massale propaganda van de revolutionaire denkbeelden onder

de Duitse kameraden; miljoenen pamfletten werden in de Duitse legers verspreid.

In die dagen voelden alle mensen, die hun geest en hun hart niet aan het imperialisme verpand hadden, hoe een nieuwe heerlijke aandoening hen bewoog, de siddering van een hoop en verwachting die zij nog niet kenden. Zij voelden, dat een nieuwe edele kracht in de wereld geboren werd.

En ook toen de Duits-Oostenrijkse machthebbers, die niets anders zagen en konden zien dan de militaire krachtsverhoudingen, aan Rusland ondragelijke vredesvoorwaarden oplegden, ook toen liet de Sovjetregering zich niet afbrengen van de lijnen van de nieuwe proletarische tactiek. Niet hernieuwing van de oorlog besloot zij, maar passief verzet; géén ondertekening van het vredesverdrag, géén herstel van de betrekkingen tussen Rusland en Duitsland. En toen had het wonder moeten gebeuren. Toen had vertrouwen vertrouwen moeten wekken, en kracht kracht, liefde liefde. Toen hadden de Duits-Oostenrijkse soldaten het bevel, om de opmars in Rusland te hervatten, moeten beantwoorden met massale dienstweigering, met massale opstandigheid. En de miljoenen van de munitiewerkers, van de "soldaten achter het front", hadden allen moeten staken. Maar de vlam van verzet brandde te zwak in hun hart, de militaire discipline overwon, het wonder bleef uit. Nooit werd zwarter verraad begaan in de proletarische klassenstrijd! Nooit verraad met zulke rampzalige consequenties. Want dat verraad trof niet alleen de uiterlijke macht, de levens- en ontwikkelingsmogelijkheden van de Russische revolutie, maar het trof haar hartehart, haar zuiverste wil, haar edelste bezieling, haar hoogste mogelijkheden. Zo begingen de Duitse proletariërs de zonde tegen de heiligen geest. De schone droom stortte ineen die even voor de mensheid was opgeblonken, de gouden melodie zweeg, die haar geschokt gemoed even had verkwikt. De oorlog sleepte zich verder voort in eindeloze eentonigheid van slachting en tegen-slachting. En voor de Russische revolutie, die te Brest een uiterlijk en innerlijk hoogtepunt had bereikt, begon een tijdperk van toenemende benardheid, en daarmee een tijdperk waarin toenemende repressie naar binnen samenging met versterking van de wil tot militaire reorganisatie als middel zich te handhaven naar buiten.

Dit alles was onvermijdelijk. En het kan niet ongedaan maken dat, wat een ogenblik werkelijkheid is geweest: een nieuwgeboren gemeenschap, een groot volk dat zijn vertrouwen stelde niet op gewelddadige, maar op sociaal-morele middelen om zichzelf te handhaven en anderen te herscheppen naar zijn beeld. Met deze werkelijkheid is een nieuw licht over de wereld opgegaan.

Evenals in dit geval geschied is, zo zal ook in de toekomst de onrijpheid van het proletariaat, als geheel beschouwd, nog vaak maken dat het zijn revolutionaire voorhoede in de steek laat. Dan faalt de nieuwe methode, die immers alleen kan slagen als zij een sterk, levend echo vindt onder de massa's van het eigen land en van andere landen, dan neemt die voorhoede in haar teleurstelling en benardheid opnieuw haar toevlucht tot de oude middelen van wapengeweld, repressie, terrorisme. Dan zal zij met deze middelen resultaten trachten te bereiken, die enkel bereikt kunnen worden door de eensgezindheid, de geestelijke zelfstandigheid en de welberaden medewerking van de massa's, zowel in de strijd tegen de imperialistische klassen als in de nieuw-ordering van de maatschappij na de overwinning. Zoals in het eerste tijdvak van de sociale revolutie vooral de moed, de offervaardigheid en standvastigheid van de massa's, die zich onophoudelijk manifesteren in de massale staking en massale dienstweigering, de voornaamste

krachten zijn, die tot de overwinning voeren. Op eenzelfde manier zijn in het tweede tijdvak, dat van de proletarische dictatuur (al dan niet door reactionaire intermezzo's onderbroken), de revolutionaire doortastendheid van de voorhoede en de discipline, de gemeenschapszin en de organisatorische prestaties van het gehele proletariaat de krachten, waardoor het nieuwe bewind standhoudt en zich steeds breder verankert in de massa's van het volk. Faalt de arbeidersklasse, blijkt zij de deugden en capaciteiten die zij nodig heeft om de heropbouw van de maatschappij in socialistische geest door te zetten in te geringe mate te bezitten, dan zijn de onvermijdelijke gevolgen teleurstelling bij de achterlijke delen van het proletariaat en de middenklasse, ontevredenheid, sociale gisting, groeiend verzet tegen de proletarische dictatuur, die genoodzaakt is steeds harder vormen aan te nemen. De basis van deze dictatuur wordt steeds smaller, meer en meer steunt zij op dwang, repressie en geweld, tot ten slotte een groot deel van de massa's door de reactionaire klassen aangevoerd, tegen haar in opstand komen en haar ten val brengen. Dan wordt het kapitalistische regiem hersteld, een nieuwe cyclus van proletarische organisatie en proletarische strijd begint, en zo gaat het voort, telkens opnieuw, zolang tot het proletariaat, al strijdend, sociaal en geestelijk genoeg gerijpt is om de maatschappij socialistisch te kunnen maken. Dit is het ontzaglijke, mensen verslindende drama waar wij nu het begin beleven.

Zoals in het eerste tijdvak van de sociale revolutie het revolutionaire socialisme zonder aarzeling de productie telkens moet verminderen of stopzetten, het maatschappelijke organisme ontwrachten wanneer dit voor zijn doeleinden nodig is, zo moet het in de tweede periode, die van de dictatuur, met vaste hand ingrijpen in de eigendomsvormen en productieverhoudingen, de onteigenaars onteigenen, het erfrecht afschaffen, alle grote bedrijven socialiseren. Het moet niet aarzelen, de klasse van de bevoorrechten sociaal te vernietigen, ten einde de levensomstandigheden van de brede massa's snel en aanzienlijk te kunnen verbeteren, hun geestelijk peil te verheffen en hen met sterke banden aan het nieuwe regiem te verbinden. Slaagt het hierin, dan kan het de kleine groep kapitalisten en hun aanhang rustig hun woede en haat laten uitschreeuwen en hun kracht laten verspillen in wanhopige samenzweringsavonturen. Op de geestelijke eenheid, de vaste samenhang, de actieve medewerking van de massa's zullen de machteloze pogingen van de ontevredenen afstuiten als op muren van graniet.

Natuurlijk zijn de omstandigheden waaronder het proletariaat zich van de macht meester maakt, van groot gewicht onder de factoren die beslissen of het hem zal gelukken zich te handhaven. Hoe ontzettend de algemeen weergaloze verwarring en uitputting door de wereldoorlog veroorzaakt, zijn taak in het tijdperk van de proletarische dictatuur verzwaart, daarvan getuigt de bovenmenselijke inspanning, waarmee de Russische bolsjewiki nu moeten strijden tegen hongersnood en werkloosheid, tegen de ontregeling van het verkeer, de inflatie, de verwildering en het gebrek aan discipline van de volksmassa's zelf. Het feit, dat het de bolsjewiki, ondanks alle omstandigheden die het schip van hun macht bijna onfeilbaar naar de afgrond dreigden te slepen, nu al negen maanden lang gelukt is zich te handhaven en tot op zekere hoogte productie en verkeer te reorganiseren, dit feit bewijst beter dan alle argumenten hoever het politiek-geestelijke rijpingsproces van de revolutionaire voorhoede in Rusland al gevorderd is.

Van dit algemeen rijpingsproces is de verdieping en zuivering van de denkbeelden over de rol van geweld, dwang en terrorisme in de strijd voor de socialistische samenleving een onderdeel. Het revolutionaire socialisme moet de mening

overwinnen, alsof alle middelen, onverschillig welke, hem tot zijn doel kunnen voeren. De massa's moeten zich losmaken van de ruwe, mechanische opvatting, dat het voldoende is dat zij hun vijanden met geweld verslaan, en zich meester maken van de macht, om de mensheid te verlossen uit de hel van het imperialisme. De machtsverheffing van het proletariaat is een noodzakelijke voorwaarde voor de bevrijding van de mensheid, maar de *enige* is zij niet. En het is daarenboven van het grootste belang hoe, mét welke middelen die machtsverheffing gebeurt. Het revolutionaire proletariaat wil de macht gebruiken voor doeleinden, waarvoor zij nog nooit gebruikt werd in de geschiedenis: voor het welzijn van de hele mensheid. *De natuur van deze doeleinden moet de strijdmiddelen van het proletariaat in steeds hogere mate bepalen, hoe dichter zij ze nadert.* Die natuur moet zijn strijd al meer veredelen, hem het gebruik van wapens moreel onmogelijk maken die uit hun aard wreed zijn en wrede, dierlijke neigingen opwekken. Pas wanneer de massa's de brute geweldmiddelen van de heersers van nu gaan aanvoelen als hen ten enenmale onwaardig, als barbaars en onmenselijk, — pas dan nadert de tijd van de uiteindelijke overwinning van de sociale revolutie, pas dan zijn ook haar *innerlijke* voorwaarden vervuld. Niet uit de *woorden* alleen van de revolutionairen, uit onze woorden van scherpe kritiek, van verontwaardiging en verachting voor de hondse zelfzucht en de dierlijke wreedheid van de bezittende klasse, kan de heerlijkheid van het ideaal blijken, dat ons bezielt. Onze *daden*, ook onze daden als strijders, moeten de kracht van dit ideaal openbaren, en zij zullen het te meer doen, naarmate gemeenschapszin, offervaardigheid en menselijkheid sterker in ze tot uiting komen. In het andere geval zijn onze woorden frasen, even huichelachtig als die van onze tegenstanders.

Maar nogmaals: de tactiek die uitsluitend of bijna uitsluitend steunt op moreel-sociaal geweld, kan niet met één slag overwinnen. En even vanzelfsprekend is, dat haar toepassing in hoge mate door de sociale omgeving en de sociale omstandigheden wordt bevorderd of belemmerd. De jarenlange school in krankzinnig geweld, in verraderlijke listen, in bruto groepsegoïsme, in ruwheid en dierlijkheid, die tientallen miljoenen in de wereldoorlog hebben doorlopen, schept een atmosfeer, die voor de tegengestelde gemoedsgesteldheid en methoden zo ongunstig mogelijk lijkt. Daarbij hebben de werkingen van de oorlog naar binnen, de schandelijke woekerpolitiek, de harde onderdrukking, de koelbloedige opoffering van steeds nieuwe duizenden bloeiende levens ter wille van de imperialistische belangen de woede en de haat van de zwoegende massa's tegen de kapitalistische tirannen tot het kookpunt doen stijgen. In miljoenen harten woedt wilde wraakzucht, heet verlangen naar vergelding voor de doorgestane martelingen. En ook die wraakzucht is een sterke hinderpaal voor de overwinning van de cultus van het geweld.

Maar wij willen niet wachten om de noodzakelijkheid van die overwinning te propageren tot de economische, politieke en sociale omstandigheden "rijp" geworden zullen zijn voor de nieuwe tactiek. Want wij wachten ook niet tot zij dat geworden zijn, om voor de machtsverheffing van de arbeidersklasse te strijden. Wij weten dat de socialistische samenleving een nieuwe economisch-sociale maatschappij-orde is, *die evenmin verwezenlijkt kan worden voordat een diepgaande innerlijke verandering in de mens heeft plaatsgevonden, net zoals een bepaalde hoogtegraad van de techniek en van de kapitalistische concentratie moet zijn bereikt.* Die orde heeft bepaalde morele grondslagen nodig — een krachtig, alles-overstemmend besef van menselijke solidariteit, een hoge mate van gemeenschapszin, zelfdiscipline en offervaardigheid, evenzeer als zij een hoge mate

van beheersing van de natuurkrachten behoeft. Omdat dit zo is, daarom zetten de grote leiders van de Russische revolutie telkens weer voor de massa uiteen hoe haar eigen tekortkomingen, haar zelfzucht en haar bandeloosheid, niet minder gevaarlijke vijanden zijn van de Sovjetrepubliek dan de Russische, Duitse, Engelse, Franse, Japanse en Amerikaanse kapitalisten, de rijke kozakken en de dorpswoekeraars.

Nee, wij mogen niet wachten op de veranderde omstandigheden, wij willen niet bukken voor de domme feiten. Als revolutionaire marxisten zijn wij overtuigd, dat inzicht en wil in bepaalde momenten in het wereldgebeuren zelfstandig kunnen ingrijpen, al zijn hun werkingen in het algemeen gebonden aan historische, economische en politieke factoren. Wil en inzicht moeten nu op de omstandigheden vooruitlopen, zij moeten het wonder helpen volbrengen om de kapitalistische maatschappij te herscheppen in de socialistische. Onze afschuw tegen het brute, dierlijke geweld, ten top gevoerd door de geraffineerd-wetenschappelijke methoden van het imperialisme, ons hunkerend verlangen naar een samenleving van vrede en broederlijkheid tussen de mensen, ons heldere inzicht, dat haar sociaaleconomische voorwaarden aanwezig zijn, zij moeten ons helpen om de vooroordelen, de gewelddadige neigingen en zelfzuchtige aandriften meester te worden, waarop de oude tactiek berust. Het menselijke eenheidsbesef moet in de arbeidersklasse de instincten overwinnen van het slavenbloed, dat dorst naar wraak en zich te goed doet aan vergelding, als een roofdier aan een aas.

Wel heerst nu de schijn, alsof het onbloedige sociaal morele geweld machteloos is tegenover dat van de wapens. Maar deze schijn breekt op hetzelfde ogenblik dat in de arbeidersmassa's internationaal de vonk van het moedige, heilige willen inslaat. Op het eigenlijke ogenblik, dat aan de spoorwegen, in de mijnen, in de munitiefabrieken, in de hele "zwarte" industrieën, aan de havens en op de schepen de staking uitbreekt, stort het bloedig geweld ineem, door een hogere, anders gearde kracht overwonnen.

De revolutionaire voorhoede van het proletariaat, sterk in beslag genomen door de zware strijd tegen sociaal-patriotisme en reactie, denkt over de onherroepelijke werkingen van bloedig geweld nog weinig na. Zij beseft niet, dat die werkingen lijnrecht in strijd zijn met haar hoogste oogmerken. Het denkbeeld, alsof op een woedende burgeroorlog, waarin van weerskanten met dezelfde wrede wapens wordt gestreden en de mensen elkaar als kwelduivels vervolgen en vernietigen, het rijk van vrede, harmonie en broederlijke liefde volgen kan, dat wij vertrouwen strijdend te winnen — dit denkbeeld is on-dialectisch en ongerijmd. Zowel in de natuur als in de maatschappij moet alles groeien, plotselinge grote overgangen worden altijd voorafgegaan en voorbereid door een lange tijd van geleidelijke, innerlijke verandering. De mensheid, dat wil zeggen de overgrote meerderheid van de hand- en hoofdarbeiders, die zich tenslotte tegenover de kleine groep van de oligarchie zullen aaneensluiten, zal de socialistische gemeenschap pas dan kunnen grondvesten, wanneer de eigenschappen en morele krachten die deze veronderstelt in haar zijn gerijpt, dat wil zeggen na een lang proces van zelfloutering, waarin zij menselijkheid en gemeenschapszin leert toepassen tegenover allen.

Volkomen terecht zegt Dietzgen, de filosoof van het proletariaat, dat dit als strijdende klasse het Evangelie kan noch mag in praktijk brengen. Wij zullen onze vijanden pas goeds bewijzen na hen weerloos te hebben gemaakt, want pas dan zullen wij in staat zijn hen en alle mensen goeds te bewijzen. Maar de wijze waarop wij hen

weerloos maken en de macht aan ons trekken is een factor van immens gewicht onder de vele factoren waarvan het ogenblik van onze blijvende machtsverheffing afhangt. De proletarische dictatuur zal pas dan een overgang zijn naar socialistische levensvormen en niet naar een nieuw reactionair tussenspel, wanneer zij zich hierin onderscheidt van elke vroegere, dat zij in hoofdzaak op moreel geweld steunt en zich voornamelijk door de superioriteit van haar organisatorische maatregelen bevestigt.

Tegenwoordig lijkt het soms alsof er geen andere keuze mogelijk is dan die tussen overgave zonder strijd aan het imperialisme, of zijn bestrijding met alle middelen, te vuur en te zwaard. Naar gelang echter het besef van de hogere doeleinden, waarvoor zij strijden, de massa's dieper bewust wordt — maar tegen honger en ellende gaat hun strijd, niet alleen tegen druk en vervolging, niet om in de plaats van de huidige bevoorrechte klasse een nieuwe bevoorrechte klasse te scheppen, maar om het algemene menselijke welzijn, — zullen zij gaan inzien, dat hun heilige zaak alleen kan bloeien door heilige middelen, dat de strijdmiddelen zich naar de doeleinden moeten richten. Vooral het bewustzijn dat geweld van hun kant onvermijdelijk in de eerste plaats hun mede-proletariërs en achterlijke lotgenoten treffen, zal hen meer en meer van het gebruik daarvan afhouden. Ook echter zullen die achterlijke delen van het proletariaat, nationaal en internationaal, meer en meer tot het revolutionaire socialisme gedreven worden. Zo zullen de tragische tegenstellingen van onze dagen — tegenstellingen die in vele vormen verschijnen, van de vuistslagen door revolutionaire stakers toegediend aan onderkruipende "moderneren" toegebracht, tot aan de machinegeweren toe, door de Sovjetrepubliek op de fanatieke scharen van het hongerige gepeupel gericht — langzamerhand opgeheven worden. De harmonie tussen doel en middelen zal eindelijk worden bereikt.

Eerst zal de sociale revolutie misschien bloediger en gewelddadiger zijn dan welke vroegere dan ook. Zij komt tenslotte onmiddellijk voort — zoals zij in Rusland al is voortgekomen — uit de wereldoorlog, en de ontzettende verruwing en verdierlijking die hij veroorzaakt, zullen in haar onvermijdelijk nog lang doorwerken. Ook zullen veelvuldig de gruwelen van de oorlog en de gruwelen van de burgeroorlog *gelijktijdig* bloeien, zoals op het ogenblik al in de Oekraïne gebeurt.³⁰ En misschien is de diepe verdeeldheid van de arbeidende massa's zelf nog de sterkste factor van het gruwelijke karakter, dat de komende wereldrevolutie eerst dragen zal. Tomeloos zal de haat zijn en wild de vergelding, daden van wraak en repressie zullen gepleegd worden, waar de mensheid van gruwen zal. Maar langzamerhand zal de eenheid groter worden, het licht zal doorbreken, de vrucht van het socialisme zal in de mensheid voldragen zijn. Van de zware, ingewikkelde taak die het proletariaat in de sociale revolutie heeft te vervullen, is het *bewuste* werken aan het tot stand komen van de harmonie tussen doel en middelen niet het minst belangrijke onderdeel. Want dit werk veronderstelt in zichzelf heerszucht, zelfzucht, wrede en bloedige lusten beteugelen, de natuurdriften van haat en wraakzucht terugdringen. Het veronderstelt

³⁰ Men vergelijkte het volgende krantenknipsel: "In het dorp Krinitschki (Goev. Ekaterinoslaw) kwam het tussen boeren en Oekraïense troepen tot een gevecht. Het gehele dorp ging op in vlammen, meer dan 2000 mensen vonden in het gevecht de dood. Bij de ontwapening van het dorp Solcgane werden ongeveer 500 Duitsers en 300 boeren gedood. In het district Snamenki rijden de spoortreinen enkel 's nachts, uit angst overvallen te worden. Het halve gouvernement Poltawa staat in vlammen. Ten gevolge van de contrarevolutionaire macht, neemt de massale terreur toe. In het district Priloesk zijn 13 grootgrondbezitters vermoord. Bij de gewelddadige verhindering van het boerencongres te Kiew, kwam nog een vreselijk detail: een stoomboot met boeren-afgevaardigden werd in de grond geboord".

handelen naar het inzicht, dat behalve felle strijd, ook goddelijke mildheid nodig is, behalve revolutionair élan ook matiging en zelfbeheersing. Het betekent begrijpen dat ook de revolutie gerevolutioneerd moet worden, wil de brug geslagen worden van bloedig verleden naar gouden toekomst. Het betekent dat het revolutionaire socialisme zonder iets prijs te geven van de economisch-sociale funderingen door het marxisme gelegd, — funderingen waarop het historische recht en de historische redelijkheid van de nieuwe eigendoms- en productieverhoudingen die het tot stand wil brengen, berusten, — overtuigd is in de methoden van zijn strijdwijze ook de nieuwe hogere moraal te moeten toepassen, die uit zijn eigen doelstellingen en idealen zijn geboren.

Zoals in de organische natuur de vooruitgang in de verschillende tijdperken van de geschiedenis van de aarde verschillend van richting is, — er zijn tijdperken geweest waarin die vooruitgang b.v. vooral bleek in de toeneming van de vaste kalkachtige lichaamsdelen, andere waarin hij in de toenemende kracht en omvang van de organismen, nog andere waarin hij in de toeneming van hun verstandelijke vermogens bestond — zo is het ook in de geschiedenis van de mensheid, d.w.z. van de klassen waarin zij heden nog is gesplitst. Op dit ogenblik openbaart de vooruitgang van het proletariaat zich nog hoofdzakelijk in de bewustwording van zijn onverzoenlijke tegenstellingen tot de imperialistische klasse en het groeiend besef van de noodzakelijkheid, deze door rechtstreekse massa-actie te overwinnen. Maar het tijdperk wordt al duidelijk waarin dit werk in hoofdzaak volbracht zal zijn en de vooruitgang een nieuwe richting zal kunnen inslaan: die van verwerping van de middelen van bloedig, daadwerkelijk geweld ten gunste van de moreel-sociale. In het eerste tijdperk zal het proletariaat zich in hoofdzaak louteren van zijn passiviteit, zijn onzelfstandigheid, zijn lafheid en slaafsheid; in het tweede (dat in Rusland al begonnen is) van zijn wildheid en bandeloosheid, zijn zelfzucht en ruwheid.

Ook deze vooruitgang moet zijn pioniers hebben. Ook hij zal niet vanzelf tot stand komen, maar door strijd moeten worden bevochten. Strijd is nu eenmaal een van de beginselen waardoor het Leven telkens nieuwe doeleinden bereikt en tot telkens hogere trappen beklimt. Het andere echter van deze beginselen is Liefde. De strijd voor de onbloedige sociaal-morele tactiek zal ook de strijd zijn voor de machtsverheffing van Liefde boven haat als bezielend strijdbeginsel.

LAREN, mei-juli 1918.